

**LIETUVOS RESPUBLIKOS
VAIKO TEISIŲ APSAUGOS KONTROLIERIUS**

**LIETUVOS RESPUBLIKOS VAIKO TEISIŲ APSAUGOS KONTROLIERIAUS
2011 METŲ VEIKLOS ATASKAITA**

2012-04-02 Nr. 4-11
Vilnius

TURINYS

I.	Ižanga	3
II.	Skundų ir vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus iniciatyva pradėtų tyrimų analizė	5
III.	Pagrindinės problemos, išaiškėjusios kontrolės ir priežiūros procese, bei teikti siūlymai problemų šalinimui	12
3.1.	Vaiko teisių apsaugos institucijų sistema	12
3.2.	Vaiko teisių apsauga šeimoje	14
3.3.	Vaiko globa ir įvaikinimas	21
3.4.	Socialinės paslaugos	32
3.5.	Nepiniginio pobūdžio teismo sprendimų vykdymas	33
3.6.	Išlaikymo vaikui išieškojimas	34
3.7.	Vaiko teisių užtikrinimas teisiniame procese	37
3.8.	Vaiko apsauga nuo smurto	42
3.9.	Vaiko teisės į mokslą įgyvendinimas	46
3.10.	Vaiko sveikatos užtikrinimas	51
3.11.	Vaiko apsauga nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio	54
3.12.	Nepilnamečių justicija	56
3.13.	Kiti siūlymai dėl teisinio reglamentavimo tobulinimo bei vaiko teisių apsaugos gerinimo	58
IV.	Vaiko dalyvavimo užtikrinimas. Vaikas kaip teisės subjektas ir aktyvus dalyvis	64
V.	Bendradarbiavimas ir kita veikla	66
VI.	Siūlymai	72

I. IŽANGA

„Nėra šventesnės atsakomybės nei turėti pasaulį su vaikais. Nėra svarbesnės pareigos nei užtikrinti, kad vaikų teisės būtų gerbiamos, jų gerovė apsaugota, o gyvenimas jų būtų be baimės“ (Kofi Annan, buvęs Jungtinių Tautų Organizacijos sekretorius).

Pripažindami vaikų, kaip ypatingos visuomenės grupės, teises ir interesus bei nepaprastą Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos, plačiausiai pasaulyje apimančios vaiko teises, ir jos Papildomų protokolų bei kitų su vaikais susijusių tarptautinių teisės aktų svarbą, pasaulio vadovai įsipareigojo kurti vaikams pritaikytą pasaulį.

Lietuvos Respublikos Seimui 2000 m. gegužės 25 d. priėmus Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstatymą¹ bei 2000 m. liepos 18 d. priėmus sprendimą² įsteigti Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigą, buvo žengtas žingsnis, kad būtų užtikrintas šio įsipareigojimo įgyvendinimas. Tuo pačiu Lietuva išreiškė savo poziciją, kad labiausiai pažeidžiamo visuomenės nario – vaiko – teisėms ir teisėtiems interesams turi būti skiriamas ypatingas dėmesys.

Užtikrinant visapusišką gerovę, kiekvienas vaikas, taip pat jo teisėtas atstovas turi žinoti vaiko teisių apsaugos garantijas ir gebėti naudotis valstybės teikiama apsauga ir pagalba, o kuriant pilietinę lygių teisių ir galimybių visuomenę, vaikams privaloma sudaryti sąlygas turėti tokias galimybes ir teises, kokias turi suaugę asmenys, galintys savarankiškai pasirūpinti savo teisių ir teisėtų interesų gynimu.

Lietuvoje vaiko teisių apsaugos kontrolierius yra nepriklausomas vaiko teisių laikymosi priežiūrą ir kontrolę vykdomas pareigūnas, siekiantis užtikrinti kiekvieno vaiko galimybę naudotis visomis Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijoje, kituose tarptautiniuose ir nacionaliniuose teisės aktuose nustatytais teisėmis. Įgyvendindamas savo veiklą ir siekdamas tinkamai bei efektyviai vykdyti patikėtą misiją bei realizuoti iškeltus uždavinius, vaiko teisių apsaugos kontrolierius:

atlieka vaiko teisių apsaugos padėties Lietuvoje stebėseną bei teisės aktų, susijusių su vaiko teisių apsauga, analizę ir taikymo praktikos vertinimą;

atlieka tyrimus dėl vaiko teisių ir jo teisėtų interesų pažeidimų ir, atsižvelgdamas į paaiškėjusias aplinkybes, reikalauja atsakingų asmenų aktyvesnio ir efektyvesnio požiūrio į darbą bei pareigas vaikų atžvilgiu;

teikia siūlymus ir pastabas dėl priemonių geresnei vaiko teisių apsaugai ir gynimui užtikrinti, naujų teisės aktų priėmimo ar galiojančių teisės aktų pakeitimo, taip pat dėl politikos, susijusios su vaiko teisių ir jo teisėtų interesų apsauga, formavimo ir įgyvendinimo;

bendradarbiauja su valstybės ir savivaldybių institucijomis, nevyriausybinėmis organizacijomis, dirbančiomis vaiko teisių apsaugos srityje, taip pat tarptautinėmis žmogaus ir vaiko teisių gynimo institucijomis bei organizacijomis;

bendrauja ir bendradarbiauja su vaikais, užtikrindamas jų nuomonės išklausymą bei dalyvavimą priimančiais sprendimais, susijusiais su vaiko gerove.

Savo veiklą kontrolierius grindžia vaiko teisių ir jo interesų prioritetiškumu, veiklos laisvės, savarankiškumu ir nepriklausomumu, taip pat atskaitingumu bei teisėtumu, teisingumu ir nešališkumu bei viešumo principais. Kontrolieriaus nepriklausomumo principas – vienas svarbiausių, kurio užtikrinimas leidžia siekti ir įgyti visuomenės bei įvairaus lygmens institucijų, įstaigų, organizacijų pasitikėjimą, o tyrimus, analizes bei vertinimus atlikti objektyviai ir nešališkai.

Išskirtinis Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus institucijos bruožas yra ir tai, kad ji neturi ir nenaudoja valstybinės prievartos priemonių, o teikiamų rekomendacijų įgyvendinimas

¹ Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstatymas (Žin., 2000, Nr. 50-1432; 2007, Nr. 140-5756).

² Lietuvos Respublikos Seimo 2000 m. liepos 18 d. nutarimas Nr. VIII-1865 „Dėl Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos“ (Žin., 2000, Nr. 60-1769).

užtikrinamas vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus autoritetu. Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus priimami rekomendaciniai sprendimai yra autoritetingos ir nešališkos išvados, kurių tikslas ne bausti asmenis, pažeidusius vaiko teises ir teisėtus interesus, o užkirsti kelią šiems pažeidimams, atkreipiant asmenų dėmesį į jų sprendimus ir veiksmus (neveikimą), nustatyti vaikų teisių ir jų teisėtų interesų pažeidimų priežastis ir galimus problemų sprendimo, pažeidimų pašalinimo (išvengimo) būdus. Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus rekomendacijų vykdymas rodo vaiko teisių ir jo teisėtų interesų pripažinimo, gerbimo lygį bei siekį užtikrinti tinkamą jų įgyvendinimą, apsaugą ir gynimą.

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos 2011 m. veiklos ataskaitoje yra vertinama pamatinių vaiko gerovės kriterijų – vaiko apsaugos, vaiko aprūpinimo ir vaiko dalyvavimo – realizavimo kokybė, atskleidžiamos veiklos metu pastebėtos problemos bei trūkumai vaiko teisių apsaugos politikoje ir sistemoje, taip pat santykis tarp teisės aktuose įtvirtintų vaiko teisių ir teisėtų interesų įgyvendinimo, apsaugos ir gynimo, teisinio reglamentavimo bei teisės aktų praktinio įgyvendinimo, nurodomos pagrindinės vaiko padėties tendencijos, pateikiami siūlymai veiksmingesnei vaiko teisių apsaugai. Be to, ataskaitoje parodomi ir kiti vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus esminiai veiklos aspektai – atliktų skundų tyrimų analizė, priimti sprendimai, bendradarbiavimas nacionaliniu ir tarptautiniu lygmeniu bei kt.

Išsamesnę informaciją apie vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus veiklą – atliktus tyrimus, informaciją apie vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus susitikimus, vizitus ir kt. galima rasti Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos interneto puslapyje <http://vaikams.lrs.lt>.

II. SKUNDŲ IR VAIKO TEISIŲ APSAUGOS KONTROLIERIAUS INICIATYVA PRADĖTŲ TYRIMŲ ANALIZĖ

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstatymo nustatyta tvarka vaiko teisių apsaugos kontrolierius tiria pareiškėjų skundus (tiesiogiai gautus arba perduotus įstaigų, įmonių ar organizacijų) dėl fizinių ir juridinių asmenų veiksmų ar neveikimo, dėl kurių pažeidžiamos (manoma, kad pažeidžiamos) ar gali būti pažeistos vaiko teisės ar jo teisėti interesai, taip pat skundus dėl pareigūnų piktnaudžiavimo ar biurokratizmo vaiko teisių apsaugos srityje.

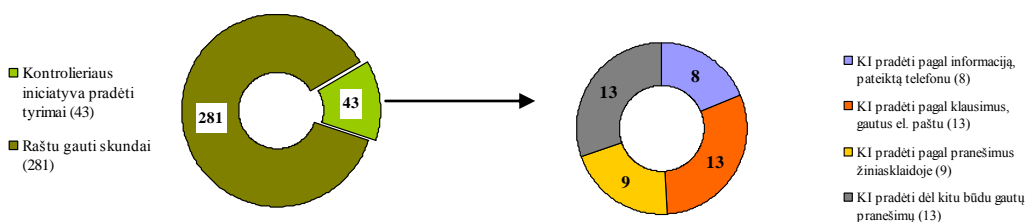
Gavęs informacijos apie vaiko teisių ar jo teisėtų interesų pažeidimus žodžiu, elektroniniu paštu ar pastebėjęs visuomenės informavimo priemonėse, taip pat turėdamas informacijos apie vaiko teisių ar jo teisėtų interesų galimus pažeidimus, nenurodytus pareiškėjų skunduose, vaiko teisių apsaugos kontrolierius gali atlikti tyrimą savo iniciatyva.

Pareiškėjas (fizinis ar juridinis asmuo) į vaiko teisių apsaugos kontrolierių gali kreiptis raštu, žodžiu ar elektroniniu paštu (adresu vaikams@lrs.lt arba Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos internetinėje svetainėje <http://vaikams.lrs.lt>). Pareiškėjas gali atsiųsti skundą paštu arba jį surašyti atvykęs į Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigą. Elektroniniu paštu gaunami skundai nagrinėjami tik jei pareiškėjas yra jį pasirašęs arba gaunamas pareiškėjo patvirtinimas, kad jis tikrai kreipėsi į vaiko teisių apsaugos kontrolierių.

Jau ketvirtus metus Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje veikia nemokama telefono linija 8 800 01230, kuria galima informuoti apie vaiko teisių ir jo teisėtų interesų pažeidimus. Pareiškėjai vaiko teisių apsaugos klausimais konsultuojami ne tik nemokama telefono linija, bet ir paskambinus Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos darbuotojų darbo telefonais, skelbiamais įstaigos interneto svetainėje.

Ataskaitiniu laikotarpiu buvo gautas 281 skundas ir pradėti 43 tyrimai kontrolieriaus iniciatyva (iš jų: 8 tyrimai pradėti pagal informaciją, pateiktą telefonu; 13 tyrimų pradėta pagal pranešimus, gautus elektroniniu paštu; 9 tyrimai pradėti pagal pranešimus žiniasklaidoje; 13 tyrimų pradėta gavus informaciją kitu būdu).

VAIKO TEISIŲ APSAUGOS KONTROLIERIAUS ĮSTAIGOJE 2011 METAIS RAŠTU GAUTI SKUNDAI IR PRADĖTI TYRIMAI KONTROLIERIAUS INICIATYVA (KI)

Pastebėtina, kad tyrimai kontrolieriaus iniciatyva dažniausiai buvo atliekami ne dėl vieno konkretaus vaiko teisių pažeidimo atvejo, bet dėl tam tikros grupės vaikų teisių apsaugos užtikrinimo, todėl jie, atitinkamai, buvo platesni, tyrimo metu dažnai nagrinėta ne viena problema. Be to, vaiko teisių apsaugos kontrolierė, gavusi pranešimus apie galimai pažeidžiamas vaiko teises, pirmiausia juos perduodavo nagrinėti ir atitinkamai pagalbai organizuoti ar imtis poveikio priemonių savivaldybių vaiko teisių apsaugos skyriams ir kitoms suinteresuotoms institucijoms, ir tik šioms institucijoms pagal kompetenciją nesiėmus atitinkamų veiksmų susidariusiai situacijai spręsti, pradėdavo tyrimą kontrolieriaus iniciatyva.

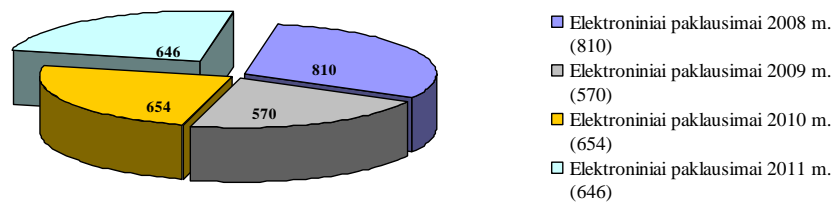
Analizuojant gautus asmenų skundus, ataskaitiniais metais buvo pastebėta, kad visuomenė labiau informuota apie vaiko teisių apsaugos kontrolierės kompetencijos ribas tiriant skundus nei ankstesniais metais. Be to, padažnėjo atvejų kai asmenys, ketindami rašyti skundą,

problemas iš pradžių išdėstydamas paskambinę telefonu arba atvykę į Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigą, todėl kartais iškelta problema būdavo išsprendžiama iš karto arba paaiškinama, kur asmuo turėtų kreiptis (jei problemos sprendimas nepriklauso vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus kompetencijai).

Elektroniniu paštu gautų paklausimų skaičius, lyginant su praėjusiu ataskaitiniu laikotarpiu, išliko panašus. Paminėtina, kad be elektroniniu paštu gautų paklausimų (646) dėl galimo vaiko teisių ir teisėtų interesų pažeidimo, Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje dar gauti 299 Lietuvos institucijų, įstaigų, organizacijų (Lietuvos Respublikos Seimo narių, žurnalistų, nevyriausybinų organizacijų ir kt.) bei 52 užsienio institucijų, įstaigų, organizacijų paklausimai bei prašymai pateikti informaciją.

2008-2011 m. ELEKTRONINIŲ PAŠTU GAUTI PAKLAUSIMAI

Analizuojant 2011 metais raštu gautų skundų statistiką pastebėtina, kad daugiausia į vaiko teisių apsaugos kontrolierę kreipėsi miesto vietovėse gyvenantys asmenys (204), o iš kaimo vietovių gyventojų skundų buvo gauta mažiau (70). Dauguma pareiškėjų - Lietuvos Respublikos piliečiai, gyvenantys Lietuvoje (242), tačiau buvo gauta skundų ir iš Lietuvos Respublikos piliečių, gyvenančių užsienio valstybėse (7) bei užsienio piliečių, gyvenančių Lietuvoje (1). Ataskaitiniu laikotarpiu gauta 20 skundų iš įkalinimo įstaigose esančių asmenų, 23 skundus pateikė juridiniai asmenys (3 – privatūs juridiniai asmenys, 20 – viešieji juridiniai asmenys (valstybės, savivaldybių institucijos, nevyriausybines organizacijos)).

Vaiko teisių apsaugos kontrolierius turi teisę pasinaudoti Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstatyme numatyta galimybe tirti ir anoniminius skundus, t. y. skundus, kuriuose pareiškėjas nenurodė savo asmens duomenų, nepatvirtino skundo tikrumo savo parašu ar kt. – jų Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje ataskaitiniais metais buvo gauti 4. 1 asmuo, kreipdamasis į kontrolierę, pasinaudodamas įstatymo suteikta teise, paprašė jo asmens duomenų neskelbti.

2011 metais vaiko teisių apsaugos kontrolierei kitos institucijos perdavė tirti 50 skundų (Lietuvos Respublikos Prezidentūra (16), Lietuvos Respublikos Seimas (20), Lietuvos Respublikos Vyriausybė (1), ministerijos (2), kitos institucijos (11)).

Ataskaitiniais metais į vaiko teisių apsaugos kontrolierę dėl galimai pažeidžiamų vaiko teisių ir teisėtų interesų, kaip ir ankstesniais metais, dažniausiai kreipėsi vaiko šeimos nariai (tėvai (191), seneliai (24), nepilnamečiai vaiko giminaičiai (1), kiti giminaičiai (8)). Patys vaikai į vaiko teisių apsaugos kontrolierę kreipėsi 5 kartus. Taip pat net 32 skundai gauti iš asmenų, nesusijusių su vaiku (kaimynų, pažįstamų ar kt. asmenų), 7 skundai gauti iš globėjų (rūpintojų), 6 iš mokyklų, 5 iš kitų institucijų, susijusių su šeima ir vaiku, darbuotojų.

SKUNDUS RAŠTU PATEIKĘ ASMENYS (PAREIŠKĖJAI)

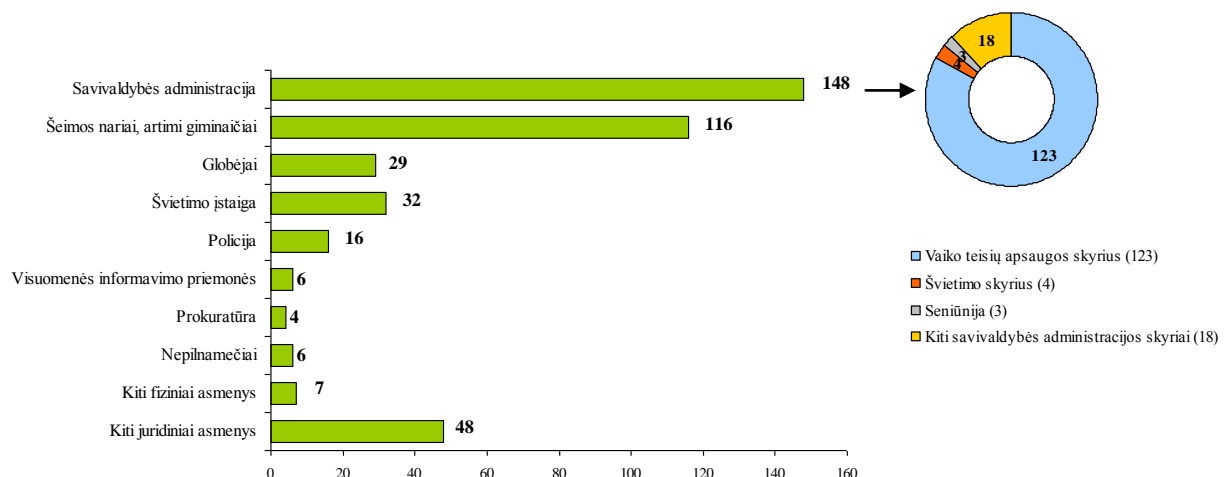

Analizuojant ataskaitiniu laikotarpiu Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje gautų skundų duomenis pastebėta, kad, kaip ir ankstesniais ataskaitiniais metais, daugiausiai skundžiamasi savivaldybės administracijos padalinių: vaiko teisių apsaugos skyrių (123), socialinės paramos skyrių (7), švietimo skyrių (4), seniūnijų (3) veikla, galimai pažeidžiančia vaiko teises ir teisėtus interesus, bei šeimos narių (116) galimai netinkamu elgesiu vaikų atžvilgiu.

Taip pat palyginti nemažai tyrimų pradėta dėl globėjų: vaikų globos namų (23), šeimų, globojančių vaikus (5) ir švietimo įstaigų: bendrojo lavinimo mokyklų (22), ikimokyklinio ugdymo įstaigų (9), kitų švietimo paslaugas teikiančių institucijų (1) galimai pažeidžiamų vaiko teisių ir teisėtų interesų. Dažnai skundžiamasi ir vaiko teisių pažeidimais teisėsaugos institucijose (policijoje (16), prokuratūroje (4) ir teismuose (15), visuomenės informavimo priemonėse (6).

Ataskaitiniu laikotarpiu gauti net 6 skundai dėl nepilnamečių veiksmų, kuriais buvo pažeistos kitų nepilnamečių (nesusijusių giminystės ryšiais su nepilnamečiu) teisės ir teisėti interesai.

2011 m. PRADĖTI TYRIMAI PAGAL VAIKO TEISES GALIMAI PAŽEIDŽIANČIUS ASMENIS

Išanalizavus 2011 metais ištirtuose skunduose skųstų galimai vaiko teises pažeidusių institucijų (asmens) skaičių, paaiškėjo, kad ataskaitiniais metais atliktuose tyrimuose 126 kartus buvo skųstasi dėl šeimos narių, artimų giminaičių galimai netinkamų veiksmų vaiko atžvilgiu (52 procentai atvejų pasitvirtino). Dėl savivaldybės administracijos veiksmų/neveikimo buvo skųstasi 170 kartų (25 procentais atvejų pasitvirtino) (139 nusiskundimai buvo dėl Vaiko teisių apsaugos skyrių (pažeidimai nustatyti tik 36 atvejais), 8 nusiskundimai – dėl socialinės paramos skyrių (pažeidimai nustatyti 2 atvejais), 6 nusiskundimai – dėl Švietimo skyrių (nustatytas 1 pažeidimas).

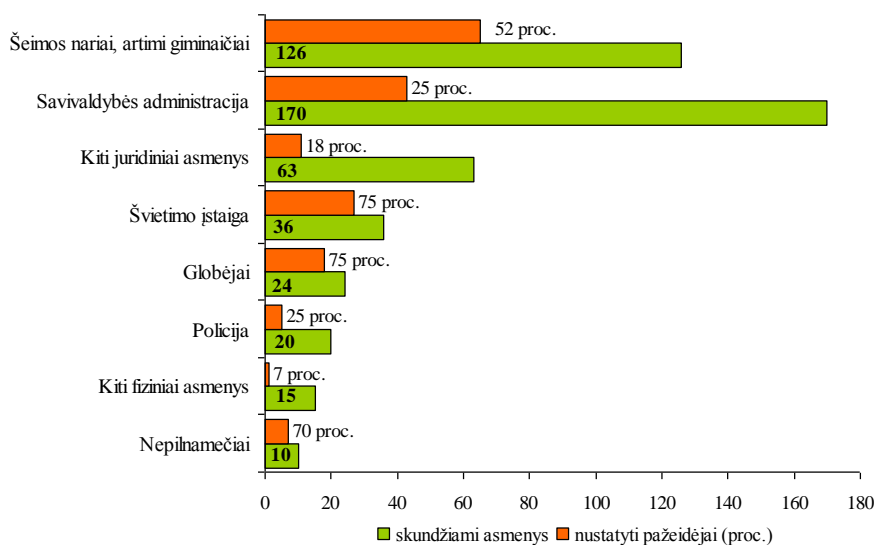

Atliktuose tyrimuose dėl švietimo įstaigų, iš 36 nusiskundimų pasitvirtino 75 procentai (27 nusiskundimai buvo dėl bendrojo ugdymo mokyklų (nustatyta 17 pažeidimų), 5 nusiskundimai dėl ikimokyklinio ugdymo įstaigų (nustatyti 7 pažeidimai). Globėjais skųstasi 24 kartus (75 procentai pažeidimų pasitvirtino (37 nusiskundimai buvo dėl vaikų globos namų (nustatyta 16 pažeidimų), 8 nusiskundimai dėl šeimų, globojančių vaikus (nustatyti 2 pažeidimai).

Dėl asmens sveikatos priežiūros įstaigų skųstasi 4 kartus (nustatytas 1 pažeidimas), dėl socializacijos centrų skųstasi 4 kartus (nustatyti 3 pažeidimai).

Pažymėtina, kad pasitaikė atvejų, kai pareiškėjas skundė vieną ar kelias institucijas (asmenis), pažeidusias vaiko teises, o atlikus tyrimą buvo nustatyti kiti pažeidėjai, arba šalia skundžiamų institucijų (asmenų), papildomai nustatyti dar ir kiti pažeidėjai.

2011 m. ATLIKTUOSE TYRIMUOSE NUSTATYTI VAIKO TEISES PAŽEIDĘ ASMENYS

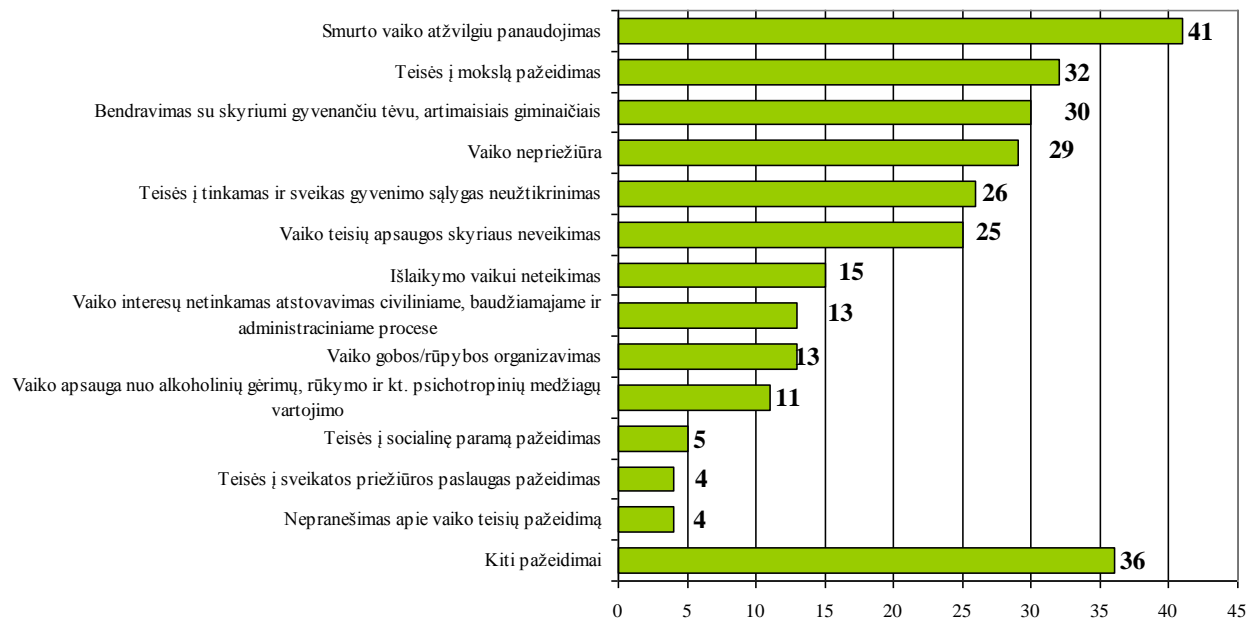

Analizuojant ataskaitiniu laikotarpiu baigtuose tyrimuose nustatytus vaiko teisių ir teisėtų interesų pažeidimus pagal pažeidimų pobūdį, daugiausia pažeidimų buvo nustatyta dėl smurto vaiko atžvilgiu panaudojimo (41) (pilnamečių (tėvų, globėjų, švietimo įstaigų darbuotojų ir kt.) smurto nepilnamečių atžvilgiu (30) ir nepilnamečių smurto prieš nepilnamečius (11). Iš 41 nustatytų pažeidimų, 17 nustatyta šeimoje, 5 – globėjų šeimoje, 16 – švietimo įstaigose, 3 – kitose vietose. Fizinio smurto prieš vaikus panaudojimas nustatytas 17 atvejų, psichologinio smurto panaudojimas nustatytas 22 atvejais. Dėl seksualinio smurto prieš vaikus buvo gauti 4 skundai, kurie perduoti tirti teisėsaugos institucijoms.

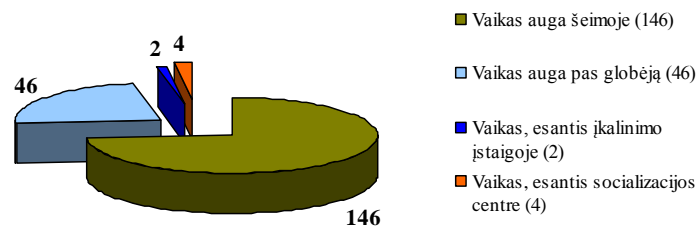
Atkreiptinas dėmesys ir į nemažą vaiko teisės į mokslą pažeidimų skaičių (32) (švietimo pagalbos neteikimas (13), mokymo proceso pažeidimas (11), specialių poreikių vaikų ugdymo pažeidimai (5) ir kt.) bei paaiškėjusius vaiko teisės bendrauti su skyriumi gyvenančiais tėvais/vienu iš tėvų bei artimaisiais giminaičiais neužtikrinimo atvejus (30) (vaiko teisės bendrauti su tėvais neužtikrinimas (26), vaiko teisės bendrauti su artimais giminaičiais neužtikrinimas (4).

Taip pat išskirtini ir kiti vaiko teisių pažeidimai, dėl kurių Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje buvo gauta skundų: vaiko nepriežiūra (29), teisės į tinkamas ir sveikas gyvenimo sąlygas neužtikrinimas (26), vaiko teisių apsaugos skyriaus neveikimas (25), išlaikymo vaikui neteikimas (15) ir kt.

Iš nustatytų 13 atvejų dėl netinkamo vaiko interesų atstovavimo teisiniuose procesuose: 6 atvejai – dėl netinkamo atstovavimo baudžiamajame procese, 5 atvejai – dėl netinkamo atstovavimo civiliniame procese, 2 atvejai – dėl netinkamo atstovavimo administraciniame procese.

VAIKO TEISIŲ PAŽEIDIMŲ PASISKIRSTYMAS 2011 m. ATLIKTUOSE TYRIMUOSE

Atlikus 2011 metais baigtų tyrimų analizę pastebėta, kad daugiausia pažeidžiamos vaiko, augančio šeimoje, teisės (146). Nemažai vaikų, kurių teisės pažeistos, augo pas globėją (globos įstaigoje, globėjo šeimoje, šeimynoje) (46). Taip pat nustatyta keletas atvejų, kai vaikų teisės buvo pažeistos jiems esant socializacijos centre (4) ar įkalinimo įstaigoje (2). Socializacijos centruose esančių vaikų dažniausiai buvo pažeista teisė į mokslą, taip pat nustatytas netinkamas elgesys su vaikais, smurtas prieš vaikus. Įkalinimo įstaigoje – teisė į mokslą, netinkamas globėjo pareigų vykdymas. Be to, nustatyti 5 atvejai, kai buvo pažeistos neįgalaus vaiko teisės – neužtikrintas tinkamas vaiko teisės į mokslą ir laisvalaikį įgyvendinimas, panaudotas fizinis ir psichologinis smurtas, neužtikrinta reikiama vaiko priežiūra.

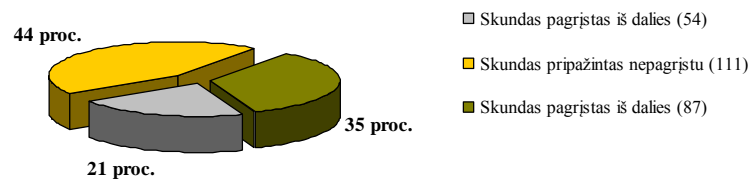
**VAIKAS, KURIO TEISĖS BUVO PAŽEISTOS
(PAGAL 2011 M. ATLIKTŲ TYRIMŲ DUOMENIS)**

Ataskaitiniu laikotarpiu Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje buvo ištirti 367 raštu gauti skundai ir tyrimai, pradėti kontrolieriaus iniciatyva. Pastebėtina, kad, užbaigus minėtų skundų tyrimus, 21 procentas skundų pripažinti pagrįstais, 35 procentai – iš dalies pagrįstais, 44 procentai – nepagrįstais.

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad, ištyrus 306 raštu gautus skundus, buvo nustatyti ir pareiškėjo nenurodyti pažeidimai (25 procentuose visų ištirtų skundų). Be to, pasitaikė atvejų, kai ištyrus skundus buvo nustatyta, jog pats skundą pateikęs asmuo netinkamai užtikrino vaiko teises, nesinėmė visų priemonių vaiko teisių ir teisėtų interesui tinkamam įgyvendinimui.

2011 m. IŠTIRTŲ SKUNDŲ PAGRĪSTUMAS

Atlikęs tyrimą vaiko teisių apsaugos kontrolierius priima sprendimą, kuris įforminamas pažyma. Pažyma pateikiama vaiko įstatyminiams atstovams ir institucijos, kurios veiksmai/neveikimas buvo tiriami, vadovui. Pareiškėjui, kuris nėra vaiko įstatyminis atstovas, siekiant užtikrinti asmens duomenų tinkamą apsaugą, pažyma nesiunčiama, jis informuojamas apie tyrimo rezultatus.

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstatyme nustatyti atsisakymo nagrinėti skundą pagrindai. 2011 metais vaiko teisių apsaugos kontrolierė priėmė 110 sprendimų atsisakyti nagrinėti skundą. Pagrindinė priežastis, dėl kurios buvo atsisakyta nagrinėti skundą – skunde nurodytų aplinkybių tyrimas nepriklauso vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus kompetencijai (51). Pasitaikė atvejų, kai skundą buvo atsisakyta nagrinėti ir dėl to, kad skundas tuo pačiu klausimu buvo išnagrinėtas arba nagrinėjamas teisme (7), buvo skundžiamos teismų priimtų sprendimų, nuosprendžių ir nutarčių pagrįstumas ir teisėtumas (5) ar ikiteisminio tyrimo pareigūnų procesinių sprendimų pagrįstumas ir teisėtumas (3). 9 kartus buvo atsisakyta nagrinėti skundą, nes pareiškėjas, kreipdamasis pakartotinai, nenurodė naujų aplinkybių.

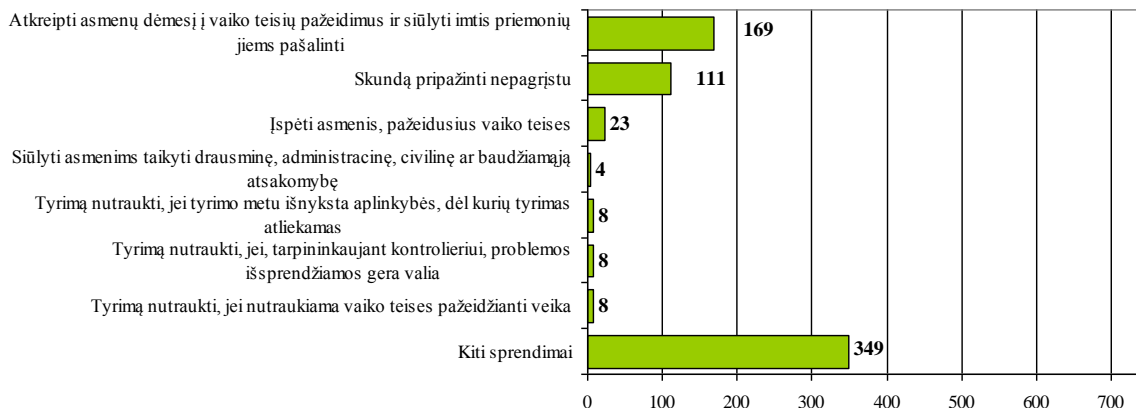
Vaiko teisių apsaugos kontrolierė 27 atvejais perdavė skundą iširti kompetentingoms institucijoms.

Atlikus ataskaitiniu laikotarpiu vaiko teisių apsaugos kontrolierės priimtų sprendimų analizę, daugiausia priimta sprendimų atkreipti asmenų dėmesys į aplaidumą darbe, teisės aktų nesilaikymą, tarnybinės etikos pažeidimą, piktnaudžiavimą, biurokratizmą arba kitus vaiko teisių ir jo teisėtų interesų pažeidimus ir siūlė imtis priemonių, kad būtų pašalinti teisės aktų pažeidimai, jų priežastys ir sąlygos (169). Be to, nemažai sprendimų įspėti asmenis, pažeidusius vaiko teises ar jo teisėtus interesus (19). Ištyrusi skundus, vaiko teisių apsaugos kontrolierė, siekdama vaiko gerovės, taip pat siūlė atlikti asmeniui/institucijai tam tikrus veiksmus, kurie leistų užtikrinti tinkamą vaiko teisių įgyvendinimą (292).

Ataskaitiniu laikotarpiu vaiko teisių apsaugos kontrolierė pasinaudojo ir įstatymo numatyta teise tyrimą nutraukti: 32 kartus tyrimas buvo nutrauktas trūkstant objektyvių duomenų apie padarytą pažeidimą, 8 kartus tyrimas buvo nutrauktas išnykus aplinkybėms, dėl kurių atliekamas tyrimas, 8 kartus tyrimas buvo nutrauktas, nes tarpininkaujant vaiko teisių apsaugos kontrolierei problemos išsprendė gera valia, 8 kartus tyrimas buvo nutrauktas, nes tyrimo metu buvo nutraukta vaiko teises ar jo teisėtus interesus pažeidžianti veika.

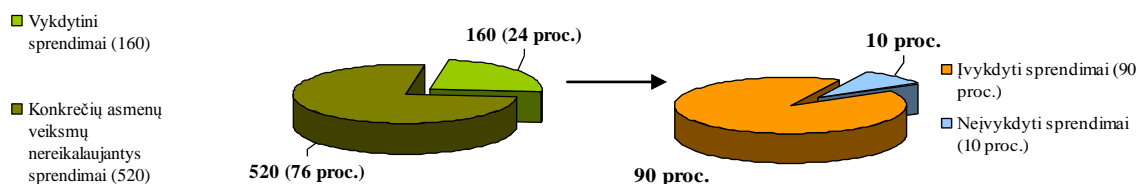
VAIKO TEISIŲ APSAUGOS KONTROLIERIAUS PRIIMTI SPRENDIMAI

Ataskaitiniu laikotarpiu vaiko teisių apsaugos kontrolierė priėmė 680 sprendimų, iš jų – 160 (24 procentai) vykdytini sprendimai, reikalaujantys konkrečių veiksmų jiems įvykdyti (imtis priemonių teisės aktų pažeidimams pašalinti, pašalinti veiklos trūkumus ir kt.), kiti 520 (76 procentai) – konkrečių asmenų veiksmų nereikalaujantys.

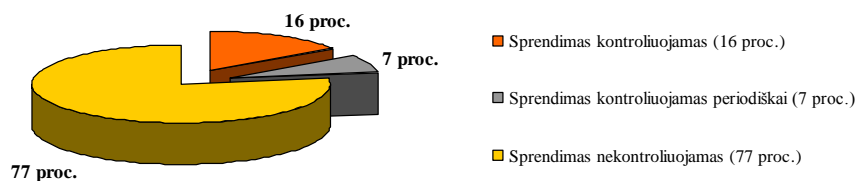
Vaiko teisių apsaugos kontrolierei priėmus vykdytiną sprendimą ir nusiuntus jį skirtam asmeniui (institucijai), laukiama grįžtamoji informacija apie sprendimo įvykdymą. Ataskaitiniu laikotarpiu iš 160 vykdytinių sprendimų įvykdyti 154 (90 procentų).

2011 m. VAIKO TEISIŲ APSAUGOS KONTROLIERIAUS PRIIMTŲ SPRENDIMŲ VYKDYMAS

Atsižvelgdama į skundo tyrimo metu nustatytas aplinkybes, siekdama išvengti vaiko teisių ir jo teisėtų interesų pažeidimo ateityje, užtikrinti, kad tam tikra situacija būtų nuolat stebima, o esant reikalui būtų galima imtis reikiamų priemonių jai spręsti, taip pat siekdama įvertinti pokyčius bei vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus rekomendacijų vykdymą, sprendime kontrolierė gali nustatyti sprendimo vykdymo kontrolę. Ataskaitiniu laikotarpiu iš 680 sprendimų 106 (16 procentų) buvo kontroliuojami sprendimai (kuriuose buvo nurodyta konkreči įvykdymo data ar konkretus veiksmas) ir 49 (7 procentai) periodiškai kontroliuojamų sprendimų (pvz. nurodyta kartą per ketvirtį ar per pusmetį pateikti atitinkamą informaciją). Toks periodiškasis informavimas nutraukiamas situacijai galutinai išsprendus.

VAIKO TEISIŲ APSAUGOS KONTROLIERIAUS PRIIMTŲ SPRENDIMŲ KONTROLĖ

II. PAGRINDINĖS PROBLEMOS, IŠAIŠKĖJUSIOS KONTROLĖS IR PRIEŽIŪROS PROCESĖ, BEI TEIKTI SIŪLYMAI PROBLEMOMS ŠALINTI

3.1. Vaiko teisių apsaugos institucijų sistema

Vaiko teisių apsaugos institucijų sistemos pertvarka

Vaiko teisių apsaugos institucijų sistemos (vykdomosios ir vietos savivaldos valdžios lygmenyse) pertvarkos ir centralizavimo idėja Lietuvoje nėra nauja. Siūlymas pertvarkyti sistemą ir įsteigti centrinę instituciją, atsakingą už vaiko klausimus bei koordinuojančią centrinės ir vietos savivaldos valdžios veiksmus, buvo pateiktas Jungtinių Tautų Vaiko teisių komiteto 2001 m. sausio 26 d. išvadose dėl Lietuvos Respublikos įžanginės ataskaitos apie Vaiko teisių konvencijos nuostatų įgyvendinimą (CRC/C/15/Add.146). Jungtinių Tautų Vaiko teisių komitetas, peržiūrėjęs Lietuvos Respublikos antrąją ataskaitą (CRC/C/83/Add.14), 2006 m. kovo 17 d. baigiamosiose pastabose išreiškė susirūpinimą koordinavimo ir darnos stoka įgyvendinant Konvenciją tiek centriniu, tiek vietos lygmenimis, ypač vietos savivaldos institucijose.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone, tinkamas vaiko teisių užtikrinimas šalyje priklauso nuo daugelio tarpusavyje susijusių veiksnių. Vienas iš jų – institucinė vaiko teisių apsaugos sąranga ir jos gebėjimas efektyviai įgyvendinti teisės aktuose įtvirtintas vaiko teises.

Seimo valdybos 2010 m. lapkričio 19 d. sprendimu Nr. SV-S-948 sudaryta darbo grupė, atsižvelgdama į vaiko teisių apsaugos kontrolierės identifikuotas egzistuojančios vaiko teisių apsaugos institucijų sistemos problemas, neigiamai įtakančias vaiko teisių apsaugos padėtį šalyje, taip pat pateiktus kontrolierės siūlymus dėl galimų sprendimo būdų, parengė ir 2010 m. gruodžio 29 d. įregistravo Vaiko teisių apsaugos institucijų sistemos pertvarkos koncepcijos projektą Nr. XIP-2814 (toliau tekste – Koncepcija). Atsižvelgiant į tai, kad egzistuojanti vaiko teisių institucinė sistema nėra efektyvi ir neįgyvendina jai keliamų tikslų, šiuo Koncepcijos projektu buvo siūloma centralizuoti institucijų sistemą, pavedant valstybės institucijoms atlikti šiuo metu savivaldybių institucijoms deleguotą valstybės (vaiko teisių apsaugos) funkciją.

Ataskaitiniais metais vaiko teisių apsaugos kontrolierė aktyviai dalyvavo Seimo komitetų rengiamose diskusijose, posėdžiuose bei klausymuose dėl vaiko teisių apsaugos institucijų sistemos pertvarkymo, teikė pastabas bei pasiūlymus dėl Koncepcijos projekto nuostatų bei įgyvendinimo, pabrėždama būtinybę kuo greičiau priimti politinį sprendimą šiuo klausimu bei pašalinti nepakankamo šios sistemos administravimo ir koordinavimo priežastis.

Koncepcijos projekto svarstymo Seimo komitetuose metu išryškėjo Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (pažymėtina, jog ministerijos atstovai dalyvavo darbo grupės, rengusios Koncepcijos projektą, veikloje), prieštaravimai parengtam projektui bei institucijų sistemos centralizavimui. Seimo Socialinių reikalų ir darbo komitetas (pagrindinis komitetas svarstant Koncepcijos projektą), atsižvelgdamas į Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos pateiktus pasiūlymus, pritarė alternatyviam Koncepcijos projektui Nr. XIP-2814(2), kuriuo atsisakoma vaiko teisių apsaugos institucijų sistemos centralizavimo. Pagal šį projektą turėtų būti perskirstomos valstybės ir savivaldybių institucijų vykdomos, su vaiko gerove ir vaiko teisių apsauga susijusios, funkcijos, tobulinamas šių funkcijų administravimas ir išplečiami vykdomosios valdžios institucijoms įgaliojimai (pavyzdžiui, numatyta ministerijos atstovų teisė dalyvauti pretendentų į savivaldybės vaiko teisių apsaugos skyriaus vedėjo pareigas konkurso komisijos darbe, ministerijos teisė leisti metodines rekomendacijas dėl įstatymų įgyvendinimo, kurios bus privalomos savivaldybėms, Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos teisė įstoti į teismą nagrinėjamą bylą ir pateikti išvadą dėl ginčo, kurią paprastai turėtų teikti savivaldybių vaiko teisių apsaugos skyrių specialistai ir kt.).

2011 metais vaiko teisių apsaugos kontrolierė kreipėsi į Seimo Socialinių reikalų ir darbo, Teisės ir teisėtvarkos, Žmogaus teisių, Valstybės valdymo ir savivaldybių komitetus, atkreipdama dėmesį, kad pritarus Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos siūlymams ir necentralizavus vaiko teisių apsaugos institucijų sistemos liktų neaiškios vykdomosios valdžios ir savivaldybių institucijų atsakomybės už vaiko teisių apsaugos politikos įgyvendinimą ribos bei nebūtų suteikti realūs vaiko teisių apsaugos priemonių įgyvendinimo kontrolės svertai valstybės institucijoms, atsakingoms už vaiko teisių apsaugos politikos formavimą ir jos priemonių įgyvendinimą.

2011 metais sprendimas dėl vaiko teisių apsaugos sistemos ir/ar jo kryptių nebuvo priimtas.

Vaiko teisių apsaugos skyriams skirtų lėšų apskaičiavimo reglamentavimas

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga ne vienerius metus siekia, kad būtų sprendžiami vaiko teisių apsaugos skyrių darbuotojų darbo krūvio, darbo užmokesčio bei kiti su skyrių materialiniu aprūpinimu susiję klausimai.

Atskaitiniu laikotarpiu vaiko teisių apsaugos kontrolierė, susipažinusi su Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos parengtu socialinės apsaugos ir darbo ministro 2006 m. liepos 13 d. įsakymo Nr. A1-193 „Dėl valstybinėms (perduotoms savivaldybėms) funkcijoms atlikti skirtų lėšų apskaičiavimo metodikos patvirtinimo“ pakeitimo projektu (toliau – Metodikos projektas) siūlė:

- nustatyti, jog vienam tarnautojui turi tekti ne daugiau kaip 2000 vaikų (paliekant Metodikos projekte numatytas išimtis Birštono, Neringos ir Pagėgių savivaldybėms);
- nustatyti vienodas pareigybių kategorijas tiek III, tiek IV grupės institucijoms bei įstaigoms.

Taip pat vaiko teisių apsaugos kontrolierė atkreipė dėmesį, kad dėl skirtingo vaiko teisių apsaugos skyrių pavaldumo ir vietos savivaldybių administracijų struktūrose, kai kurie Metodikos projekte numatyti pakeitimai gali būti neįgyvendinti.

Vaiko teisių apsaugos skyrių vieta savivaldybių administracijų struktūroje

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė ne kartą atkreipė vykdomosios valdžios institucijų dėmesį į tai, kad priešingai nei nustatyta Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu patvirtintuose Bendruosiuose vaiko teisių apsaugos skyrių nuostatuose, kai kuriose savivaldybėse vaiko teisių apsaugos skyriai vis dar nėra savarankiški savivaldybių administracijų struktūriniai padaliniai, tiesiogiai pavaldūs savivaldybės administracijos direktoriui. Pažymėtina, kad minėtų nuostatų 21 punkte įtvirtinus tiesioginį vaiko teisių apsaugos skyriaus pavaldumą administracijos direktoriui buvo siekiama užtikrinti vaiko teisių apsaugos skyriaus savarankiškumą kitų savivaldybės administracijos struktūrinių padalinių atžvilgiu ir sudaryti prielaidas tinkamam pagrindinės funkcijos – vaiko teisių ir interesų atstovavimo bei apsaugos – įgyvendinimui.

Ilgametė skundų bei prašymų nagrinėjimo įstaigoje praktika rodo, jog neretai pasitaiko atvejų, kai skiriasi vaiko teisių apsaugos skyriaus, kaip vaikus ginančios ir jų interesus atstovaujančios institucijos, ir savivaldybės administracijos ir/ar kitų jos padalinių nuomonės ir pozicijos (pvz. iškeldinimas iš socialinio būsto, vaiko paėmimas iš šeimos, paslaugų teikimas vaikui ir šeimai, globos nustatymas ir kt.). Vaiko teisių apsaugos skyriams, esantiems kitų struktūrinių padalinių sudėtyje, kartais kyla sunkumų atstovaujant vaikų interesus ir atliekant skyriams pavestas funkcijas teismuose bei teisėsaugos institucijose.

Nematydama teigiamų pokyčių dėl savivaldybių vaiko teisių apsaugos skyrių vietos savivaldybių administracijų sistemoje bei vykdomosios valdžios iniciatyvų sprendžiant šį klausimą, vaiko teisių apsaugos kontrolierė 2011 m. kreipėsi į Vilniaus, Klaipėdos,

Marijampolės ir Raseinių savivaldybių tarybas ir Vyriausybės atstovus apskrityse dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. gruodžio 17 d. nutarimo Nr. 1983 (su vėlesniais pakeitimais) „Dėl bendrųjų vaiko teisių apsaugos skyrių nuostatų patvirtinimo“ nuostatų tinkamo įgyvendinimo.

Atsižvelgdamos į vaiko teisių apsaugos kontrolierės bei Vyriausybės atstovų atitinkamose apskrityse kreipimusis didžioji dauguma minėtų savivaldybių priėmė sprendimus dėl savivaldybių administracijų struktūrų pakeitimo (Raseinių rajono savivaldybės taryba sprendimą priėmė 2011 m., Vilniaus miesto ir Klaipėdos miesto savivaldybėse struktūriniai pasikeitimai turėtų įsigaliooti 2012 metais). Marijampolės savivaldybės taryba atsisakė įgyvendinti aukščiau minėto Vyriausybės nutarimo nuostatas ir pakeisti vaiko teisių apsaugos skyriaus pavaldumą.

Savivaldybės vaiko teisių apsaugos skyriaus specialistų kvalifikacijos įtaka vaiko teisių ir interesų atstovavimui teisiniuose procesuose

Atsižvelgdama į tai, kad viena iš savivaldybių vaiko teisių apsaugos skyrių funkcijų – ginti vaiko interesus teisme, o remiantis nuo 2011 m. birželio 21 d. įsigaliojusiomis Civilinio proceso kodekso nuostatomis, juridinių asmenų atstovais pagal pavedimą teisme gali būti jų darbuotojai ar valstybės tarnautojai, turintys aukštąjį universitetinį teisinį išsilavinimą, taip pat įvertinusi Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos pateiktus duomenimis, kad iš 329 vaiko teisių apsaugos skyrių darbuotojų (tarnautojų) tik 47 specialistai turi teisinį ar jam prilygintą išsilavinimą, vaiko teisių apsaugos kontrolierė ataskaitiniais metais raštu kreipėsi į Socialinės apsaugos ir darbo ministeriją, prašydama informuoti apie numatomas priemones darbuotojų kvalifikacijos problemai spręsti.

Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, atsakydama, informavo, kad vaiko teisių apsaugos skyrių specialistams seminaro metu buvo išaiškinta, jog savivaldybių vaiko teisių apsaugos skyriui teisme gali atstovauti ne tik aukštąjį universitetinį išsilavinimą turintis darbuotojas ar valstybės tarnautojas, bet ir vaiko teisių apsaugos skyriaus vedėjas. Ministerija apgailestavo, kad dėl susiklosčiusios ekonominės padėties vaikų teisių apsaugos funkcijai įgyvendinti yra skiriamos nepakankamos lėšos.

Vaiko teisių apsaugos skyrių atstovavimas vaiko teisių ir teisėtų interesų bei dalyvavimas civiliniame procese

Ataskaitiniu laikotarpiu vaiko teisių apsaugos kontrolierė atliko tyrimą, kurio metu nagrinėtos vaiko teisių apsaugos skyrių atstovavimo vaiko teisių ir teisėtų interesų bei dalyvavimo civiliniame procese problemos³.

3.2. Vaiko teisių apsauga šeimoje

Tėvams tenka pagrindinė atsakomybė už svarbiausių vaiko poreikių tenkinimą, saugumo užtikrinimą, tinkamą vaikų auklėjimą ir gyvenimo sąlygų, būtinų vaiko fiziniam, protiniam, dvasiniam ir doroviniam vystymuisi, sudarymą. Tačiau ir valstybė, priimdama įstatymus bei vykdydama savo veiklą, privalo sudaryti sąlygas vaiko teisėms įgyvendinti ir imtis konkrečių priemonių, kad vaiko teisės nebūtų pažeidžiamos.

³ Plačiau apie tyrimą Skyriuje „Vaiko teisių užtikrinimas teisiniame procese“

Vaiko bendravimas su giminaičiais

Vaiko individualybės išsaugojimui yra svarbu užtikrinti vaiko teisės į šeimos ryšius įgyvendinimą. Šios teisės tinkamo įgyvendinimo problema Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje nagrinėjama ne pirmus metus, ataskaitiniu laikotarpiu buvo tęsiamas ankstesnių metų darbas.

Kaip minėta ir vaiko teisių apsaugos kontrolierės 2010 metų veiklos ataskaitoje, pagal šiuo metu galiojančias Civilinio kodekso nuostatas, tėvai ar globėjai privalo sudaryti sąlygas bendrauti tik su artimaisiais giminaičiais (tėvai ir vaikai, seneliai ir vaikaičiai, broliai ir seserys). Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje nagrinėjami skundai rodo, kad neretai, remiantis šia įstatymo nuostata, yra sudaromos kliūtys vaikams bendrauti su pusbroliais, pusseserėmis, dėdėmis, tetomis, proseneliais. Manytina, kad kliūčių bendrauti su asmenimis, su kuriais sieja ne artimos (Civilinio kodekso normų prasme) giminystės ryšiai, sudarymas pažeidžia vaiko teisę į šeimos ryšius ir gali turėti neigiamą įtaką vaiko tapatumo formavimuisi.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė pateikė Lietuvos Respublikos Seimo narei, darbo grupės dėl vaiko teisių apsaugos institucijų sistemos pertvarkymo koncepcijai parengti pirmininkei V. V. Margevičienei Civilinio kodekso 3.172 ir 3.176 straipsnių papildymo ir pakeitimo įstatymo projektą, kuriuo siūlyta atsisakyti baigtinio ir nepagrįstai susiaurinto asmenų, turinčių teisę bendrauti su vaiku šeimos iširimo atveju, taip pat vaikui gimus tėvams, nesudariusiems santuokos ir/ar gyvenantiems skyriumi, bei asmenų, kuriems užtikrinamas teisės bendrauti su vaiku įgyvendinimo mechanizmas, rato.

Minėtų Civilinio kodekso straipsnių pakeitimo įstatymas įregistruotas nebuvo.

Lengvatos dirbantiems tėvams, auginantiems vieną vaiką

Ataskaitiniais metais susipažinusi su E. Jasaičio peticija dėl papildomos poilsio dienos suteikimo darbuotojams, auginantiems vaiką iki dvylikos metų, vaiko teisių apsaugos kontrolierė Seimo Peticijų komisijai pateikė nuomonę dėl Darbo kodekso 214 straipsnio nuostatų taikymo. Kontrolierė pažymėjo, kad visiems vaikams, neatsižvelgiant į tai, ar šeimoje auga vienas, ar keli vaikai, galėtų būti sudarytos vienodos sąlygos dalyvauti tam tikroje veikloje su tėvais, o tėvams – vienodos sąlygos suderinti darbo ir šeimos įsipareigojimus. Atsižvelgus į tai, kad tėvams, nepriklausomai nuo šeimoje augančių vaikų skaičiaus, tenka pareiga tinkamai auklėti ir prižiūrėti savo vaikus, o vaiko auklėjimas pasireiškia nuolatiniu bendravimu su juo, siūlomas teisinio reglamentavimo pakeitimas galėtų iš dalies suvienodinti sąlygas tėvams įgyvendinti savo pareigas. Be to, būtų tikslinga tuo pačiu aspektu nagrinėti ir klausimo dėl palankesnių sąlygų globėjams (rūpintojams) įgyvendinti savo pareigas vaikų atžvilgiu sudarymo.

Atsižvelgdama į gautą prašymą įvertinti, ar Darbo kodekso 214 straipsnyje numatyta lengvata nėra diskriminacinio pobūdžio darbuotojų, auginančių vieną vaiką, atžvilgiu, kontrolierė Seimo narei A. Zuokienei raštu pateikė nuomonę dėl šios nuostatos atitikimo vaiko interesams.

Vaiko paėmimo iš šeimos tvarka

Vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone, siekiant užtikrinti tinkamą vaiko teisių ir interesų apsaugą, sklandų nuostatų, reglamentuojančių tėvų ir kitų teisėtų vaiko atstovų atsakomybę, praktinį įgyvendinimą bei vieningą jų aiškinimo ir taikymo praktiką, būtina išsamiau reglamentuoti vaiko paėmimo iš tėvų arba kitų teisėtų atstovų procesą ir kitus su juo susijusius klausimus.

Paminėtina, kad diskusijos dėl vaiko paėmimo tvarkos iš tėvų ar kitų teisėtų atstovų aiškus ir išsamus teisinio reglamentavimo būtinybės vyksta nuo 2005 metų, tačiau iniciatyvos šioje srityje liko neįgyvendintos (išsamesnė informacija – vaiko teisių apsaugos kontrolierės

2009 metų veiklos ataskaitoje), vykdomosios valdžios institucijos teisės aktų projektų šio klausimo sprendimui nepateikė.

Atsižvelgdama į įstatymų leidžiamosios valdžios dėmesį vaiko teisių apsaugos šalyje problemoms ir pastangas jas spręsti, taip pat manydama, jog siekiant geresnės vaiko teisių apsaugos, būtina kompleksiskai spręsti vaiko teisių apsaugos institucijų sistemos efektyvumo ir vaiko teisių apsaugos teisinio reglamentavimo tobulinimo klausimus, vaiko teisių apsaugos kontrolierė Lietuvos Respublikos Seimo narei, darbo grupės dėl vaiko teisių apsaugos institucijų sistemos pertvarkymo koncepcijai parengti pirmininkei V. V. Margevičienei pateikė Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 56 straipsnio papildymo ir pakeitimo įstatymo projektą, kuriuo siūloma įtvirtinant pagrindines vaiko paėmimo iš tėvų ar kitų teisėtų vaiko atstovų nuostatas: nustatyti subjektus (policijos pareigūnai arba (ir) vaiko teisių apsaugos skyrių specialistai), turinčius teisę paaimti vaiką iš tėvų ar kitų teisėtų atstovų; įtvirtinti nebaigtinį vaiko paėmimo kriterijų sąrašą; nustatyti paaimto vaiko laikino apgyvendinimo tvarką, pranešimų tėvams ar kitiems teisėtiems atstovams turinį ir kt., bei pagrindinius tarpinstitucinio bendradarbiavimo vaiko paėmimo atvejais aspektus.

Duomenų teikimas apie asmens teistumą vaiko tėvams

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos praktikoje buvo atkreiptas dėmesys į tai, kad teisės aktuose nėra reglamentuotas ypatingų asmens duomenų tvarkymo (teikimo) aspektas, t. y. vaiko atstovo(-ų) pagal įstatymą teisė gauti informaciją apie faktiškai su vaiku gyvenančio ar siekiančio su vaiku bendrauti asmens teistumą.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė pastebėjo, kad:

- nėra susiformavusi praktika, jog teismai ar teisėsaugos institucijos teiktų savivaldybių vaiko teisių apsaugos skyriams informaciją apie jų veikloje paaiškėjusias aplinkybes, kad asmuo, kuris faktiškai gyvena ar bendrauja (siekia bendrauti) su vaiku, praityje buvo teistas už nusikalstamas veikas, kuriomis buvo pažeistos vaiko seksualinio apsisprendimo laisvė ir neliečiamumas, kitos vaiko teisės, laisvės ar teisėti interesai;
- minėtas vaiko saugumo klausimo aspektas nėra plačiai, viešai nagrinėtas ir diskutuotas, tačiau stiprinant vaiko teisių ir teisėtų interesų apsaugą (ypatingai vaiko apsaugą nuo seksualinio smurto ir išnaudojimo), šios problemos aktualumas didės ir pareikalaus sprendimų.

Situacija, kai daroma prielaida, kad sprendimą dėl informacijos apie asmens teistumą suteikimo vaiko atstovui(-ams) pagal įstatymą turi priimti savivaldybės vaiko teisių apsaugos skyrius, nors tokia vaiko teisių apsaugos skyriaus teisė bei sprendimo (ne)suteikti informaciją apie asmens teistumą priėmimo pagrindai (kriterijai) nėra įtvirtinti įstatyminio lygmens teisės akte, kontrolierės nuomone, sudaro prielaidas piktnaudžiavimui, nepagrįstų, neobjektyvių sprendimų priėmimui bei, atitinkamai, asmens teisės į gyvenimo privatumą, asmens duomenų apsaugos ir kitiems pažeidimams bei iš to kylančioms teisinėms pasekmėms. Taip pat turėtų būti svarstomas klausimas, ar pagrįstai siūloma savivaldybės vaiko teisių apsaugos skyriui numatyti (perkelti) visą atsakomybę dėl sprendimo (ne)suteikti informaciją apie asmens teistumą vaiko atstovui(-ams) pagal įstatymą.

Atsižvelgiant į tai, kad informacija apie asmens teistumą yra priskiriama ypatingiems asmens duomenims ir šių duomenų tvarkymui (teikimui) yra taikomi griežtesni ir didesni apsaugos reikalavimai, bei siekiant gerinti vaiko teisių apsaugą ir užtikrinti vieningos praktikos formavimąsi, klausimas dėl informacijos apie asmens teistumą suteikimo vaiko atstovui(-ams) pagal įstatymą turi būti išsamiai reglamentuotas įstatyminiame lygmenyje, o susiję procedūriniai klausimai – poįstatyminiuose teisės aktuose.

Apie nurodytas teisinio reglamentavimo spragas vaiko teisių apsaugos kontrolierė informavo Seimo Žmogaus teisių komitetą. Įvertinęs pasitarimo metu išsakytas kompetentingų institucijų atstovų nuomones, Žmogaus teisių komitetas kreipėsi į Vyriausybę, siūlydamas sudaryti tarpinstitucinę darbo grupę, kuri parengtų teisės aktų pataisas, nustatančias tėvų ar teisėtų vaiko atstovų teisę žinoti apie asmens, kuris gyvena su vaiku arba planuoja gyventi,

teistumą už nusikaltimą vaiko seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui ir nustatyti tokios teisės įgyvendinimo mechanizmą. Taip pat Komitetas kreipėsi į Teisingumo ministeriją, prašydamas pateikti nuomonę dėl vaiko teisių apsaugos kontrolierės prašymo dėl teisinio reglamentavimo spragų.

Teisingumo ministerija, vykdydama Vyriausybės pavedimą dėl Seimo Žmogaus teisių komiteto ir vaiko teisių apsaugos kontrolierės kreipimusi, organizavo kompetentingų institucijų pasitarimus, kurių metu buvo aptartas teisinio reglamentavimo tobulinimo galimybės ir pradėti rengti pakeitimai. .

Vaiku, kurių atstovams pagal įstatymą laikinai apribota arba atimta laisvė, teisių užtikrinimas

Atsižvelgdama į įstaigos veiklos praktikoje pastebėtas vaikų, kurie neteko tėvų globos dėl pastarųjų laikino sulaikymo, suėmimo, nuteisimo laisvės atėmimo ar arešto bausme, teisių užtikrinimo problemas, ataskaitiniais metais vaiko teisių apsaugos kontrolierė kreipėsi į Teisėjų Tarybą ir Generalinę prokuratūrą.

Kontrolierė atkreipė dėmesį, kad praktikoje nėra sistemiškai vadovaujamosi baudžiamąjį procesą ir vaiko teisių apsaugą reglamentuojančiomis nuostatomis bei ne visada tinkamai yra vykdoma prokurorui ir teismui nustatyta pareiga pasirūpinti suimtojo ar nuteistojo vaikais, t. y. tiriant asmenų skundus nebuvo gauta dokumentų, patvirtinančių, kad prokuroras ar teismas sprendė be priežiūros liekančių suimto ar nuteisto asmens vaikų perdavimo šeimos nariams ar artimiesiems giminaičiams klausimą bei, kad apie likusius be tėvų globos vaikus buvo pranešta savivaldybės vaiko teisių apsaugos skyriui. Dėl šios priežasties, savivaldybės vaiko teisių apsaugos skyrius, teisės aktų nustatyta tvarka ir terminais, negalėjo išspręsti vaiko globos (rūpybos) nustatymo ir vaiko atstovo pagal įstatymą paskyrimo klausimą, taip pat spręsti pagalbos ir paslaugų vaikui teikimo klausimus.

Taip pat vaiko teisių apsaugos kontrolierė iškėlė problemą, kad savivaldybės vaiko teisių apsaugos skyrius, neturėdamas duomenų, jog vaiko tėvas (motina) atlieka laisvės atėmimo bausmę, negali pateikti išsamios informacijos apie nuteistojo tėvo (motinos) valdžios įgyvendinimą, kuri yra svarbi sprendžiant klausimą dėl asmens lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigos, lygtinio atleidimo nuo laisvės atėmimo bausmės ar neatliktos laisvės atėmimo bausmės dalies pakeitimo švelnesne bausme arba malonės suteikimo. Generalinė prokuratūra informavo, kad siekdama užtikrinti, jog praktikoje būtų tinkamai ir laiku išspręžiamas globos (rūpybos) nustatymo vaikams, likusiems be tėvų globos dėl jų laisvės atėmimo, klausimas, ir vykdydama Generalinės prokuratūros, Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos ir Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos 2010-01-27 bendradarbiavimo susitarimo Nr. 17.3-40/D4-45/11-1 3 punktą, parengė generalinio prokuroro nurodymą (2011-03-02 Nr. N-3 „Dėl vaiko teisių baudžiamajame procese užtikrinimo“), kuriuo prokurorai įpareigojami informuoti vaiko teisių apsaugos skyrius, kai vaiko atstovai pagal įstatymą (turimas vienintelis iš jų) yra sulaikyti, jiems pritaikyta kardomoji priemonė suėmimas arba išnagrinėjus baudžiamąją bylą teisme paskirta su laisvės atėmimu susijusi bausmė (terminuotas laisvės atėmimas ar areštas).

Teisėjų taryba pateikė nuomonę, kad Baudžiamojo proceso kodekso 129 straipsnyje reglamentuotos priemonės pasirūpinti suimtojo vaikais ir jo turtui apsaugoti, 138 straipsnyje įtvirtintas nepilnamečio atidavimas prižiūrėti, 343 straipsnyje reglamentuotos priemonės pasirūpinti nuteistojo vaikais, 361 straipsnyje įtvirtinta teismo teisė nuosprendžio vykdymo metu priimti sprendimą dėl be priežiūros likusių nuteistojo vaikų likimo ir jų atidavimo artimiesiems giminaičiams, kitiems asmenims ar įstaigoms globoti ar rūpintis, jeigu šių klausimų teismas neišsprendė nuosprendyje, sudaro pakankamą teisinį reglamentavimą ir papildomas reglamentavimas nėra tikslingas.

Teisėjų taryba taip pat nurodė, kad teismai buvo supažinti su vaiko teisių apsaugos kontrolierės išdėstyta problema ir įpareigoti sustiprinti administracinę kontrolę, užtikrinant

įstatymo numatytos teismo pareigos pasirūpinti vaikais, kurie neteko tėvų globos dėl pastarųjų suėmimo, nuteisimo laisvės atėmimo ar arešto bausme, tinkamą įgyvendinimą.

Laisvės atėmimo bausmę atliekančių nuteistųjų, turinčių vaikų, ar nuteistų nėščių moterų lygtinio paleidimo sąlygų pasikeitimai

Ataskaitiniais metais vaiko teisių apsaugos kontrolierė teikė Teisingumo ministerijai nuomonę dėl darbo grupėje svarstomo Teisingumo ministerijos siūlymo nuteistųjų šeiminei padėti (vaikų turėjimą) ar nėštumą (moterims) naudoti ne kaip pagrindinį, tačiau tik kaip vieną iš papildomų kriterijų, sprendžiant nuteistojo lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigos klausimą.

Kontrolierė pažymėjo, kad praktikoje gali pasitaikyti piktnaudžiavimo atvejų dėl asmenų, turinčių vaikų iki septynerių metų arba du ir daugiau nepilnamečių vaikų, lygtinio paleidimo (Bausmių vykdymo kodekso 157 straipsnio 3 dalies 1 punktą). Vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone, tai gali būti susiję su formaliu šio nurodyto kriterijaus taikymu bei nepakankamu pataisos įstaigų, prokurorų bei savivaldybių vaiko teisių apsaugos skyrių bendradarbiavimu. Praktikoje užtikrinus, jog kiekvienu konkrečiu atveju, priimant sprendimą dėl asmens lygtinio paleidimo dėl šeiminių padėties, būtų surenkama, pateikiama ir iš esmės teismo įvertinama informacija, susijusi su nuteistojo elgesiu, jo pareigų vykdymu savo nepilnamečių vaikų atžvilgiu ir pan. (tiek iki bausmės atlikimo, tiek bausmės atlikimo metu), o šiuo pagrindu lygtinai paleistiems asmenims būtų taikoma atsakomybė už lygtinio paleidimo sąlygų nesilaikymą (pvz., netinkamą tėvo/motinos pareigų vykdymą), piktnaudžiavimo ar formalaus šio pagrindo taikymo atvejų galėtų būti išvengta.

Teisingo ir pagrįsto sprendimo dėl asmens lygtinio paleidimo, vadovaujantis šeiminių padėties (vaikų turėjimo) kriterijumi, priėmimui yra svarbi nuteistojo vaikų gyvenamosios vietos savivaldybės vaiko teisių apsaugos skyriaus išvada (nuomonė) dėl nuteistojo tėvo (motinos) valdžios savo vaikų atžvilgiu įgyvendinimo iki bausmės ir bausmės atlikimo laikotarpiu, santykių su vaikais ir kt., tačiau dažniausiai savivaldybių vaiko teisių apsaugos skyriai sužino, kad vaiko tėvai (vienas ar vienintelis iš jų) atlieka laisvės atėmimo bausmę tik pataisos įstaigai pradėjus rinkti medžiagą dėl asmens lygtinio paleidimo. Dėl šios priežasties savivaldybės vaiko teisių apsaugos skyriai ne visuomet gali visapusiškai įvertinti vaiko situacijos pokyčius bei nuteistojo tėvo (motinos) valdžios įgyvendinimą laisvės atėmimo bausmės atlikimo laikotarpiu, taip pat laiku spręsti pagalbos vaikui teikimo, nuteistojo tėvo (motinos) valdžios ribojimo ar pan. klausimus.

Kontrolierės nuomone, sprendžiant klausimą dėl lygtinio paleidimo nuteistajai taikymo vadovaujantis nėštumo kriterijumi, jeigu nuteistoji turi nepilnamečių vaikų, turėtų būti renkama ir vertinama savivaldybės vaiko teisių apsaugos skyriaus turima informacija apie nuteistosios pareigų savo nepilnamečių vaikų atžvilgiu vykdymą, santykius su vaikais ir pan.

Prioritetinės vaiko teisių apsaugos ir gynimo principas įpareigoja priimant teisės aktus, juos taikant, sprendžiant klausimus, kurių teisės aktai nereglamentuoja, visada sprendimą ar bet koki kitą veiksmą įvertinti vaiko interesų požiūriu bei užtikrinti, kad jie nebūtų pažeisti. Tėvo (motinos) įkalinimas ar vaiko gimimas (augimas) pataisos įstaigoje turi įtakos vaikui, jo vystymuisi ir gerovei.

Kontrolierė pažymėjo, kad preliminariai neprieštarauja teisingumo ministro sudarytos darbo grupės siūlymui nuteistųjų šeiminei padėti (vaikų turėjimą) ar nėštumą (moterims) naudoti ne kaip pagrindinį, tačiau tik kaip vieną iš papildomų kriterijų, sprendžiant nuteistojo lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigos klausimą. Siekiant užtikrinti, kad į šiuos kriterijus būtų atsižvelgiama priimant sprendimą dėl asmens lygtinio paleidimo, buvo pasiūlyta juos numatyti pavyzdiniame papildomų kriterijų sąraše, kuris būtų įtvirtintas įstatyminio lygmens teisės akte.

Ataskaitiniu laikotarpiu Teisingumo ministerijai taip pat buvo pateiktos pastabos ir pasiūlymai dėl Bausmių vykdymo kodekso 152, 157, 158, 159 ir 164 straipsnių pakeitimo

įstatymo projekto ir Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 360 ir 362 straipsnių pakeitimo bei kodekso papildymo 360(1) straipsniu įstatymo projekto.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė iš esmės pritarė parengtiems projektams, jais siekiamiems tikslams ir keliamiems uždaviniams bei atkreipė dėmesį į tai, kad Seime yra pradėti svarstyti, Teisingumo ministerijos parengti ir kartu su Probacijos įstatymo projektu (XIP-1892) pateikti Bausmių vykdymo, Baudžiamojo proceso ir Baudžiamojo kodeksų pakeitimų projektai (atitinkamai XIP-1895, XIP-1894, XIP-1893), kuriuose taip pat įtvirtinti pakeitimai, susiję su nuteistųjų lygtiniu paleidimu iš pataisos įstaigų ir lygtiniu atleidimu nuo laisvės atėmimo bausmės prieš terminą ir neatliktos laisvės atėmimo bausmės dalies pakeitimo švelnesne bausme. Siekiant teisinio reglamentavimo aiškumo, nuoseklumo ir pastovumo, buvo pasiūlyta apjungti Seime pradėtus svarstyti ir pateiktus derinami įstatymų projektus. Atsižvelgiant į Teisės instituto pastabas dėl menkai teoriniu ir praktiniu požiūriu pagrįsto Bausmių vykdymo kodekse ir Baudžiamajame kodekse numatytų lygtinio paleidimo institutų išskyrimo, buvo išsakyta nuomonė, jog tikslinga iš esmės peržiūrėti šiuos institutus bei pateiktos kitos pastabos ir pasiūlymai dėl įstatymų projektų tobulinimo (pvz., numatyti pareigą prokurorui pateikti atsiliepiamą dėl bausmę vykdančios institucijos teikimo taikyti nuteistajam lygtinį atleidimą nuo bausmės arba neatliktos laisvės atėmimo bausmės pakeitimą švelnesne; reglamentuoti, kokie dokumentai turi būti pateikti teismui, kai nagrinėjamas Lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigų komisijos nutarimas taikyti nuteistajam lygtinį paleidimą iš pataisos įstaigos; ir kt.)

Vaikų buvimo viešose vietose ribojimas

Ataskaitiniais metais Seimo Žmogaus teisių komiteto prašymu vaiko teisių apsaugos kontrolierė teikė nuomonę dėl nepilnamečių buvimo viešose vietose laiko ribojimo.

Vaikų buvimo viešose vietose ribojimo klausimas buvo ne kartą svarstytas tiek vykdomosios valdžios, tiek įstatymų leidžiamosios valdžios lygmenyse, taip pat Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje, tačiau, išsiskyrus suinteresuotų institucijų nuomonėms šiuo klausimu, sprendimas nebuvo priimtas. Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo pakeitimus dėl draudimo vaikams iki 16 metų tamsiu paros metu būti viešose vietose be suaugusiųjų priežiūros yra rengusi Teisingumo ministerija bei Seimo narė V. M. Čigriejienė.

Kontrolierė pažymėjo, kad iš esmės pritarė iniciatyvai reglamentuoti vaikų buvimą viešose vietose tamsiu paros metu be suaugusių priežiūros, tokiu būdu atkreipiant vaiko atstovų pagal įstatymą ir kitų už vaiką atsakingų asmenų dėmesį į jų pareigas ir atsakomybę vaikų atžvilgiu, įpareigojant juos aktyviai dalyvauti vaiko gyvenime, domėtis jo laisvalaikio ir užimtumu, spręsti vaiko elgesio problemas ir kt. Tokio ribojimo įtvirtinimas taip pat susijęs su vaiko teisės į gyvenimo sąlygas, būtinas jo fiziniam, protiniam, dvasiniam ir doroviniam vystymuisi, teisės į sveikatą, poilsį ir laisvalaikį, apsaugą nuo neigiamos socialinės aplinkos, mokslą ir kt. įgyvendinimu bei užtikrinimu.

Turint omenyje priešingas suinteresuotų institucijų nuomones dėl vaikų buvimo viešose vietose tamsiu paros metu ribojimo ir siekiant aukščiau nurodytų tikslų, vaiko teisių apsaugos kontrolierė išsakė nuomonę, kad galėtų būti svarstoma galimybė reglamentuoti vaikų patekimo (buvimo) į tam tikras laisvalaikio, pramogų ir kitose pasilinksminimo vietas, renginius tvarka.

Taip pat buvo atkreiptas dėmesys, kad derinant civilinių santykių reglamentavimo dispozityvumo ir vaiko teisių ir interesų apsaugos principus, turėtų būti svarstoma galimybė reglamentuoti vaikų atlikėjų (jų kolektyvų) dalyvavimą viešuose renginiuose vėlyvu paros metu, bei, siekiant stiprinti vaikų teisių apsaugą, įstatyminiame lygmenyje turėtų būti įtvirtintas reikalavimas, kad vaikai iki tam tikro amžiaus nebūtų paliekami be suaugusio asmens priežiūros.

Įtvirtindama reikalavimus dėl vaikų priežiūros, jų buvimo viešose vietose, dalyvavimo renginiuose ir pan., valstybė turėtų sudaryti sąlygas vaiko atstovams pagal įstatymą ir kitiems už vaiką atsakingiems asmenims užtikrinti šio reikalavimo vykdymą (sukurti atitinkamų paslaugų infrastruktūrą, garantuoti lanksčias darbo sąlygas, kt.) bei užtikrinti efektyvų šių reikalavimų

vykdymo priežiūros ir kontrolės mechanizmą (garantuojant reikalingus žmogiškuosius ir finansinius išteklius, kt.).

Vaiko atstovų pagal įstatymą administracinės atsakomybės tobulinimas

Susipažinusi su Administracinių teisės pažeidimų kodekso (toliau – ATPK) pakeitimais (projektas Nr. XIP-3067) – siūlymu ATPK papildyti nauja poveikio priemone – įpareigojimu vaiko atstovams pagal įstatymą (tėvams, globėjams, rūpintojams) išklaudyti bendravimo su vaikais tobulinimo kursus, vaiko teisių apsaugos kontrolierė Seimo Teisės ir teisėtvarkos komitetui pateikė šiuos siūlymus:

Atsižvelgiant į administracinės nuobaudos ir naujos poveikio priemonės tikslus, įpareigojimas išklaudyti bendravimo su vaikais tobulinimo kursus galėtų būti skiriamas vaiko atstovams pagal įstatymą ne kaip alternatyvi poveikio priemonė, bet kaip pagrindinė arba kaip pagrindinė ir papildoma administracinė nuobauda.

Nepilnamečio vaiko probleminis elgesys gali būti nulemtas (įtakotas) netinkamo jo tėvų (globėjo, rūpintojo) teisių ir pareigų įgyvendinimo, todėl įpareigojimas išklaudyti bendravimo su vaikais tobulinimo kursus galėtų būti skiriamas vaiko atstovams pagal įstatymą ne tik už jų padaromus pažeidimus (ATPK 181, 181¹ straipsniai), tačiau, esant poreikiui, ir už nepilnamečių vaikų nuo 14 iki 16 metų padarytus administracinius teisės pažeidimus.

Atsižvelgus į tai, kad bendravimo su vaikais tobulinimo kursus vykdys ir šių kursų rengimą užtikrins savivaldybių institucijos, siekiant užtikrinti vienodai aukštą kursų kokybę ir jų efektyvumą, tikslinga patvirtinti bendrus reikalavimus bendravimo su vaikais tobulinimo kursams (kursų programai, vykdytojams ir pan.), kartu atskleidžiant šios priemonės turinį. Projektas turėtų būti papildytas nauju straipsniu, kuriame būtų išdėstytas siūlymas Vyriausybei ar jos įgaliotai institucijai, per nustatytą terminą patvirtinti administracinio teisės pažeidimo byloje priimto nutarimo dalies dėl bendravimo su vaikais tobulinimo vykdymo tvarką ir reikalavimus bendravimo su vaikais tobulinimo kursams, atskleidžiant bendravimo su vaikais tobulinimo kursų turinį, nurodant reikalavimus kursų programoms, vykdytojams ir pan.

2011 m. gruodžio 22 d. įstatymu Nr. XI-1866 Administracinių teisės pažeidimų kodeksas buvo papildytas: 37² straipsniu dėl įpareigojimo tėvams ir globėjams (rūpintojams) išklaudyti bendravimo su vaikais tobulinimo kursus; 181⁴ straipsniu dėl tėvų, globėjų (rūpintojų) atsakomybės už vengimą vykdyti teismo įpareigojimą išklaudyti bendravimo su vaikais tobulinimo kursus; trisdešimt trečiuoju skirsniu, 343 straipsniu dėl nutarimo dalies dėl įpareigojimo išklaudyti bendravimo su vaikais tobulinimo kursus vykdymo proceso.

Vaiko vardo keitimo tvarkos tobulinimas

Ataskaitiniais metais Teisingumo ministerija inicijavo apskrito stalo diskusiją bei teisinio reglamentavimo dėl asmenvardžių rašybos pakeitimus.

Teisingumo ministerijai teikiant pastabas ir pasiūlymus dėl pateiktų derinti teisingumo ministro įsakymų projektų: „Dėl teisingumo ministro 2006 m. gegužės 19 d. įsakymo Nr. 1R-160 „Dėl Civilinės metrikacijos taisyklių patvirtinimo“ pakeitimo“ ir „Dėl teisingumo ministro 2001 m. birželio 20 d. įsakymo Nr. 1R-111 „Dėl Asmens vardo, pavardės ir tautybės keitimo taisyklių“ pakeitimo“, buvo pažymėta, kad Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje nebuvo gauta kreipimūsi ar skundų dėl galiojančios vaiko vardo suteikimo ar jo keitimo tvarkos bei, kad nėra statistinių ir kitų duomenų, kurie leistų išsamiai ir visapusiškai įvertinti situacijas, kai susiduriama su vaiko vardo keitimo problema, ypatingai tame amžiuje, kai vaikas sugeba suformuluoti savo pažiūras, išreikšti nuomonę ir dalyvauti su juo susijusių klausimų sprendime arba savarankiškai priimti sprendimus tam tikrais su juo susijusiais klausimais. Taip pat buvo paminėtina, kad psichologų, su kuriais buvo aptarti inicijuojami vaiko vardo keitimo tvarkos pakeitimai, nuomonės dėl vaiko vardo keitimo galimybių ir šio proceso įtakos vaiko raidai, jo

identitetui ir pan., taip pat galimybės tam tikro amžiaus vaikui suteikti teisę priimti sprendimus dėl vardo keitimo, iš esmės išsiskyrė.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė išsakė nuomonę, kad prieš priimant sprendimą dėl vaiko vardo keitimo suteikimo galimybių, ypatingai tame amžiuje, kai vaikas sugeba suformuluoti savo pažiūras, tikslinga atlikti išsamesnę problemų dėl vaiko vardo keitimo analizę bei surinkti ir įvertinti vaiko raidos ir kitų specialistų, taip pat pačių vaikų nuomonę šiuo klausimu.

Remdamasi turima informacija apie priežastis, paskatinusias projektų rengėjus inicijuoti teisės aktų pakeitimus, suteikiant vaiko tėvams teisę keisti vaiko vardą, kontrolierė pateikė šiuos siūlymus pateiktų derinti Civilinės metrikacijos taisyklių ir Asmens vardo, pavardės ir tautytės pakeitimo taisyklių pakeitimų projektų :

- Numatyti, kad civilinės metrikacijos įstaigos turi teisę atsisakyti registruoti parinktą vaiko vardą, jeigu jis neatitinka vaiko lyties, žemina vaiko orumą, yra įžeidžiantis, nepatogus vartoti, dėl akivaizdžių priežasčių negali būti pirmuoju vardu, prieštarauja gerai moralei ar pan.
- Įtvirtinti, kad civilinės metrikacijos įstaiga dėl vaiko vardo darybos ir/ar reikšmės gali kreiptis į Valstybinę lietuvių kalbos komisiją dėl išvados.
- Numatyti ginčų dėl civilinės metrikacijos įstaigos atsisakymo registruoti parinktą vaiko vardą sprendimo mechanizmą.
- Numatyti konkretų terminą, per kurį vaiko tėvai turėtų teisę vieną kartą pakeisti pirmąjį vaiko vardą kūdikystėje, bei, kad vyresnio amžiaus vaiko pirmąjį vardą būtų galima keisti (nuo 10 metų vaiko amžiaus turint jo rašytinį sutikimą) vieną kartą tuo atveju, jeigu parinktas vardas neatitinka vaiko lyties, žemina vaiko orumą, yra įžeidžiantis, nepatogus vartoti ar kt.
- Siekiant išvengti tėvų piktnaudžiavimo bei galimo poveikio vaiko nuomonei, įtvirtinti kriterijus, kurie leistų užtikrinti vaiko nuomonės dėl jo vardo (ir pavardės) keitimo išsiaiškinimo objektyvumą.
- Suteikti tėvams teisę keisti vaiko antrąjį vardą, nenustatant 7 metų vaiko amžiaus ribos.

3.3. Vaiko globa ir įvaikinimas

Tėvai atsakingi už tinkamą vaiko teisių užtikrinimą ir įgyvendinimą. Kai vaikui nustatoma globa (rūpyba), atsakomybė už vaikų sveikatos priežiūrą, gyvenimo sąlygų, būtinų vaikui vystytis, sudarymą, už vaikų auklėjimą ir vystymąsi tenka globėjams (rūpintojams). Globėjams (rūpintojams) keliamas tikslas – užtikrinti globojamam (rūpinamam) vaikui ugdymo (mokymo, lavinimo, auklėjimo), socialines paslaugas, sudaryti kitas jam tinkamas sąlygas ir palaikyti aplinką, kurioje jis galėtų saugiai augti, vystytis ir tobulėti bei pasiruoštų savarankiškam gyvenimui visuomenėje.

Tenka pripažinti, kad ilgametės valstybės pastangos išspręsti vaiko globos srityje egzistuojančias problemas nėra tokios efektyvios, kokių tikėtasi, todėl būtini neatidėliotini ir konstruktyvūs sprendimai, kurie suteiktų postūmį problemų šalinimui.

Vaiko išskyrimas su šeima administraciniu aktu (sprendimu)

Remdamasi savo veiklos patirtimi bei retrospektyvia daugkartinių įvairių iniciatyvų analize, vaiko teisių apsaugos kontrolierė ne kartą atkreipė kompetentingų institucijų dėmesį, jog pagal šiuo metu galiojantį teisinį reglamentavimą, vaikas su tėvais išskiriamas administraciniu sprendimu – savivaldybės administracijos direktoriaus įsakymu dėl laikinosios globos vaikui nustatymo, globėjo paskyrimo, gyvenamosios vietos nustatymo. Tokia Lietuvos praktika prieštarauja Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijos 9 straipsnio 1 dalyje įtvirtintam

įpareigojimui valstybėms – konvencijos dalyvėms užtikrinti, kad vaikas nebūtų išskirtas su savo tėvais prieš jų norą, išskyrus tuos atvejus, kai kompetentingi organai, vadovaudamiesi teismo sprendimu ir taikytiniais įstatymais, atitinkama tvarka nustato, kad toks atskyrimas yra būtinas vaiko interesams. Pažymėtina, kad administraciniu sprendimu nustačius vaikui laikinąją globą, paprastai nesikreipiama į teismą dėl tėvų valdžios ribojimo. Todėl yra sukuriama situacija, kai administraciniu sprendimu yra ne tik nustatoma vaiko laikinoji globa, bet ir faktiškai apribojama tėvų valdžia (įstatyminiu vaiko atstovu tampa globėjas, tėvams faktiškai apribojamos galimybės įgyvendinti asmenines tėvų teises bei pareigas).

Nuosekliai siekdama šio klausimo sprendimo bei teisinio reglamentavimo šioje srityje suderinamumo su valstybės prisiimtais tarptautiniais įsipareigojimais, vaiko teisių apsaugos kontrolierė pateikė Lietuvos Respublikos Seimo narei, darbo grupės dėl vaiko teisių apsaugos institucijų sistemos pertvarkymo koncepcijai parengti pirmininkei V. V. Margevičienei Civilinio kodekso 3.182, 3.183, 3.250, 3.262 ir 3.264 straipsnių bei Civilinio proceso kodekso 407 straipsnio pakeitimo ir papildymo įstatymo projektą, kuriuo siūloma įtvirtinti teismo leidimo nustatyti vaikui laikinąją globą (rūpybą), t. y. paimiti vaiką iš šeimos ir atskirti nuo jos, institutą, taip pat nustatyti maksimalų 6 mėnesių vaiko laikinosios globos (rūpybos), nustatytos administraciniu aktu, terminą, kuriam pasibaigus teismas turėtų spręsti laikino tėvų valdžios ribojimo ir globos (rūpybos) nustatymo (tęstinumo) klausimus bei suteikti teismui diskrecijos teisę pačiam nuspręsti, kokią vaiko globos (rūpybos) rūšį (laikiną ar nuolatinę) nustatyti vaikui, laikinai apribojus jo tėvų valdžią.

Problemos vaiko institucinės globos srityje

Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2007 m. spalio 31 d. nutarimu Nr. 1193 patvirtino Vaiko globos (rūpybos) sistemos reorganizavimo strategiją ir šios strategijos įgyvendinimo priemonių 2007-2012 metų planą⁴, kurio tikslas – iki 2012 metų sumažinti tėvų globos netekusių vaikų skaičių iki 1 % nuo visų vaikų skaičiaus, pasiekti, kad 2012 metais vaikų, globojamų institucijose, skaičius būtų sumažintas iki 30 %. Praėjus penkeriems šios Strategijos įgyvendinimo metams akivaizdu, jog šie tikslai nebus pasiekti. Statistiniai duomenys rodo, jog padėtis vaiko globos srityje, lyginant su 2006 metais, blogėja (2010 metais tėvų globos netekusių (globojamų/rūpinamų) vaikų skaičius siekė 1,8 % visų šalies vaikų, tai 0,1 % daugiau nei 2006 metais).

Socialinės apsaugos ir darbo ministras 2007 m. spalio 11 d. įsakymu Nr. A1-282 patvirtino Vaikų globos įstaigų tinklo optimizavimo planą, pagal kurį nuo 2010 metų vaikų globos įstaigų steigėjo funkcijos buvo perduotos savivaldybėms, vaikų vietų skaičius globos įstaigose sumažintas iki 60 vietų, o įstaigų veikla organizuojama šeimai artimos aplinkos modelio – šeimynų – principu.

Susipažinus su padėtimi vaikų globos namuose matyti, jog ir šiuo metu yra vaikų globos namų⁵, kuriuose globojamų vaikų skaičius kelis kartus viršija aukščiau minėtame plane nustatytą skaičių. Paminėtina, kad apgyvendintų vaikų skaičius viršija nustatytą rodiklį ne tik savivaldybių ar nevyriausybinų organizacijų vaikų globos namuose, bet ir valstybiniuose, kurių steigėja yra Socialinės apsaugos ir darbo ministerija.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone, tokią situaciją iš dalies lemia ir tai, kad daugumos vaikų globos namų steigėjai yra savivaldybės, visuomeninės organizacijos ir religinės bendruomenės (parapijos), kurioms nėra privalomi rekomendacinio, strateginio ar planinio pobūdžio vykdomosios valdžios institucijų dokumentai. Manytina, jog savivaldybės nėra suinteresuotos pertvarkyti jų įsteigtus vaikų globos namus, skiria nepakankamą dėmesį alternatyvioms vaiko globos formoms šeimos aplinkoje skatinti, o valstybės institucijos šiuo

⁴ Minėtu Vyriausybės nutarimu koordinuoti Strategijos įgyvendinimą ir kas 2 metai teikti Lietuvos Respublikos Vyriausybei praėjusių 2 metų priemonių plano įgyvendinimo ataskaitas pavesta Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai.

⁵ Alytaus vaikų globos namuose globojami 150 vaikai, Zarasų rajono savivaldybė planuoja steigti vieną vaikų globos įstaigą vietoj dabar esančių dviejų ir joje apgyvendinti 90 vaikų ir kt.

metu neturi realių svertų reguliuoti apgyvendinamų vaikų skaičių institucijose ir/ar socialinės vaiko globos paslaugas teikiančių įstaigų (globos namų) pertvarkymo procesus.

Manytina, kad siekiant mažinti vaikų globos įstaigų vietų skaičių, būtina įstatyminiame lygmenyje įtvirtinti maksimalų vaikų globos įstaigoje apgyvendinamų vaikų skaičių, taip pat kritiškai įvertinti įgyvendintas ir/ar įgyvendinamas priemones, skatinančias alternatyvias vaiko globos (rūpybos) formas, ieškoti sprendimų, kurie realiai užtikrintų vaiko globos (rūpybos) šeimos aplinkoje skatinimą (keisti Išmokų vaikams įstatymą, didinant vaiko globos išmoką ar pan.). Atkreiptinas dėmesys ir į socialinės vaiko globos paslaugų kokybės ir efektyvios jos kontrolės, racionalaus vaiko globos finansavimo panaudojimo užtikrinimo ir kitas problemas, ypač ryškiai atsiskleidžiančias visuomeninių organizacijų ir religinių bendruomenių (nevyriausybinuose) vaikų globos namuose, kurias padėtų išspręsti socialinės globos įstaigų licencijavimas.

Atsižvelgdama į tai, kad Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. vasario 6 d. nutarimu Nr. 194 „Dėl Vaiko teisių apsaugos valdymo srities priskyrimo Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai ir kitų ministerijų kompetencijos nustatymo“ Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai vykdomosios valdžios lygmenyje buvo priskirta vaiko teisių apsaugos valdymo sritis, o Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2007 m. spalio 31 d. nutarimu Nr. 1193 „Dėl Vaiko globos (rūpybos) sistemos reorganizavimo strategijos ir jos įgyvendinimo priemonių 2007-2012 metų plano patvirtinimo“ pavesta koordinuoti minėtos strategijos ir jos priemonių įgyvendinimą, vaiko teisių apsaugos kontrolierė kreipėsi į Socialinės apsaugos ir darbo ministeriją, atkreipdama dėmesį į neigiamas tendencijas vaiko globos (rūpybos) srityje bei prašydama pateikti savo nuomonę dėl jų, taip pat minėtos strategijos, Vaikų globos tinklo optimizavimo plano uždavinių įgyvendinimo efektyvumo bei informuoti apie numatomas priemones nurodytoms problemoms spręsti.

Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, atsakydama į vaiko teisių apsaugos kontrolierės iškeltas problemas pažymėjo, kad siekiant mažinti vietų skaičių socialinės globos įstaigose ir gerinti jų veiklos bei vaikų priežiūros sąlygas, vaikų socialinės globos įstaigų statinių statybos, rekonstravimo ir kapitalinio remonto darbams bei reikiamo ilgalaikio turto įgijimui 2008-2011 m. skirta 20957 tūkst. Lt. 2012 m. planuojama skirti 1966 tūkst. Lt iš valstybės biudžeto. 2011-2012 m. planuojama įgyvendinti 13 vaikų socialinės globos įstaigų renovacijos projektų, kuriuos įgyvendinus bus sudarytos galimybės vaikams gyventi šeimynose, atitinkančiose socialinės globos normų reikalavimus. 2012-2014 m. numatoma Europos ekonominės erdvės ir Norvegijos finansinių mechanizmų paramos lėšomis renovuoti jau veikiančių šeimynų patalpas bei skatinti naujų šeimynų kūrimąsi.

Siekdama mažinti vaikų skaičių vaikų socialinės globos įstaigose, ministerija 2011 m. birželio mėnesį laikinai sustabdė vaikų siuntimą į valstybinius vaikų globos namus. Socialinės apsaugos ir darbo ministro 2011 m. liepos 14 d. įsakymu Nr. A1-321 buvo nustatytas 2012 m. planinis vietų skaičius valstybiniuose vaikų globos namuose, kuris neviršys 60 vietų. Didelis dėmesys skiriamas socialinių darbuotojų kvalifikacijos kėlimui ir socialinių paslaugų infrastruktūros plėtrai savivaldybėse.

Ministerijos atstovų nuomone, asmenų, pageidaujančių tapti vaiko globėjais (rūpintojais) ar itėviais, skaičiaus sumažėjimas galimai sąlygotas padidėjusios Lietuvos piliečių emigracijos.

Siekdama pradėti aktyvias diskusijas dėl problemų institucinės globos (rūpybos) srityje bei jų nedeklaratyvaus sprendimo, manydama, kad Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos numatomos priemonės, susijusios išimtinai tik su pastatų renovavimu ir rekonstrukcija, neišspręs aukščiau nurodytų problemų, vaiko teisių apsaugos kontrolierė kreipėsi į Lietuvos Respublikos Prezidentę, prašydama inicijuoti Socialinių paslaugų įstatymo pakeitimus, kuriais būtų paankstintas socialinių globos įstaigų privalomas licencijavimas bei įtvirtinta nuostata, jog vaikų globos įstaigų (išskyrus šeimynas) vietų skaičius turėtų būti ne didesnis negu 60 vietų, taip pat paskatinti kompetentingas vykdomosios valdžios institucijas ieškoti ir įgyvendinti efektyvias

alternatyvių vaiko globos formų šeimos aplinkoje skatinimo bei vaikų paėmimo iš šeimos ir globos nustatymo prevencijos priemonės.

Lietuvos Respublikos Prezidento kanceliarija organizavo tarpinstitucinį pasitarimą dėl vaiko globos teisinio reglamentavimo tobulinimo, kurio metu suinteresuotos institucijos pristatė jų galimus aukščiau nurodytų problemų sprendimo būdus.

Institucinės vaikų iki 3 (4) metų globos problemos

Šiuo metu Lietuvoje pagrindinės institucijos, kuriose įkuriami vaikai iki 3 (4) metų amžiaus, netekę tėvų globos, yra Vilniaus, Klaipėdos, Šiaulių ir Alytaus sutrikusio vystymosi kūdikių namai, Lietuvos sveikatos mokslų universiteto ligoninės VŠĮ Kauno klinikų filialo Vaikų reabilitacijos ligoninė „Lopšelis“ bei Panevėžio Algimanto Bandzos kūdikių ir vaikų globos namai (toliau tekste naudojamas bendrinis sutrikusio vystymosi kūdikių namų pavadinimas).

Atsižvelgdama į skirtingą šalies sutrikusio vystymosi kūdikių namų veiklos praktiką, siekdama vaikų, įskaitant ir vaikus iki 3 (4) metų, globos (rūpybos) vieningos ir geriausiai atitinkančios jų interesus sistemos šalyje funkcionavimo, vaiko teisių apsaugos kontrolierė įvertino aukščiau paminėtų įstaigų veiklą reglamentuojančius teisės aktus, praktinės veiklos aspektus ir jų įtaką šiose institucijose apgyvendintų ir globojamų vaikų teisių ir interesų apsaugai bei prioritetinio vaiko interesų užtikrinimo principo įgyvendinimui.

Atlikdama tyrimą vaiko teisių apsaugos kontrolierė apėmė aukščiau minėtas įstaigas, susipažino su jų veikla, su jose dirbančiu personalu aptarė įvairius veiklos aspektus, minėtos įstaigos pateikė tyrimui reikalingus duomenis. Tyrimo metu nagrinėta sutrikusio vystymosi kūdikių namų veikla (pavaldumas, veiklos reglamentavimas, vietų vaikams skaičius, personalo sudėtis, finansavimas), vaikų, augančių juose, skaičius, pasiskirstymas amžiaus grupėmis, dažniausiai pasitaikantys sveikatos sutrikimai, vaikų teisinio statuso (globos nustatymo) aspektai, vaikų patekimo į šias institucijas priežastys, esamos vaikų iki 3 (4) metų globos sistemos (sutrikusio vystymosi kūdikių namuose) atitikimas vaiko teisių ir interesų užtikrinimo principui.

Nustatyta, jog įstaigose, vykdančiose vaikų iki 3 (4) metų ir neįgalių vaikų iki 7 metų globą ir veikiančiose kaip sutrikusio vystymosi kūdikių namai, bendras deklaruojamas vietų skaičius siekia 423. 2010 m. gruodžio 31 d. minėtose įstaigose vaikų iki 3 metų skaičius siekė 363. Analizuojant pateiktus duomenis ir įstaigų pateiktą informaciją pastebėta, jog yra atvejų, kai vaikai priimami ir apgyvendinami viršijant nustatytus vietų skaičiaus normatyvus. Stebint tokią situaciją aiškėja, jog alternatyvios globos plėtra yra pernelyg vangiai, nesiimama (nerandama) sprendimų, lemiančių teigiamus pokyčius. Statistiniai duomenys rodo, kad ilgalaikės valstybės ir savivaldybės institucijų pastangos, strateginių bei programinių dokumentų įgyvendinimo priemonės, sprendžiant institucinės globos, ypač vaikų iki 3 (4) metų amžiaus, pertvarkos problemas, yra nepakankamos ir neefektyvios, todėl būtina neatidėliotinai sistemiškai spręsti paslaugų kūdikiams ir vaikams iki 3 (4) metų poreikio nustatymo ir prieinamumo klausimus (atsižvelgiant į paslaugų vaikams poreikį bei į jų gyvenamąją vietą), sutrikusio vystymosi kūdikių namų, kaip sveikatos priežiūros įstaigų, pertvarkymo galimybes (išgryninant socialinės globos paslaugas, teikiamas sveikiems vaikams ir ankstyvosios reabilitacijos ir slaugos paslaugas, teikiamas vaikams su sveikatos sutrikimais ar negalia, finansavimo ir kitus klausimus) ir priimti konstruktyvius sprendimus dėl esminių pokyčių šioje srityje.

Atliekant tyrimą kilo abejonių dėl pateiktos informacijos apie globaliniams nustatytus sveikatos sutrikimus, pagrįstumo. Neneigtina, jog dauguma sutrikimų iš tiesų sietini su galimai sutrikusia vaiko raida, tačiau, vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone, neatmestina, jog sveikatos sutrikimais siekiama pagrįsti vaikų buvimą šiose įstaigose, sveikatos priežiūros įstaigos funkcionavimą, sveikatos priežiūros paslaugų poreikį, kuris galimai sudarytų galimybę padidinti įstaigų finansavimą. Siekiant įvertinti vaikų apgyvendinimo sutrikusio vystymosi kūdikių namuose pagrįstumą pagal nuolatinės slaugos poreikį ir kitus sveikatos sutrikimus, vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone, tikslinga peržiūrėti vaikų, esančių sutrikusio vystymosi kūdikių namuose, dokumentus ir priimti sprendimus dėl jų apgyvendinimo šiose įstaigose tikslingumo.

Vertinant tyrimo metu savivaldybių pateiktą informaciją akivaizdu, jog socialinių paslaugų šeimoms savivaldybėse vis dar nepakanka ir tai yra vienas iš pagrindinių veiksnių, dėl kurių į valstybės globą paimamų vaikų skaičius iš esmės nemažėja. Manytina, kad savivaldybės nėra suinteresuotos plėtoti alternatyvių vaiko globos (rūpybos) formų, nes per 2010 m. naujų vaiko globos (rūpybos) nustatymo atvejų padaugėjo institucijose, o ne šeimose ar šeimynose, todėl būtina kurti ir plėsti socialinių paslaugų infrastruktūrą vaikui (kūdikui) ir šeimai (motinai) savivaldybės lygmenyje.

Įgyvendinant vaiko gerovės politiką šalyje, būtina iš esmės keisti strategiją ir šiuo metu susiklosčiusią praktiką kūdikių globos, socialinių ir sveikatos paslaugų jiems teikimo srityje. Todėl būtina kuo skubiau spręsti profesionalių globėjų, gebančių teikti kvalifikuotas paslaugas tėvų globos netekusiems kūdikiams, rengimo ir jų skatinimo klausimus.

Atsižvelgiant į valstybės siekį įgyvendinti tėvų globos netekusių vaikų teisę augti šeimos aplinkoje, Socialinių paslaugų įstatyme yra numatyta globojančiai šeimai skirti pagalbos pinigus, pagal savivaldybėse nustatytą tvarką, tačiau tyrimas parodė, jog savivaldybės, patvirtinusios minėtas tvarkas dėl išmokos, biudžetuose nenumato lėšų šioms reikmėms. Manytina, jog minėta išmoka galėtų būti vienas iš veiksnių, skatinančių vaikų globą šeimose. Savivaldybių pateikta informacija apie jos skyrimą ir mokėjimą leidžia daryti išvadą, jog savivaldybės nėra suinteresuotos skatinti vaikų globą šeimose ir tai nėra prioritetas jų tikslas.

Tyrimo metu paaiškėjo, jog kai kurių globojamų vaikų laikinoji globa tęsiama nepagrįstai ilgai (net iki 6 metų), kas leidžia daryti prielaidą, jog darbas su biologine kūdikio šeima organizuojamas neefektyviai, o vaiko teisių apsaugos skyriai nepagrįstai ilgai atidėlioja tėvų valdžios ribojimo, vaiko atskyrimo ir pan. klausimų sprendimą.

Pažymėtina, jog vaikų globos namams, kaip instituciniam vaiko globėjui, yra keliami uždaviniai ne tik sudaryti vaikui artimas šeimos aplinkai gyvenimo sąlygas, atitinkančias jo amžių, sveikatą ir brandą, užtikrinti vaikui globos (rūpybos), ugdymo, teikiamų socialinių paslaugų kokybę ir pan., tačiau ir dirbti socialinį darbą su vaiku ir jo tėvais, įgyvendinant vaiko laikinosios globos (rūpybos) planą, bendradarbiauti su valstybės ir savivaldybių institucijomis bei įstaigomis sprendžiant socialinio darbo su vaiko tėvų šeima organizavimo, globėjų (rūpintojų) paieškos bei įvaikinimo klausimus, taip pat su vaiko tėvais bei kitais jo artimaisiais giminaičiais, siekiant atkurti ar palaikyti tarpusavio ryšius, sudarančius prielaidas vaikui grįžti į tėvų šeimą, tačiau sutrikusio vystymosi kūdikių namai minėtais nuostatais vadovautis neprivalo, kadangi šios įstaigos yra iš valstybės biudžeto išlaikomos licencijuotos sveikatos priežiūros įstaigos. Sutrikusio vystymosi kūdikių namų, kaip vaiko globėjo, pareigų, įtvirtintų Civiliniame kodekse, įgyvendinimas turi būti vertinamas vaiko interesų bei jo teisių užtikrinimo aspektu.

Analizuojant sutrikusio vystymosi kūdikių namų pateiktus duomenis atkreiptas dėmesys ir į tai, jog įstaigoms išduotose asmens sveikatos priežiūros licencijose nėra specialistų, galinčių teikti licencijose nurodytas paslaugas ir, atvirkščiai, dirbančio specialisto paslaugos nėra licencijuotos (nėra įtrauktos į licencijoje nurodytų paslaugų sąrašą).

Atsižvelgiant į sutrikusio vystymosi kūdikių namų personalo struktūrą bei į aplinkybę, jog dauguma globojamų vaikų nėra prirašyti prie pirminių asmens sveikatos priežiūros įstaigų, kilo abejonių dėl aukščiau nurodytų pirminių sveikatos priežiūros paslaugų (odontologijos bei psichikos) prieinamumo, ypač atkreipiant dėmesį į globojamus neįgalius vaikus iki 7 metų.

Tyrimo metu nustatyta, jog kūdikių iki 3 (4) metų ir neįgalių vaikų iki 7 metų, globojamų sutrikusio vystymosi kūdikių namuose, išlaikymo finansavimas iš esmės skiriasi nuo globos institucijose augančių vaikų finansavimo, nes finansuojamos ne vaikams teikiamos paslaugos, o pačios įstaigos valstybės biudžeto tikslinėmis dotacijomis. Reglamentuojant globos išmokos panaudojimą, akcentuojamas prioritetas lėšų panaudojimo vaiko interesams principas, tačiau sutrikusio vystymosi kūdikių namuose globojamų kūdikių išlaikymui skirtų lėšų panaudojimas yra organizuojamas nesivadovaujant minėtu principu. Pastebėtina, jog sutrikusio vystymosi kūdikių namai didžiąją dalį skiriamų lėšų panaudoja darbo užmokesčiui, todėl teigtina, jog kūdikių namams skiriamų tikslinių dotacijų panaudojimas orientuotas į įstaigos išlaikymo galimybes, o ne į išskirtinį vaikų interesų užtikrinimą. Paaiškėjo, jog, nepaisant valstybės

skiriamo išlaikymo, kuris numatytas įvairiems vaikų poreikiams tenkinti (taip pat ir medikamentams įsigyti), yra atvejų, kai vaistams įsigyti neužtenka skiriamų lėšų (taip pat komunalinėms, ryšių, transporto paslaugoms apmokėti), o minėtos išlaidos apmokamos iš paramos lėšų.

Kontrolierės nuomone, šiuo metu susiklosčiusi socialinės globos kūdikiams finansavimo praktika neskatina savivaldybių ieškoti būdų ir priemonių socialinių paslaugų plėtrai savo teritorijoje. Savivaldybės skiria nepakankamą dėmesį alternatyvių vaiko globos (rūpybos) formų šeimos aplinkoje skatinimui, o valstybės institucijos neturi realių svertų reguliuoti apgyvendinamų vaikų skaičių institucijose ir/ar socialinės vaiko globos paslaugas teikiančių įstaigų pertvarkymo procesus, taip pat jos nėra tuo suinteresuotos, nes šiuo metu už kūdikio išlaikymą sutrikusio vystymosi kūdikių namuose mokėti nereikia.

Tyrimo metu buvo atkreiptas dėmesys į tarpinstitucinio bendradarbiavimo skiriant ES struktūrinių fondų paramą bei vertinant teikiamus projektus trūkumą.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone, valstybės investicijos nukreiptos ne į alternatyvių vaiko globos formų skatinimą ar bendruomeninių paslaugų vaikams ir šeimoms plėtrą, o į institucinę vaikų globą.

Teikdama išvadas kontrolierė atkreipė dėmesį ir į vykdomą 2007 m. Seimo patvirtintą Psichikos sveikatos strategiją⁶, kurioje kaip vienas iš prioritetų numatyta plėtoti trūkstamas paslaugas vaikams ir šeimoms. Psichikos sveikatos strategijos priemonių plane numatyta, jog būtina plėtoti vaikų raidos sutrikimų ankstyvosios reabilitacijos paslaugas, didinant jų apimtį, gerinant kokybę ir sukuriant alternatyvą kūdikių namų ir kitų valstybinių vaikų globos institucijų tinklui, įtraukti į šeimos gydytojų rengimo programą vaikų psichikos sveikatos priežiūros, tėvų ir vaikų santykių ir krizių kursus.

Atlikusi tyrimą, vaiko teisių apsaugos kontrolierė Vyriausybei, Sveikatos apsaugos, Socialinės apsaugos ir darbo, Švietimo ir mokslo ministerijoms siūlė:

- iš esmės peržiūrėti vaiko iki 3 (4) metų (neįgalaus vaiko iki 7 metų) institucinės globos finansavimą, jį orientuojant ne į institucijų finansavimą, o į vaiko poreikių tenkinimą;
- ieškoti efektyvių alternatyvios vaiko globos ir įvaikinimo propagavimo priemonių ir skatinti alternatyvių vaiko globos formų finansavimą;
- neatidėliotinai vykdyti institucinės vaikų iki 3 (4) metų globos reformą, pertvarkant sutrikusio vystymosi kūdikių namus iš asmens sveikatos priežiūros įstaigos į socialinės globos įstaigas, bei, esant poreikiui, teikti jose sveikatos priežiūros paslaugas;
- spartinti ir užtrinti savalaikį Psichikos sveikatos strategijos priemonių įgyvendinimą, atsižvelgiant į vaikų raidos sutrikimų ankstyvosios reabilitacijos paslaugų plėtrą, didinant jų apimtį, gerinant kokybę ir sukuriant alternatyvą kūdikių namų ir kitų valstybinių vaikų globos institucijų tinklui, įtraukiant į šeimos gydytojų rengimą vaikų psichikos sveikatos priežiūros, tėvų ir vaikų santykių, krizių valdymo programas;
- atlikti sutrikusio vystymosi kūdikių namų asmens sveikatos priežiūros licencijų sąlygų laikymosi peržiūrą bei stiprinti licencijų priežiūros vykdymą, siekiant ateityje išvengti neatitikimų;
- užtikrinti, kad, organizuojant mokymus/seminarus sveikatos priežiūros įstaigų specialistams, teikiantiems akušerines paslaugas, būtų atkreipiamas dėmesys į būtinybę motyvuoti motinas nepalikti naujagimių bei informuoti jas, kokia pagalba (taip pat ir bendruomenėje teikiamos paslaugos) joms gali būti suteikta;
- užtikrinti institucijų bendradarbiavimą ir keitimąsi informacija skirstant bei įsisavinant Europos Sąjungos struktūrinių fondų paramos lėšas, siekiant užtikrinti įstaigų, dalyvaujančių paramos projektuose, priimtų įsipareigojimų suderinamumą su valstybės politikos tam tikrose srityse numatomomis įgyvendinti priemonėmis.

Savivaldybėms vaiko teisių apsaugos kontrolierė siūlė:

⁶ Lietuvos Respublikos Seimo 2007-03-31 nutarimas Nr. X-1070 „Dėl psichikos sveikatos strategijos patvirtinimo“ (Žin., 2011, Nr. 38-1804).

- vykdančioms sutrikusio vystymosi vaikų namų steigėjo funkcijas, atlikti šių įstaigų veiklos auditą, siekiant įvertinti visų teikiamų paslaugų (sveikatos priežiūros, ugdymo, socialinės globos) apimtį, jų tinkamumą, pagrįstumą, personalo poreikį;
- peržiūrėti vaikų, esančių tyrime paminėtose įstaigose, dokumentus apie sveikatos būklę, esant reikalui atlikti vaikų sveikatos patikrinimus ir spręsti klausimą dėl vaikų buvimo tokiose įstaigose pagrįstumo ir tikslingumo;
- remti ir skatinti vaikų globą (rūpybą) šeimose, nustatant tvarką ir mokant pinigines išmokas – pagalbos pinigus vaikus globojančioms šeimoms/asmenims, taip pat propaguoti įvaikinimą;
- ieškoti galimybių teikti trumpalaikės ir ilgalaikės socialinės globos paslaugas vaikams nuo gimimo iki 3 (4) metų savivaldybės teritorijoje esančiose vaikų socialinės globos įstaigose. Esant pagrindui, keisti įstaigų nuostatus, numatant galimybę į socialinės globos įstaigas priimti vaikus nuo gimimo;
- svarstyti sutrikusio vystymosi kūdikių namuose globojamų vaikų išlaidų medikamentams normatyvo patvirtinimo tikslingumą;
- plėtoti bendruomeninių paslaugų ir socialinių darbuotojų pagalbos prieinamumą vaikui ir šeimai namuose, bendruomenėje, siekiant išvengti vaiko su negalia patekimo į stacionarią globos instituciją;
- organizuojant ikimokyklinį vaikų ugdymą sutrikusio vystymosi kūdikių namų vaikams, atkreipti dėmesį į ikimokyklinio ugdymo kokybės svarbą.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė savivaldybių vaiko teisių apsaugos skyriams siūlė:

- siekti glaudesnio bei efektyvesnio tarpžinybinio bendradarbiavimo su socialiniais partneriais, kad būtų išvengta vaiko atskyrimo nuo šeimos atvejų;
- operatyviai bei laiku spręsti klausimus, susijusius su globojamu vaiku (vaiko gražinimo į biologinę šeimą, nuolatinės globos nustatymo) ar įvaikinimo;
- atkreipti dėmesį ir aktyviau vertinti sutrikusio vystymosi kūdikių namų, kaip globėjų, pareigų vykdymo aspektus.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė kreipėsi į Valstybės kontrolę dėl sutrikusio vystymosi kūdikių namų veiklos audito.

Vyriausybė, reaguodama į vaiko teisių apsaugos kontrolierės siūlymus, Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai, Sveikatos apsaugos ministerijai, Švietimo ir mokslo ministerijai pavedė išnagrinėti tyrime iškeltas problemas ir pasiūlymus bei juos aptarti Tarpžinybinėje vaiko gerovės taryboje.

Socialinės apsaugos ir darbo ministerija 2011 m. lapkričio 7 d. organizavo Vaiko gerovės tarybos posėdį, kuriame Taryba nusprendė prašyti Vyriausybės įpareigoti Sveikatos apsaugos ministeriją atlikti asmens sveikatos priežiūros licencijos sąlygų laikymosi priežiūrą sutrikusio vystymosi kūdikių namuose (išskyrus Panevėžio Algimanto Bandzos kūdikių ir vaikų globos namus), o sveikatos apsaugos ministro įsakymu sudarytai darbo grupei dėl kūdikių namų veiklos ir finansavimo modelio projekto parengimo pateikti siūlymus dėl kūdikių namų pertvarkos.

Sveikatos apsaugos ministro įsakymu sudaryta darbo grupė rengia sutrikusio vystymosi kūdikių namų veiklos ir finansavimo modelio projektą (pavesta parengti iki 2012 m. gegužės 31 d.). Darbo grupė analizuoja iš Vilniaus, Klaipėdos, Šiaulių ir Alytaus sutrikusio vystymosi kūdikių namų vadovų gautus pasiūlymus dėl šių įstaigų veiklos ir finansavimo bei apibendrina duomenis, gautus iš Valstybinės akreditavimo sveikatos priežiūros veiklai tarnybos prie Sveikatos apsaugos ministerijos, atlikus asmens sveikatos priežiūros licencijos laikymosi priežiūrą sutrikusio vystymosi kūdikių namuose (išskyrus Panevėžio Algimanto Bandzos kūdikių ir vaikų globos namus).

Švietimo ir mokslo ministerija, susipažinusi su vaiko teisių apsaugos kontrolierės atliktu tyrimu, kreipėsi į Vilniaus, Klaipėdos, Kauno, Panevėžio, Šiaulių ir Alytaus miesto savivaldybių administracijų švietimo padalinių vadovus ir paprašė savivaldybes pagal kompetenciją užtikrinti, kad kūdikių namuose būtų vykdomas kokybiškas ikimokyklinis ugdymas.

Išsamiau susipažinti su atliktu tyrimu galima Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įستاigos interneto svetainėje <http://vaikams.lrs.lt>.

Globojamo (rūpinamo) vaiko išleidimo laikinai svečiuotis reglamentavimas

Dar 2010 metais vaiko teisių apsaugos kontrolierė atkreipė dėmesį, kad reikalingas išsamesnis globojamo (rūpinamo) vaiko svečiavimosi instituto reglamentavimas, tačiau nesutiko su Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos siūlymu tik rekomendacinio pobūdžio aktu reglamentuoti globojamų (rūpinamų) vaikų svečiavimąsi.

Ataskaitiniu laikotarpiu kontrolierė teikė pastabas ir siūlymus Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimo „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. kovo 27 d. nutarimo Nr. 405 „Dėl Vaiko globos organizavimo nuostatų patvirtinimo“ pakeitimo“ projekto, kuriame buvo numatyta reglamentuoti ir vaiko svečiavimosi tvarką bei vėliau parengto Socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymo „Dėl globojamo (rūpinamo) vaiko išleidimo laikinai svečiuotis tvarkos aprašo patvirtinimo“ projekto (toliau – Projektas) tobulinimo. Kontrolierė siūlė reglamentuoti ne tik institucinėje globoje (rūpyboje) esančio vaiko, bet ir šeimoje globojamo (rūpinamo) vaiko bei atskirto nuo tėvų vaiko svečiavimosi tvarką. Vaiko teisių apsaugos kontrolierė nepritarė Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos siūlymui įtvirtinti dvi svečiavimosi rūšis – trumpalaikį svečiavimąsi, trunkantį iki 3 mėnesių, bei laikiną, trunkantį iki 1 metų, taip pat nepritarė ilgesniam nei 3 mėnesiai svečiavimosi trukmei. Ilgesnės trukmės vaiko svečiavimasis šeimose, kontrolierės nuomone, prilygsta vaiko gyvenimui skyrium nuo globėjo.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė siūlė papildyti projektą nuostatomis, kad išimtiniais atvejais, vadovaujantis vaiko interesų bei brolių ir seserų neišskyrimo principais ir gavus Vaiko teisių apsaugos skyriaus sutikimą, nuolat Lietuvos Respublikoje gyvenančio asmens šeimoje laikinai svečiuotis galėtų būti išleidžiamas ir jaunesnis kaip 7 metų vaikas. Taip pat papildyti Projektą punktu, nustatančiu, kad vaiką draudžiama išleisti laikinai svečiuotis pas asmenį, kuris negali būti įvaikintu, bei punktu, numatančiu vaiko globėjui (rūpintojui) pareigą informuoti Vaiko teisių apsaugos skyrių, atliekantį vaiko globos priežiūrą, apie išleidžiamus laikinai svečiuotis vaikus.

Taip pat vaiko teisių apsaugos kontrolierė pateikė nuomonę, jog tikslinga numatyti tokį teisinį reguliavimą, kuris, situacijai šeimoje pagerėjus, tačiau jai vis dar esant socialinės rizikos šeimų apskaitoje, sudarytų vaikui galimybę svečiuotis joje (trukmė priklausytų nuo konkrečios situacijos šeimoje).

Kontrolierė sukritikavo Projekte siūlomam reguliavimui, numatančiam asmenų tinkamumo priimti vaiką laikinai svečiuotis įvertinimo subjektus ir tvarką. Asmenų tinkamumą kontrolierės nuomone, turėtų vertinti ne vaikų globos namų administracijos ar šeimynų atstovai, o kompetentingos valdžios institucijos – vaiko teisių apsaugos skyriai. Atsižvelgdama į tai, Projekte pasiūlė įtvirtinti, kad asmuo, norintis priimti į šeimą laikinai svečiuotis vaiką, prašymą bei nurodytus dokumentus (išskyrus pažymą iš Informatikos ir ryšių departamento prie Vidaus reikalų ministerijos) pateikia Vaiko teisių apsaugos skyriui, nustačiusiam vaikui globą (rūpybą) ar inicijavusiam jos nustatymo klausimą teisme (alternatyvus pasiūlymas – vykdančiam vaiko globos rūpybos priežiūrą).

Taip pat vaiko teisių apsaugos kontrolierė siūlė numatyti, jog Vaiko teisių apsaugos skyrius, gavęs informaciją apie tai, kad asmuo, pas kurį svečiavosi vaikas, neužtikrino tinkamos vaiko priežiūros, saugumo ir pan., įvertina galimybę taikyti šiam asmeniui atitinkamą atsakomybę, o Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba, gavusi informaciją apie tai, kad užsienio valstybėje nuolat gyvenantis asmuo, pas kurį svečiavosi vaikas, pažeidė vaiko teises, neužtikrino tinkamos vaiko priežiūros, jo saugumo ir pan., įvertina galimybę inicijuoti atsakomybės šiam asmeniui taikymo klausimo sprendimą. Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybai turėtų būtų teikiama informacija apie vaikus, kurie išvyksta laikinai svečiuotis į nuolat užsienio valstybėje gyvenančių asmenų (vaikų giminaičių) šeimas.

Kontrolierė siūlė Projekte apibrėžti subjektų ratą ir nustatyti jų konkrečius veiksmus kai yra nustatoma, jog fizinis asmuo pažeidė sutarties dėl vaiko išleidimo laikinai svečiuotis sąlygas, vaiko teises ir pan. Taip pat, atsižvelgdama į tai, kad Projekte įtvirtinti kai kurie vaiko globėjo (rūpintojo) pareigų vykdymo vaiko laikino svečiavimosi nuolat Lietuvos Respublikoje gyvenančio asmens šeimoje laikotarpiu aspektai, siūlė pagrindinius vaiko globėjo (rūpintojo) pareigų vykdymo aspektus reglamentuoti ir tuo atveju, kai vaikas laikinai svečiuojasi nuolat užsienio valstybėje gyvenančio asmens šeimoje.

Taip pat siūlė patikslinti Projekto nuostatas, numatant vaiko globėjo (rūpintojo) pareigą palaikyti ryšius su laikinai svečiuotis išvykusi su vaiku, nepriklausomai nuo svečiavimosi trukmės, domėtis jo svečiavimosi sąlygomis bei aiškiau reglamentuoti vaiko globėjo (rūpintojo) pareigą periodiškai lankyti vaiką.

Socialinės apsaugos ir darbo ministras 2011 metų gruodžio 28 d. įsakymu. Nr. A1-559 patvirtino Institucinėje globoje (rūpinamo) vaiko išleidimo laikinai svečiuotis tvarkos aprašą, kuriame buvo atsižvelgta į dalį vaiko teisių apsaugos kontrolierės pastabų bei siūlymų.

Vaiko globos organizavimo nuostatų pakeitimai

Ataskaitiniu laikotarpiu vaiko teisių apsaugos kontrolierė teikė savo nuomonę ir pasiūlymus dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimo „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. kovo 27 d. nutarimo Nr. 405 „Dėl Vaiko globos organizavimo nuostatų patvirtinimo“ pakeitimo“ projekto (toliau – Projektas). Projekto rengėjams kontrolierė pakartotinai siūlė apsvarstyti galimybę atsisakyti vaiko nuolatinės ir laikinosios globos (rūpybos) reglamentavimo skirtingo lygmens teisės aktuose bei Vaiko globos organizavimo nuostatuose, tvirtinamuose Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu, išsamiai reglamentuoti abiejų globos rūšių – tiek nuolatinės, tiek laikinosios – organizavimo tvarką.

Siekiant sumažinti administracinę našą asmenims, norintiems tapti globėjais, taip pat siekiant spartesnio asmenų, norinčių tapti globėjais, pasirengimo vaiko globai (rūpybai) proceso, siūlė sutrumpinti Projekte nustatytus terminus bei supaprastinti dokumentų pateikimo tvarką, atsisakant reikalavimo asmeniui, norinčiam tapti globėju, pateikti dokumentus (informaciją), kuriuos gali surinkti vaiko teisių apsaugos skyrius.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė pritarė Projekto rengėjų siekiui be tėvų globos likusį vaiką kaip įmanoma greičiau apgyvendinti šeimos aplinkoje, tačiau atsižvelgdama į tai, kad ne visi be tėvų globos likę vaikai gali būti įrašyti į Galimų įvaikinti vaikų sąrašą ir vėliau įvaikinti, siūlė tikslinti Projekto nuostatas, nustatant, jog asmuo, įrašytas į norinčių įvaikinti Lietuvos Respublikos piliečių, gyvenančių Lietuvos Respublikoje, sąrašą, laikinuoju be tėvų globos likusio jaunesnio kaip 3 mėnesių vaiko globėju gali būti paskirtas tik tuo atveju, kai vaikas atitinka visus kriterijus, būtinus įrašymui į minėtą sąrašą. Priešingu atveju, Projekto rengėjų siūlomas reglamentavimas gali paskatinti ydingos praktikos formavimąsi (bus dirbtinai skatinamos ir sukuriamos sąlygos, būtinos įrašyti vaiką į Galimų įvaikinti vaikų sąrašą, nebus dirbamas socialinis darbas su šeima, siekiant gražinti vaiką į šeimą, iki teismo sprendimo dėl įvaikinimo įsiteisėjimo ir toliau bus perkeltami į galimų įtėvių šeimas), taip pat neigiamas teismo sprendimų, susijusių su vaikų gyvenamosios vietos nustatymu, globa, įvaikinimu, nevykdymo tendencijas.

Siekdama teisinio reglamentavimo aiškumo, kontrolierė Projekto rengėjams pasiūlė vietoje vaiko globos (rūpybos) kokybės vertinimo sąvokos naudoti šiuo metu vartojamą sąvoką „globos (rūpybos) peržiūra“ bei atkreipė dėmesį į socialinės globos paslaugų kokybės svarbą atliekant vaiko globos (rūpybos) priežiūrą, periodines peržiūras bei priimant sprendimus, susijusius su globos forma, rūšimi, globėjo pakeitimu ir kt.

Vaiko globos (rūpybos) išmokos

Vaiko teisių apsaugos kontrolierės pozicija dėl vaiko globos išmokos diferencijavimo, priklausančio nuo vaiko globos formos (šeima, globos institucija ar šeimyna) ir jos panaudojimo lieka nepakitusi. Kontrolierė ir ataskaitiniais metais Seimo Socialinių reikalų ir darbo komitetui, svarstant įstatymo projektą Nr. XIP-387 (2) dėl Išmokų vaikams įstatymo 8 straipsnio pakeitimo bei įstatymo projektą Nr. XIP-3757 dėl Išmokų vaikams įstatymo 2, 3, 4, 6, 9, 12, 13, 14 straipsnių pakeitimo ir papildymo ir trečiojo skirsnio pavadinimo pakeitimo, siūlė svarstyti galimybę suvienodinti vaiko globos (rūpybos) išmokos dydį visiems globojamiems vaikams, nepriklausomai nuo nustatytos globos (rūpybos) formos (globa šeimoje, šeimynoje, vaikų globos institucijoje). Šiai kontrolierės pozicijai pritarė ir Valstybės kontrolė, atlikusi socialinės paramos sistemos valstybinį auditą.⁷

Siekdama, kad būtų skatinama vaikų globa (rūpyba) šeimose bei suvienodintos vaikų, globojamų šeimose ir šeimynose, padėties ir poreikių, susijusių su vaikų išlaikymu, esant minėtų formų globai (rūpybai), tenkinimo galimybės, vaiko teisių apsaugos kontrolierė siūlė svarstyti galimybę globos (rūpybos) išmokos tikslinį priedą skirti ir vaikams, globojamiems (rūpinamiems) šeimose bei, pritarus šiam siūlymui, diskutuoti dėl šio priedo galimos diferenciacijos (atsižvelgiant į globos formą), atitinkamai papildant (pakeičiant) Projekto Nr. XIP-3757 nuostatas.

Taip pat siūlė atsisakyti ketinimo apriboti galimybę asmenims, sulaukusiems pilnametystės (bet ne vyresniems nei 24 metų amžiaus) ir turintiems teisę į socialinę išmoką vaikui, patiems gauti bei disponuoti šiomis išmokomis.

Vaiko globėjo (rūpintojo) atsakomybės priemonių tobulinimas

Susipažinusi su Teisingumo ministerijos parengtu ir pateiktu derinti Administracinių nusižengimų kodekso projektu Nr. 11-871-01 (toliau – Projektas), vaiko teisių apsaugos kontrolierė pateikė projekto rengėjams pastabas ir siūlymus dėl vaiko globėjo (rūpintojo) atsakomybės. Kontrolierė pasiūlė papildyti projektą nuostata, numatančia griežtesnę vaiko globėjo (rūpintojo) atsakomybę už pakartotinį administracinio nusižengimo padarymą, suderinant ją su nuostata, kuria skiriama administracinė nuobauda tėvams. Taip pat pasiūlė Projekte numatyti, kad administracinio poveikio priemonė – įpareigojimas dalyvauti kursuose – yra taikoma vaiko globėjui (rūpintojui) ne tik už pakartotinį administracinį nusižengimą, bet ir nusižengus pirmą kartą. Atsižvelgdama į tai, kad vaiko globėju gali būti ne tik fizinis, bet ir juridinis asmuo, taip pat siūlė svarstyti galimybę taikyti administracinę atsakomybę juridinio asmens atstovams (vadovui ar jo įgaliotam asmeniui, darbuotojui ar pan.).

Vaiko globėjui (rūpintojui) ir įvaikintojui keliamų reikalavimų tikslinimas

Šiuo metu įstatyminio lygmens teisės aktuose numatyta, kad globėju (rūpintoju) negali būti skiriamas asmuo, teistas už tyčinius nusikaltimus, tačiau nėra įtvirtintas tiesioginis draudimas ar ribojimas įvaikinti teistiems asmenims. Vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone, atsižvelgiant į tai, kad duomenys apie asmens teistumą yra ypatingi asmens duomenys ir, kad asmens teisės ribojimas turi būti įtvirtintas įstatyminiame lygmenyje, taip pat siekiant draudimus (ribojimus) būti įvaikintoju ar globėju (rūpintoju) įtvirtinti vienodo lygmens teisės aktuose, būtina pakeisti Civilinio kodekso 3.210 straipsnio 4 dalį ir 3.269 straipsnio 6 punktą, įtvirtinant, kad įvaikintojais ir globėjais (rūpintojais) negali būti asmenys, teisti už tyčinę nusikalstamą veiką, neatsižvelgiant į teistumo išnykimą ar panaikinimą, taip pat teisti už kitą nusikaltimą veiką, jeigu teistumas neišnykęs arba nepanaikintas.

⁷ Lietuvos Respublikos valstybės kontrolės 2011 m. gegužės 9 d. valstybinio audito ataskaita Nr. VA-P-10-1-5 „Socialinės paramos sistema“

Siekdama suderinti reikalavimus, taikomus asmenims, norintiems būti įvaikintojais ir globėjais (rūpintojais), vaiko teisių apsaugos kontrolierė pateikė Seimo narei, darbo grupės dėl vaiko teisių apsaugos institucijų sistemos pertvarkymo koncepcijai parengti pirmininkei V. V. Margevičienei, Civilinio kodekso 3.210 straipsnio 4 dalies ir 3.269 straipsnio 3 punkto papildymo ir pakeitimo įstatymo projektą.

- Ivaikinimo procedūros tobulinimas

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė, apibendrindama pareiškėjų skunduose keliamas problemas, susijusias su įvairiais įvaikinimo aspektais, pastebi, kad jos dažniausiai susijusios ne su teisinio reglamentavimo spragomis, o su praktinėmis teisės aktų nuostatų įgyvendinimo problemomis.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybai prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos pateikė nuomonę, jog tikslinga iš esmės peržiūrėti įvaikinimo institutą reglamentuojančius teisės aktus ir supaprastinti įvaikinimo procedūrą, kiek įmanoma labiau sumažinti administracinę naštą, tenkančią potencialiems tėviams bei galimai atgrasančią kai kuriuos iš jų bei užtikrinant spartesnę jos eigą (sutrumpinant trukmę). Įvaikinimo apskaitos Lietuvoje tvarkoje tikslinga įtvirtinti nuostatą, įpareigojančią Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybai pateikti informaciją apie užsimezgiusius vaiko ryšius su šeima (asmeniu), pas kurią jis lankosi savaitgaliais, švenčių dienomis ir atostogų metu ir su kuria jau yra susiformavęs vaiko prierašumo jausmas. Kontrolierės nuomone, turėtų būti išsamiau reglamentuotas informacijos apie vaiko sveikatos būklę ir vystymosi eigą turinys, todėl reikėtų tikslinti reikalingų pateikti medicininių dokumentų formą. Taip pat tikslinga teisės aktuose įtvirtinti nuostatą, garantuojančią tam tikrą laiką pagalbos tėvių šeimai teikimą ir vaiko adaptacijos šeimoje stebėjimą.

- Ivaikinimo proceso teisinio reglamentavimo tobulinimas

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos duomenis, praktikoje pasitaiko atvejai, kai:

- galimų įvaikinti vaikų neveiksnių tėvų globėjai kategoriškai prieštarauja jų globojamų asmenų vaikų įvaikinimui, nors patys neketina įvaikinti ar globoti (rūpintis) savo globotinių nepilnamečių vaikų;
- neretai galimi įvaikinti vaikai neturi jokio ryšio su savo neveiksniais biologiniais tėvais ir jų globėjais, nes pastarieji nelanko ar kitais būdais nepalaiko ryšių su globos įstaigose, šeimose ar šeimynose gyvenančiais nepilnamečiais vaikais;
- pastebimas negatyvus nevyriausybių globos įstaigų požiūris į jų globojamų vaikų įvaikinimą. Piktnaudžiaudamos teisės aktuose įtvirtinta sąlyga globėjams (rūpintojams) patvirtinti teisme sutikimą dėl globojamo (rūpinamo) vaiko įvaikinimo, neretai nevyriausybės globos įstaigos, siekdamos, kad nepilnamečiai liktų jų globoje, yra nelinkusios patvirtinti minėto sutikimo.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė pateikė Lietuvos Respublikos Seimo narei, darbo grupės dėl vaiko teisių apsaugos institucijų sistemos pertvarkymo koncepcijai parengti pirmininkei V. V. Margevičienei Civilinio kodekso 3.212 straipsnio 2 dalies pakeitimo įstatymo projektą, kuriuo siūloma įtvirtinant privalomą tik nepilnamečių tėvų arba jų globėjų (rūpintojų) rašytinį sutikimą dėl jų globotinių (rūpintinių) vaikų įvaikinimo, taip pat suteikti teismui diskrecijos teisę įvertinti vaiko ir tėvų tarpusavio emocinį ryšį bei neveiksnių tėvų globėjų (rūpintojų) nuomonę dėl įvaikinimo bei atsisakyti vaiko globėjo (rūpintojo) sutikimo įvaikinti globojamą (rūpinamą) vaiką.

3.4. Socialinės paslaugos

Socialinės paslaugos teikiamos siekiant sudaryti sąlygas šeimai ugdyti ar stiprinti gebėjimus ir galimybes savarankiškai spręsti savo socialines problemas, palaikyti socialinius ryšius su visuomene bei padėti įveikti socialinę atskirtį. Socialinės paslaugos gali būti bendrosios (informavimo, konsultavimo, tarpininkavimo ir kt. paslaugos) bei specialiosios (socialinė priežiūra ar socialinė globa).

Socialinių paslaugų prieinamumo ir kokybės užtikrinimas

Atlikus individualių skundų tyrimus vaiko teisių apsaugos kontrolieri kilo abejonės dėl šeimoms teikiamų socialinių paslaugų veiksmingumo, socialinių paslaugų poreikio įvertinimo tinkamumo bei socialinio darbo organizavimo ir teikiamų socialinių paslaugų kokybės. Pastebėta, kad ne visada kompleksiskai vertinami tėvystės įgūdžiai, socialinis darbas neretai nukreipiamas tik į socialinio darbuotojo apsilankymus, kurių metu tikrinamos šeimos buities sąlygos, teikiamos bendrosios konsultavimo (dažniausiai pašalpų gavimo klausimais), tarpininkavimo (apsirūpinimo kuru (malkomis), užsiregistravimo darbo biržoje ir kt.) paslaugos, tačiau retai teikiamos paslaugos, nukreiptos į tėvystės įgūdžių lavinimą bei tėvų ir vaikų tarpusavio ryšių pagerinimą. Socialinių paslaugų efektyvumas neretai vertinamas analizuojant tik statistinius duomenis apie šeimas (asmenis), kurioms buvo suteiktos socialinės paslaugos, atsiribojant nuo individualių atvejų analizės, kuri realiai atspindi suteiktų socialinių paslaugų ir socialinio darbo efektyvumą.

Pažymėtina, kad savivaldybė teisės aktų nustatyta tvarka atsako ne tik už socialinių paslaugų teikimo savo teritorijos gyventojams užtikrinimą, bet ir kontroliuoja jos teritorijoje teikiamų bendrųjų socialinių paslaugų ir socialinės priežiūros kokybę. Nors socialinių paslaugų valdymas iš dalies priskirtas ir Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai, tenka konstatuoti, jog, savivaldybėms įgyvendinant savarankiškąją funkciją (socialinių paslaugų teikimą ir jų kokybės užtikrinimą bei vertinimą), valstybės institucijos neturi realios įtakos šios funkcijos įgyvendinimo kontrolei kokybės aspektu, ypač analizuojant individualius atvejus. Nagrinėjami individualūs atvejai parodė, kad valstybės institucijos (vaiko teisių apsaugos kontrolierius) ir vykdomosios valdžios institucijos – Socialinės apsaugos ir darbo ministerija bei Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba – neturi realių svertų tais atvejais, kai savivaldybių institucijos netinkamai organizuoja paslaugas ar atstovauja (užtikrina) vaiko teises ir netinkamai atlieka savo funkcijas.

Įvertinusi socialinių paslaugų teikimo asmeniui, šeimai ir bendruomenei svarbą, vaiko teisių apsaugos kontrolierė kreipėsi į Socialinės apsaugos ir darbo ministeriją, prašydama pateikti siūlymus dėl efektyvių ir realių priemonių bei svertų, galinčių užtikrinti vaiko teisių apsaugos politikos ir jos priemonių tinkamą įgyvendinimą savivaldybėse bei vienodos praktikos formavimąsi jose, taip pat priemonių, leisiančių užtikrinti kokybiškų ir gyventojų (šeimų) poreikius atitinkančių socialinių paslaugų teikimą savivaldybėse.

Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, atsakydama, nurodė, kad, siekiant, jog socialinės paslaugos būtų kokybiškesnės, didelis dėmesys skiriamas socialinių darbuotojų kvalifikacijos kėlimui. Vykdoma vaikų dienos centrų plėtra su daliniu finansavimu iš valstybės biudžeto savivaldybėse, teikiant nestacionarias dienas socialinės priežiūros paslaugas vaikams ir šeimoms.

Įgyvendinant 2007-2013 metų Sanglaudos skatinimo veiksmų programos priemonę „Nestacionarių socialinių paslaugų infrastruktūros plėtra“, vykdomi 45 infrastruktūros plėtros projektai, skirti kurti ar plėsti įstaigas, teikiančias socialines paslaugas šeimoms. Šiais projektais kuriamos tiek atskiros, tik socialinės rizikos šeimoms ir vaikams paslaugas teikiančios, tiek ir kelioms socialinėms grupėms paslaugas teikiančios mišrių socialinių paslaugų įstaigos.

Be to, Socialinės apsaugos ir darbo ministerija pažymėjo, jog, siekiant, kad socialinis darbas su šeimomis savivaldybėse būtų orientuotas ne tik į kontrolę individualaus darbo su šeima procese, o socialinis darbuotojas gebėtų identifikuoti ir tiksliai užfiksuoti šeimos situacijos bei

socialinio darbo su šeima pokyčius, ieškoma būdų, kaip pagerinti socialinį darbą su šeima, galvojama apie rekomendacinio pobūdžio specializuotą metodiką, skirtą socialinio darbo su šeima planavimui, organizavimui, vykdymui bei dokumentavimui.

Atsižvelgusi į Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje pastebėtas savivaldybėse organizuojamo socialinio darbo su socialinės rizikos šeimomis, auginančiomis nepilnamečius vaikus, problemas, vaiko teisių apsaugos kontrolierė pradėjo tyrimą dėl galimų socialinių paslaugų organizavimo ir teikimo socialinės rizikos šeimoms problemų įtakos vaiko teisių apsaugos užtikrinimui savivaldybėse.

3.5. Nepiniginio pobūdžio teismo sprendimų vykdymas

Teismo sprendimo privalomumas – vienas iš esminių teisinės valstybės principų. Nuo to, kaip vykdomi teismo sprendimai, priklauso efektyvus pažeistų ar ginčijamų asmenų subjektinių teisių ar/ir įstatymų saugomų interesų gynimas. Deja, dėl neigiamų socialinių ir ekonominių pokyčių, visuomenės vertybinių nuostatų sprendimai gana dažnai vykdomi ne geranoriško susitarimo pagrindu, o taikant priverstines procedūras.

2011 metais buvo pakeistas teisinis nepiniginio pobūdžio teismo sprendimų vykdymo reglamentavimas (Lietuvos Respublikos Seimas 2011 m. birželio 21 d. priėmė Lietuvos Respublikos civilinio kodekso pakeitimo ir papildymo įstatymą; Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2011 m. lapkričio 14 d. įsakymu Nr. 1R-256 buvo pakeista ir išdėstyta nauja redakcija Sprendimų vykdymo instrukciją).

Civilinio proceso kodekso 764 straipsnis „Teismo sprendime nurodytų vaikų perdavimas išieškotojui“ pakeistas, numatant valstybinės vaiko teisių apsaugos institucijos (savivaldybės vaiko teisių apsaugos skyriaus) ir policijos atstovų bei psichologo dalyvavimą teismo sprendimo dėl vaiko perdavimo vykdymo procese, taip pat sąlygas dėl prievartinio vaiko paėmimo iš skolininko ir kt.

Sprendimų vykdymo instrukcijoje išsamiau reglamentuota nepiniginio pobūdžio teismo sprendimų, susijusių su uždraudimu vykdyti tam tikrą veiklą ar įpareigojimu atlikti tam tikrus veiksmus, nesusijusius su turto ar lėšų perdavimu, arba, kuriuose numatyti veiksmai susiję su nepilnamečiu asmeniu (vaiku), vykdymo tvarka, kitų asmenų (valstybinės vaiko teisių apsaugos institucijos (t.y. savivaldybės vaiko teisių apsaugos skyriaus) atstovo, psichologo) dalyvavimas vykdymo procese.

Atsižvelgiant į priimtus teisinio reglamentavimo dėl nepiniginio pobūdžio teismo sprendimų vykdymo pakeitimus, paminėtina, kad vaiko teisių apsaugos kontrolierių veiklos ataskaitose (2003, 2004, 2007, 2009, 2010 metų), kreipimuose į atsakingas institucijas ir kt. buvo atkreipiamas dėmesys į, dėl nepakankamai išsamaus reglamentavimo praktikoje, kylančias neturtinio pobūdžio teismo sprendimų vykdymo problemas bei teikiami pasiūlymai dėl galimų problemų sprendimo būdų ir priemonių. Pažymėtina, kad Vaiko gerovės valstybės politikos strategijos ir įgyvendinimo priemonių 2005 – 2012 metų plane buvo numatyta priemonė - išanalizuoti neturtinio pobūdžio teismo sprendimų, susijusių su vaiko gyvenamosios vietos, bendravimo su vaiku tvarkos nustatymu ir t. t., vykdymo problemas, prirėkus parengti ir teisingumo ministro įsakymu patvirtinti metodines rekomendacijas, kaip vykdyti teismo neturtinio pobūdžio sprendimus, susijusius su vaiko gyvenamosios vietos, bendravimo su vaiku tvarkos nustatymu ir t.t. Šios priemonės vykdymas pavestas Teisingumo ministerijai, Lietuvos antstolių rūmams bei Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybai prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos.

Neneigiant priimtų Civilinio proceso kodekso ir Sprendimų vykdymo instrukcijos pakeitimų svarbos ir naudos vykdant nepiniginio pobūdžio teismo sprendimus, pažymėtina, kad minėti pakeitimai neužtikrina sklandaus, vaiko teises ir teisėtus interesus apsaugančio teismo sprendimo vykdymo proceso. Praktiniai pavyzdžiai rodo, kad į nepiniginio pobūdžio teismo

sprendimo vykdymą įtraukti ir jame dalyvaujantys asmenys: savivaldybės vaiko teisių apsaugos skyriaus, policijos atstovai, psichologai, skirtingai supranta savo funkcijas, teises, pareigas ir atsakomybę vykdymo procese. Atsižvelgiant į tai, manytina, kad siekiant užtikrinti veiksmingą ir sklandų neturtinio pobūdžio teismo sprendimų vykdymą, tikslinga parengti metodines rekomendacijas, taip pat šiame procese dalyvaujančių asmenų (savivaldybės vaiko teisių apsaugos skyriaus, policijos atstovų, psichologų) įgaliojimai turėtų būti įtvirtinti jų veiklą reglamentuojančiuose norminiuose teisės aktuose.

Ataskaitiniu laikotarpiu:

- Teisingumo ministerijai buvo pateiktos pastabos ir pasiūlymai dėl Lietuvos Respublikos teisingumo ministro įsakymo „Dėl Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2005 m. spalio 27 d. įsakymo Nr. 1R-352 „Dėl Sprendimų vykdymo instrukcijos patvirtinimo“ pakeitimo“ projekto (Nr. 11-3471-01): detalizuoti nepilnamečių vaikų iškeldinimo (kai nesuteikiama kita gyvenamoji patalpa) tvarką bei antstolio pareigą apie numatomą iškeldinimą pranešti vaiko gyvenamosios vietos valstybinei vaiko teisių apsaugos institucijai (t. y. savivaldybės vaiko teisių apsaugos skyriui); suderinti projekto nuostatas su Civilinio proceso kodekso 764 straipsnio nuostatomis;

- savivaldybės administracijos direktoriui pateikta nuomonė dėl vaiko teisių užtrikinimo teismo sprendimo vykdymo metu bei vaiko teisių apsaugos specialisto dalyvavimo priverstinio vaiko perdavimo procedūroje. Vaiko teisių apsaugos kontrolierė nurodė, kad vienas iš teisinės valstybės principų yra teismo sprendimo, nutarties, įsakymo ir nutarimo privalomumas. Teismas, priimdamas sprendimus, susijusius su vaikais, visų pirma turi atsižvelgti ir įvertinti vaiko interesus bei visas aplinkybes, susijusias su tokio sprendimo priėmimu, todėl preziumuojama, kad teismo sprendimai dėl vaiko perdavimo (ir priverstinis jų vykdymas) yra priimami, siekiant apginti vaiko teises ir interesus, ir yra viena iš vaiko teisių apsaugos formų. Įsiteisėję teismo sprendimai, tame tarpe ir dėl priverstinio vaiko perdavimo, turi būti vykdomi. Taip pat buvo paminėta, kad asmenų, pas kuriuos yra vaikas, atsisakymas vykdyti teismo sprendimą ir paruošti šiam procesui vaiką, vertintinas kaip vaiko teisių pažeidimas. Vaiko teisių apsaugos specialistas turėtų užtikrinti vaiko apsaugą nuo papildomų išorinių neigiamų veiksnių, o reikalui esant – kelti asmenų, trukdančių vykdyti teismo sprendimą ir taip dar labiau traumuojančių vaiką, atsakomybės už vaiko teisių pažeidimą klausimą;

- Lietuvos antstolių rūmai informuoti, Teisingumo ministerija bei Seimo Teisės ir teisėtvarkos komitetas informuoti apie praktikoje kylančias problemas, vykdamas konkretų teismo sprendimą dėl vaiko perdavimo išieškotojams;

- Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos atstovai dalyvavo Seimo Teisės ir teisėtvarkos komiteto bei Teisingumo ministerijos organizuojuose pasitarimuose, kuriuose buvo aptariamos teismų sprendimų vykdymo problemos, teisinio reglamentavimo, susijusio su teismų sprendimų vykdymu, spragos ir kt.

3.6. Išlaikymo vaikui išieškojimas

Tėvai privalo materialiai išlaikyti savo nepilnamečius vaikus. Jeigu vaiko tėvas ar motina nevykdo pareigos materialiai išlaikyti savo vaikus, išlaikymą priteisia teismas.

Jei išlaikymą turintis mokėti asmuo nevykdo teismo sprendimu arba teismo patvirtinta vaiko išlaikymo sutartimi nustatyto išlaikymo, antstolis gali priverstinai išieškoti išlaikymą vaikui iš skolininko lėšų, turto ar turtinių teisių, pajamų. Nepavykus antstoliui priverstinai išieškoti iš skolininko turto, išmokos mokamos iš Vaikų išlaikymo fondo. Vaikų išlaikymo fondo administratorius, mokantis Fondo išmokas vaikui, įgyja teisę iš skolininko išieškoti išmokėtas Fondo išmokas.

Vaikų išlaikymo fondo veiklos testinumo ir reglamentavimo problemos

Susipažinusi su Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos parengtu ir pateiktu Vaikų išlaikymo fondo įstatymo pripažinimo netekusiu galios įstatymo projektu Nr. XIP-3927, kuriuo buvo siūloma pripažinti netekusiu galios Vaikų išlaikymo fondo įstatymą, vaiko teisių apsaugos kontrolierė kreipėsi į Seimo pirmininkę ir Seimo Socialinių reikalų ir darbo komiteto pirmininką, išreikšdama viltį, kad, sprendžiant valstybės biudžeto išlaidų mažinimo klausimus bus rasti alternatyvūs sprendimai, nepaliesiantys pažeidžiamiausios visuomenės dalies – vaikų – interesų.

Kontrolierė pažymėjo, kad pateiktas siūlymas likviduoti Vaikų išlaikymo fondą neatitinka geriausių vaiko interesų ir vaiko interesų prioritetiškumo principo, taip pat valstybės įsipareigojimo prieš tarptautines organizacijas bei tarptautinę bendruomenę. Siūlomo įstatymo projekto priėmimas iš esmės reikštų tarptautiniuose ir nacionaliniuose teisės aktuose nustatytos valstybės pareigos išlaikyti vaikus, negaunančius išlaikymo iš įstatyminių atstovų, nevykdymą.

Iš Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos bei Periodinių ataskaitų rengimo gairių dėl Vaiko teisių konvencijos įgyvendinimo nuostatų matyti, kad Jungtinių Tautų vaiko teisių komitetas, svarstydamas šalių periodines ataskaitas dėl Konvencijos nuostatų įgyvendinimo ir jų pagrindu vertindamas vaiko teisių užtikrinimo padėtį atskirose valstybėse, ypatingą dėmesį skiria valstybių pastangoms ir taikomoms priemonėms, skirtoms vaikų, ypač priskiriamų sunkiausiai gyvenančioms grupėms, apsaugai nuo neigiamo ekonominių reformų ir biudžeto apribojimų poveikio, įskaitant biudžeto asignavimų sumažinimą socialiniam sektoriui.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone, Vaikų išlaikymo fondo likvidavimas pažeistų tik su vienu iš tėvų augančių bei tik vieno iš tėvų išlaikomų vaikų interesus.

Taip pat kontrolierė pažymėjo, kad išmokos iš Vaikų išlaikymo fondo negali būti prilyginamos socialinėms pašalpoms (išmokoms) dėl savo paskirties (pirmu atveju valstybė išlaiko vaikus, negaunančius išlaikymo, antru atveju – remia nepasiturinčias šeimas) ir dėl subjektų, kuriems yra išmokamos (išmokos iš Vaikų išlaikymo fondo mokamos vaikams, socialinių pašalpų gavėjai – šeimos).

Manytina, kad didelis tėvų, neteikiančių išlaikymo vaikams, taip pat Vaikų išlaikymo fondo skolininkų skaičius rodo, jog valstybės nustatytas įsiskolinimo už nesumokėtą išlaikymą vaikui išieškojimo mechanizmas veikia neefektyviai, nekeliama tėvų, vengiančių išlaikyti savo vaikus, teisinės atsakomybės klausimai. Vaikų išlaikymo fondo išmokėtų ir susigrąžintų išmokų santykis rodo, jog būtina tobulinti tiek šio fondo administravimą, tiek išieškojimo procesus.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė pakartotinai atkreipė institucijų dėmesį į tai, kad Vaikų išlaikymo fondo įstatymo tikslas – apsaugoti vaikų, negaunančių išlaikymo iš vieno savo tėvų, teises ir teisėtus interesus ir sukurti valstybės pareigos, įtvirtintos Civilinio kodekso 3.204 straipsnyje, įgyvendinimo mechanizmą. Todėl pakartotinis Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos siūlymas⁸ pripažinti netekusiu galios Vaikų išlaikymo fondo įstatymą neatitinka Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos 3 straipsnio nuostatų bei valstybės įsipareigojimų, prisiimtų ratifikavus ne tik šią konvenciją, bet ir Europos socialinę chartiją, prisijungiant prie Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos ir pasirašant Europos Socialinės apsaugos kodeksą, kuriais Lietuva įsipareigojo imtis visų priemonių įgyvendinant vaikų teisę į socialinę apsaugą ir valstybės paramą.

Teikdama nuomonę dėl Vaikų išlaikymo fondo įstatymo 2, 3, 4, 5, 6, 7, 11, 13 ir 14 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymo projekto (toliau – Projektas) tobulinimo, vaiko teisių apsaugos kontrolierė pasiūlė :

- atsisakyti sąvokos „tėviai“, kadangi pagal Civilinio kodekso 3.227 straipsnį įvaikintojai laikomi vaiko tėvais pagal įstatymą nuo teismo sprendimo įsiteisėjimo dienos, o tėviams bei jų giminaičiams ir įvaikiams sukuriama asmeninės ir turtinės teisės ir pareigos kaip giminaičiams pagal kilmę. Be to, Civilinio kodekso 3.221 straipsnio 2 dalyje įtvirtintas

⁸ Lietuvos Respublikos vaikų išlaikymo fondo įstatymo pripažinimo netekusiu galios įstatymo projektas Nr. 3271-01.

įvaikinimo fakto konfidencialumo reikalavimas, todėl valstybė negali sukurti tokio teisinio reguliavimo, kuris įpareigotų atsisakyti įvaikinimo fakto konfidencialumo apsaugos dėl išmokų iš Vaikų išlaikymo fondo;

- nustatyti aiškius išlaikymo lėšų mokėjimo sustabdymo pagrindus;
- nurodyti atvejus, kai Vaikų išlaikymo fondo išmokų mokėjimas nutraukiamas dėl vykdomojo dokumento gražinimo.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė atkreipė Projekto rengėjų dėmesį, kad Projektu siūlomas reguliavimas, suteikiantis teisę kreiptis į Vaikų išlaikymo fondą tik tais atvejais, kai gaunama išlaikymo dalis yra ne didesnė nei 1,5 BSI, taip pat maksimalios, ne didesnės nei 1,5 BSI dydžio išmokos vaikui per mėnesį, kartu su skolininko mokama suma, nustatymas yra neargumentuotas ir neatitinkantis vaiko teisių ir teisėtų interesų prioritetiškumo principo. Taip pat pažymėjo, kad Projekte siūloma įtvirtinti nuostata, jog Vaikų išlaikymo fondo išmokos mokamos, jei pareiškėjas nėra skolingas fondui, kelia abejonių vaiko teisių ir interesų užtikrinimo aspektu.

Išlaikymo vaikui išieškojimas iš užsienyje gyvenančio skolininko

Nepaisant to, jog Lietuvoje veikiančio antstolio veikimo ribos yra apribotos valstybės ribomis (t.y. išieškojimas gali būti vykdomas tik iš asmenų, gyvenančių Lietuvoje, čia dirbančių ar turinčių turto), tačiau tuomet, kai skolininkas deklaravęs savo išvykimą iš Lietuvos, Lietuvoje neturi jokio turto ir negauna pajamų, teismo sprendimo vykdymas neriboja asmens, turinčio teisę gauti išlaikymą, galimybės pateikti vykdyti vykdomąjį dokumentą į tą valstybę, kurioje skolininkas šiuo metu gyvena. Šiuo klausimu priimti Europos Sąjungos teisės aktai patvirtina išlaikymo prievolės vykdymo tvarką ir reguliuoja vykdomųjų dokumentų pateikimo galimybes principu, kad prievolė seka paskui asmenį.

Atsižvelgdama į padažnėjusius kreipimusis, kuriuose keliama išlaikymo vaikui išieškojimo problema, kai skolininko (tėvo ar motinos) gyvenamoji vieta užsienio valstybėje, siekdama, kad visi vaikai (nepriklausomai nuo skolininko gyvenamosios vietos) turėtų vienodą galimybę gauti jiems priteistą išlaikymą arba išmoką iš Vaikų išlaikymo fondo, vaiko teisių apsaugos kontrolierė kreipėsi į suinteresuotas institucijas (Socialinės apsaugos ir darbo ministeriją, Teisingumo ministeriją, Lietuvos antstolių rūmus) dėl galimų problemos sprendimo būdų ir akcentavo, kad:

- dėl priverstinio išieškojimo kreditoriui (vaiko motinai (tėvui), prieš kreipiantis į atitinkamos šalies kompetentingas institucijas, reikia atlikti tam tikras procedūras Lietuvoje, surinkti reikiamus dokumentus, juos išversti į užsienio kalbą, patvirtinti ir pan. Tam būtinos ne tik kompetentingų specialistų konsultacijos, bet ir piniginių lėšos, kurių šeimos dažnai neturi;
- reikiamų dokumentų surinkimo ir pateikimo procesas užsienio valstybės kompetentingai institucijai bei tos valstybės sprendimo priėmimas dažnai trunka gana ilgai. Per tą laiką vaikas negauna nei priteisto išlaikymo, nei išmokos iš Vaikų išlaikymo fondo.

Teikdama nuomonę dėl šios problemos sprendimo galimybių, Teisingumo ministerija pažymėjo, kad kiekvienu atveju ministerija pareiškėjams teikia informaciją apie galimybes kreiptis dėl nemokamos teisinės pagalbos toje valstybėje, kur siekiama sprendimo pripažinimo ir vykdymo. Teisingumo ministerija pasiūlė Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai svarstyti teisės aktų keitimo galimybę, siekiant skirti išlaikymą iš Vaikų išlaikymo fondo ir tuo atveju, kai skolininkas deklaravęs savo išvykimą iš Lietuvos, Lietuvoje neturi jokio turto ir negauna pajamų. Lietuvos antstolių rūmai šiai nuomonei pritarė ir pažymėjo, kad Vaikų išlaikymo fondo administracija (kaip išieškotojas) gali pateikti vykdyti vykdomuosius dokumentus į tą Europos valstybės narę, į kurią skolininkas yra deklaravęs išvykimą ar faktiškai tuo metu gyvena.

Atsižvelgdama į tai, kad Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos parengtame Vaikų išlaikymo fondo įstatymo 2, 3, 4, 5, 6, 7, 11, 13 ir 14 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymo projekte nebuvo siūlomi įstatymo pakeitimai, kuriais būtų išspręsta minėta problema, vaiko teisių apsaugos kontrolierė pasiūlė papildyti įstatymo projektą atitinkamomis nuostatomis.

3.7. Vaiko teisių užtikrinimas teisiniame procese

Siekiant apsaugoti vaiką nuo traumuojančio teisinio proceso poveikio, būtina užtikrinti kvalifikuotų specialistų tinkamą vaiko atstovavimą bei profesionalios pagalbos suteikimą vaikui saugioje ir draugiškoje aplinkoje.

Vaiko teisių apsaugos skyrių atstovavimas vaiko teisių ir teisėtų interesų bei dalyvavimas civiliniame procese

Atliekant tyrimus vaiko teisių apsaugos kontrolierės iniciatyva ir tiriant pareiškėjų skundus dėl savivaldybės vaiko teisių apsaugos skyriaus galimai netinkamo atstovavimo vaiko teisėms civiliniame procese bei išvados teikimo teismui buvo pastebėta, kad savivaldybių vaiko teisių apsaugos skyriai skirtingai supranta ir skirtingai praktiškoje taiko Civilinio proceso kodekso nuostatas, nustatančias procesines vaiko teisių apsaugos skyriaus teises ir pareigas.

Ižvelgdama galimai netinkamą vaiko teisių apsaugos skyrių tarnybinių pareigų atlikimą arba neveikimą, sąlygojantį nevienodos praktikos formavimosi užuomazgas, vaiko teisių apsaugos kontrolierė atliko vaiko teisių apsaugos skyrių atstovavimo vaiko teisėms ir jo interesams bei išvadų teikimo teismui funkcijos vykdymo analizę. Renkant informaciją apie besiformuojančią praktiką, buvo kreiptasi (atsitiktinės atrankos būdu) į 25 apylinkių teismus ir jų aptarnaujamoje teritorijoje esančius vaiko teisių apsaugos skyrius. Tyrimo metu buvo analizuota teismų praktika dėl vaiko teisių apsaugos skyrių procesinės padėties civiliniame procese bei teismui teikiamų išvadų (formos, pateikimo momento).

Esamos padėties analizė parodė, kad:

- skirtinga teismų praktika dėl vaiko teisių apsaugos skyriaus procesinės padėties civiliniame procese (išvada teikianti institucija, tretysis asmuo, suinteresuotas asmuo);
- vaiko teisių apsaugos skyriai skirtingai informuojami apie įtraukimą į bylos nagrinėjimą (pateikiami procesiniai dokumentai jokio įpareigojimo neduodant; kartu su procesiniais dokumentais pateikiama teismo nutartis/pavedimas; atsiunčiamas teismo pavedimas pateikti išvadą, procesinių dokumentų vaiko teisių apsaugos skyriui nepateikiant);
- nėra vieningos praktikos dėl vaiko teisių apsaugos skyriaus išvados formos (rašytinė ar žodinė) ir pateikimo momento (pasirengimo bylos nagrinėjimui stadijoje ar teismo nagrinėjimo stadijoje (po įrodymų ištyrimo));
- yra nusiskundimų dėl vaiko teisių apsaugos skyrių teikiamų išvadų nekompetentingumo bei neišsamumo, skyrių neiniciatyvumo bei žinių stokos.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone:

- vaiko teisių apsaugos skyrių dalyvavimas teismine tvarka sprendžiant ginčus, susijusius su vaiko interesais (taip pat ir nesant ginčo bei ypatingosios teisenos atveju (kai teisės aktai įpareigoja vaiko teisių apsaugos skyrių pateikti išvadą teismui) yra grindžiamas vaiko teisių apsaugos skyriaus funkcija ginti viešą interesą – vaiko teises ir teisėtus interesus. Teismui teikiama išvada turi būti suformuluota aiškiai, motyvuotai bei išsamiai, pateikiama raštu, kaip galima operatyviau, kad neužsitęstų teismo procesas ir nebūtų pažeidžiami vaiko interesai.
- vieninga teismų praktika dėl vaiko teisių apsaugos skyriaus procesinės padėties civilinėse bylose bei skyriaus išvados pateikimo/išreikalavimo tvarkos padėtų vaiko teisių apsaugos skyriams suformuoti vieningą praktiką savo darbe atliekant jiems nustatytas funkcijas – atstovaujant vaiko teises ir teisėtus interesus bei pateikiant teismui išvadą.

Atlikusi tyrimą, vaiko teisių apsaugos kontrolierė Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybai prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos pasiūlė parengti rekomendacijas vaiko teisių apsaugos skyriams dėl civiliniame procese teismams teikiamų išvadų formos, pateikimo momento bei kokybės, taip pat organizuoti seminarus/mokymus vaiko

teisių apsaugos skyrių darbuotojams šeimos teisės, nepilnamečių atstovavimo civiliniame procese (įskaitant išvadų rengimo teismui) klausimais.

Taip pat vaiko teisių apsaugos kontrolierė atkreipė Teisėjų mokymo koordinavimo komisijos prie Teisėjų tarybos ir Teisingumo ministerijos, kurios organizuoja teisėjų mokymą, rengia mokymo programas ir metodinę medžiagą, dėmesį į nevienodą teismų praktiką dėl vaiko teisių apsaugos skyriaus procesinės padėties civilinėse bylose bei išvados iš vaiko teisių apsaugos skyriaus išreikalavimo/pateikimo tvarkos (formos, pateikimo momento).

Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, dėl vaiko teisių apsaugos kontrolierės siūlymo informavo, kad: rekomendacijos vaiko teisių apsaugos skyriams baigiamos parengti. 2012 metais Tarnybai nėra skirta lėšų vaiko teisių apsaugos skyrių darbuotojų mokymams rengti, tačiau Tarnyba pagal galimybes sieks juos suorganizuoti.

Išsamiau susipažinti su atliktu tyrimu galima Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos internetinėje svetainėje <http://vaikams.lrs.lt>.

Psichologų dalyvavimas teisiniuose procesuose

Atsižvelgdama į tai, kad ir įstatymų leidžiamosios valdžios, ir vykdomosios valdžios lygmenyse nagrinėta, 2010 m. balandžio mėn. Generalinės prokuratūros iškelta, kvalifikuotų psichologų dalyvavimo baudžiamajame procese problema nėra išspręsta, nėra skiriama lėšų penkių psichologų etatų steigimui apygardų teismuose ir neigiamas šios problemos nesprendimo pasekmės vaikams, vaiko teisių apsaugos kontrolierė kreipėsi į Lietuvos Respublikos Prezidentę prašydama atkreipti dėmesį į kvalifikuotų psichologų dalyvavimo baudžiamajame procese užtikrinimo problemą bei tarpininkauti sprendžiant psichologų pareigybių apygardų teismuose steigimo ir finansavimo klausimą, siekiant užtikrinti tinkamą vaikų apsaugą ir išvengti papildomų neigiamų išgyvenimų, kartotinio traumatizmo dėl dalyvavimo baudžiamajame procese. Taip pat vaiko teisių apsaugos kontrolierė kreipėsi į Teisėjų Tarybą ir Teisėjų Tarybos pirmininką, prašydama atkreipti dėmesį į susidariusią situaciją dėl kvalifikuotų psichologų dalyvavimo baudžiamajame procese trūkumo, šios situacijos žalą vaikams bei apsvarstyti galimybę apygardų teismuose įsteigti po vieną psichologo etatą.

Paminėtina, kad kvalifikuotų psichologų dalyvavimo baudžiamajame procese problema ypatingai aktuali tapo nuo 2010 m. sausio 1 d., kai VŠĮ „Vaiko namas“ dėl finansinių ir kitų objektyvių priežasčių nutraukė paslaugų teikimą. Iki 2011 m. sausio 1 d. kvalifikuotų psichologų dalyvavimo baudžiamajame procese problema iš dalies buvo sprendžiama atliekant vaikų apklausas VŠĮ „Paramos vaikams centras“, tačiau, netekusi finansavimo, nuo 2011 m. sausio 1 d. ši įstaiga pradėjo teikti tik mokamas paslaugas (vienos apklausos kaina – 500 Lt). Apskričių vyriausiuose policijos komisariatuose dirba tik keletas profesionalių psichologų, kurie gali vykdyti nepilnamečių apklausas. Savivaldybių vaiko teisių apsaugos skyrių darbuotojai, pedagoginių psichologinių tarnybų specialistai ar kitose srityse dirbantys psichologai neturi specialių žinių ir pakankamai kompetencijos atlikti profesionalias vaikų apklausas.

Dėl kvalifikuotų psichologų trūkumo ar nesant galimybių atlyginti už dalyvavimą vaiko apklausoje, psichologai gana retai dalyvauja vaikų apklausoje ir dėl šios priežasties nukenčia vaiko interesai (dėl neprofesionaliai atliktos apklausos vaikas gali būti apklausiamas papildomai, atsiranda prielaidos patirti traumuojantį baudžiamąjį proceso poveikį, sunkiau nustatyti tikrąsias nusikalstamos veikos padarymo aplinkybes ir kt.), prarandama galimybė greitai ir išsamiai atskleisti nusikalstamas veikas, per kuo trumpiausią laiką atlikti ikiteisminį tyrimą, kuo mažiau traumuojant nepilnamečių. Praktikoje būna atvejų kai vaikai (nukentėję nuo seksualinės prievartos, kitų smurtinių nusikaltimų) yra apklausiami prokurorų ar teisėjų, neturinčių pakankamai specialių žinių.

Tobulinant vaiko apklausos mechanizmą, siekiant užtikrinti vaiko interesų apsaugą ir išvengti kartotinio traumatizmo teisminių procedūrų metu, vyriausiuose policijos komisariatuose bei teismuose 2010 metų pabaigoje jau buvo įrengta 30 nepilnamečių apklausos kambarių ir

ateityje numatoma plėsti vaikų apklausos kambarių tinklą, tačiau atsižvelgiant į susidariusią situaciją, vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone, prioritetas turėtų būti skiriamas kvalifikuotų psichologų dalyvavimo baudžiamajame procese ir kitose teisminėse procedūrose užtikrinimo problemos sprendimui. Darytina prielaida, kad dėl specialistų trūkumo nėra naudojamosi įrengtais apklausos kambariais pagal poreikį ir paskirtį bei, kad tolesnis investavimas į vaikų apklausos kambarių įrengimą, nesprendžiant kvalifikuotų psichologų trūkumo problemos, nėra efektyvus.

Pažymėtina, kad suinteresuotos institucijos dar 2010 metais priėmė sprendimą įsteigti po vieną kvalifikuoto psichologo etatą penkiuose apygardų teismuose, tačiau Lietuvos Respublikos 2011 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatyme nebuvo numatytos papildomos lėšos psichologų pareigybių apygardų teismuose įsteigimui ir šios pareigybės nebuvo įsteigtos. Tuometiniais Nacionalinės teismų administracijos duomenis, penkių psichologų pareigybių įsteigimui ir išlaikymui po vieną kiekviename apygardos teisme reikalinga skirti 300 tūkst. Lt (įskaitant darbo užmokestį, socialinio draudimo įmokas, darbo vietos įkūrimo, transporto ir kvalifikacijos kėlimo išlaidas).

Vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone, suinteresuotų institucijų priimtas sprendimas įsteigti po vieną psichologo etatą kiekviename apygardos teisme yra vienas iš pirmų žingsnių, sprendžiant kvalifikuoto vaiko atstovavimo ir jo teisių apsaugos stiprinimo teisminėse procedūrose (ypatingai baudžiamajame procese) problemą. Įsteigus psichologų pareigybes apygardų teismuose, būtų galima užtikrinti, kad vaikų apklausas vykdytų aukštos kvalifikacijos (specializuoti) specialistai – psichologai, kadangi jiems būtų suteikta aukštesnė pareigybės kategorija bei, atitinkamai, garantuojamas labiau jų poreikius atitinkantis darbo užmokestis. Darytina prielaida, kad teismuose dirbantys psichologai turėtų galimybę geriau susipažinti su atitinkamomis teisinėmis procedūromis, jose dalyvaujančių asmenų padėties ypatumais, plėsti ir tobulinti sėkmingam apklausos vykdymui būtinas teises žinias, tobulinti kvalifikaciją, jais daugiau pasitikėtų tiek proceso dalyviai, tiek visuomenė. Praktikoje būtina užtikrinti, jog psichologo pagalba, pagal galimybes, būtų naudojama kuo dažniau, neapsiribojant išimtinai konkrečiu baudžiamųjų bylų pobūdžiu ar vaiko procesine padėtimi. Apygardų teismuose dirbančių psichologų pagalba galėtų (turėtų) būti naudojama ir civilinėse bylose, sprendžiant ginčus dėl vaiko ir pan.

Pažymėtina, kad 2011 m. gegužės 27 d. vykusiame Teisėjų tarybos posėdyje buvo pritarta penkių psichologų etatų įsteigimui visuose apygardų teismuose, jeigu bus skirtas papildomas finansavimas. Siekdama tinkamai įgyvendinti ketinimus steigti penkis psichologų etatus apygardų teismuose, Teisėjų taryba:

- 2011 m. lapkričio 25 d. nutarimu Nr. 13P-158-(7.1.2) pakeitė pavyzdines apygardų, apygardų administracinių ir apylinkių teismų struktūras, kuriose numatyta, jog apygardų teismuose gali būti įsteigta vyriausiojo specialisto (psichologo) pareigybė;
- 2011 m. lapkričio 25 d. nutarimu Nr. 13P-159-(7.1.2) patvirtino pavyzdinį vyriausiojo specialisto (psichologo) pareigybės aprašymą.

Paminėtina, kad Nacionalinė teismų administracija bendradarbiavo su Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga, rengiant psichologo pareigybės aprašymą. Įstaiga teikė siūlymus dėl specialiųjų reikalavimų (išsilavinimo, darbo patirties, kitų reikalavimų), kurie galėtų būti numatyti psichologo pareigybės aprašyme. Taip pat buvo atkreiptas dėmesys į tai, kad siekianti užtikrinti vieningą psichologų veiklos organizavimą ir jų praktikos formavimąsi, psichologams, jų veiklos pradžioje, turėtų būti organizuoti teoriniai – praktiniai mokymai bei numatyti reguliarūs šių specialistų susitikimai, supervizijos, pasiūlyta bendradarbiauti su Teisingumo ministerijos Mokymo centru ir parengti teismuose dirbančių psichologų mokymo ir kvalifikacijos programą 2012 metams.

Apygardų teismai buvo informuoti, kad vyriausiųjų specialistų (psichologų) priėmimo procedūros gali būti pradėtos iki 2012 m. sausio 1 d.

Pažymėtina, kad minėti veiksmai buvo atliekami tuo metu, kai buvo svarstomas 2012 metų biudžeto projektas, kuriame buvo numatytos lėšos teismams vyriausiųjų specialistų

(psichologų) penkių etatų finansavimui. Tačiau, atsižvelgiant į valstybės finansinę padėtį, biudžetinėms įstaigoms buvo nurodyta sumažinti 2012 metų biudžete joms numatytas lėšas 4 procentais. Įvertinus tai, kad teismai negali mažinti vykdomų programų ar veiklos sričių skaičiaus, nes vykdo vieną veiklą – teisingumo vykdymą, įgyvendina vieną valstybės biudžeto programą ir teismams nėra skiriama lėšų investicijų vykdymui, 2012 metais numatomi skirti asignavimai teismams buvo sumažinti maksimaliu 2 procentų dydžiu (3561 tūkst. Lt), tuo pačiu atsisakyta planuotų naujų 45 teisėjų padėjėjų ir 5 vyriausiųjų specialistų (psichologų) pareigybių finansavimo ir kt. Atsižvelgiant į tai, kad vyriausiųjų specialistų (psichologų) pareigybės apygardų teismuose turėjo būti steigiamos tik skyrus tam papildomą finansavimą, 2012 m. apygardų teismai, neturėdami tam skirtų lėšų, vyriausiųjų specialistų (psichologų) pareigybių neįsteigė.

Vaikų, nukentėjusių nuo nusikalstamų veikų, teisių gynimo ir atstovavimo gerinimas

Siekiant užtikrinti tinkamą ir kvalifikuotą vaikų, nukentėjusių nuo nusikalstamų veikų teisių ir teisėtų interesų gynimą, galimybę naudotis kvalifikuota teisine pagalba, Lietuvos Respublikos Seimo narei, darbo grupės dėl vaiko teisių apsaugos institucijų sistemos pertvarkymo koncepcijai parengti pirmininkei V. V. Margevičienei, buvo pateiktas siūlymas dėl Baudžiamojo proceso kodekso ir Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatymo tobulinimo.

Pagal Baudžiamojo proceso kodekso 55 straipsnio nuostatas, nukentėjusysis, liudytojas ir kiti nurodyti asmenys turi teisę naudotis profesionalia teisine pagalba, t. y. įgaliotojo atstovo (asmens, teikiančio pagalbą proceso dalyviams ir ginančio jų teises ir teisėtus interesus) paslaugomis. Įgaliotuoju atstovu gali būti advokatas arba advokato pavedimu advokato padėjėjas, o ikiteisminio tyrimo, prokuroro ar teisėjo leidimu – kitas aukštąjį išsilavinimą turintis asmuo, kurį proceso dalyvis įgaliotojo atstovauti savo interesus. Praktikoje nagrinėjant bylas, kuriose nukentėjusiuoju yra pripažintas vaikas, įgaliotieji atstovai retai dalyvauja procese, gindami nukentėjusio vaiko teises ir interesus, teikdami kitą reikalingą pagalbą. Procese dalyvaujantys vaiko atstovai pagal įstatymą (tėvai, globėjai, rūpintojai) neturi pakankamai žinių, kad padėtų vaikui pasinaudoti jam suteiktomis teisėmis bei kvalifikuotai gintų vaiko teises ir teisėtus interesus.

Atsižvelgiant į tai, buvo pasiūlyta Baudžiamojo proceso kodekso 55 straipsnį papildyti nuostata, kurioje būtų įtvirtintas privalomas įgaliotojo atstovo dalyvavimą nagrinėjant bylas dėl nusikaltimų žmogaus laisvei, nusikaltimų ir baudžiamųjų nusižengimų žmogaus laisvei, žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui, nusikaltimų ir baudžiamųjų nusižengimų vaikui ir šeimai, taip pat nusikaltimų ir baudžiamųjų nusižengimų dorovei, kuriose nukentėjusiuoju yra pripažintas nepilnamečias asmuo. Taip pat numatyti, kad ikiteisminio tyrimo pareigūnas, prokuroras motyvuotu nutarimu ar teismas motyvuota nutartimi turi teisę pripažinti, kad įgaliotojo atstovo dalyvavimas yra būtinas ir kitais atvejais, jeigu, jų nuomone, be įgaliotojo atstovo pagalbos nukentėjusiojo vaiko teisės ir teisėti interesai nebūtų reikiamai ginami.

Siekiant užtikrinti nurodytą Baudžiamojo proceso kodekso nuostatų įgyvendinimą, buvo pateiktas siūlymas papildyti Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatymo 12 straipsnį nuostatomis numatant, kad nepilnamečiai nukentėjusieji nagrinėjant baudžiamąsias bylas dėl nusikaltimų žmogaus laisvei, nusikaltimų ir baudžiamųjų nusižengimų žmogaus laisvei, žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui, nusikaltimų ir baudžiamųjų nusižengimų vaikui ir šeimai, taip pat nusikaltimų ir baudžiamųjų nusižengimų dorovei bei kitose baudžiamosiose bylose, kai ikiteisminio į pareigūno, prokuroras motyvuotu nutarimu ar teismo motyvuota nutartimi įgaliotojo atstovo dalyvavimas pripažintas būtinu turi teisę gauti teisinę pagalbą be papildomų sąlygų.

Vaiko privataus gyvenimo apsaugos stiprinimas

Siekiant stiprinti vaikų, dalyvaujančių teisiniuose procesuose, asmeninio ir privataus gyvenimo apsaugą, sumažinti neigiamą šių procesų poveikį bei padėti išvengti papildomų neigiamų pasekmių, vaiko teisių apsaugos kontrolierė pateikė Lietuvos Respublikos Seimo narei, darbo grupės dėl vaiko teisių apsaugos institucijų sistemos pertvarkymo koncepcijai parengti pirmininkei V. V. Margevičienei, siūlymą dėl Baudžiamojo kodekso pakeitimo.

Baudžiamojo proceso kodekse, Civilinio proceso kodekse, Administracinių bylų teisenos įstatyme ir kituose teisės aktuose, reglamentuojančiuose teismo posėdžių tvarką, susipažinimą su bylų medžiaga tvarką ir pan., įtvirtintos nuostatos, numatančios išimtį iš bendro bylos nagrinėjimo ir (ar) bylos medžiagos viešumo principo, kai reikia apsaugoti žmogaus asmens, jo privataus gyvenimo ir nuosavybės slaptumą, informacijos apie žmogaus sveikatą konfidencialumą ir kt.

Atsižvelgiant į tai, kad viešojoje erdvėje gana dažnai analizuojamos uždaruose teismo posėdžiuose nagrinėjamų ar išnagrinėtų bylų medžiagos, įvairūs su žmogaus asmeniu, jo privačiu gyvenimu ir pan. susiję duomenys, tačiau teisės aktuose nėra įtvirtinta aiški atsakomybė už civilinių, baudžiamųjų ar administracinių bylų medžiagos ar jos dalies, kuri yra nevieša atskleidimą, paskelbimą ar pa(si)naudojimą, vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone, tikslinga papildyti Baudžiamąjį kodeksą nuostatomis numatančiomis baudžiamąją atsakomybę fiziniams ir juridiniams asmenims atskleidusiems baudžiamosios, civilinės ar administracinės bylos neviešą medžiagą, jos dalį ar viešai paskelbusiems, pasinaudojusiems arba panaudojusiems kitų asmenų labai bylos neviešą medžiagą, jos dalį. Taip pat kvalifikuojančiu požymiu pasiūlyta numatyti bylos duomenų, susijusių su nepilnamečiu, atskleidimą, viešą paskelbimą, pasinaudojimą jais arba jų panaudojimą kitų asmenų labai.

Nusikaltimų aukų teisių, pagalbos ir apsaugos minimalūs standartai

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė teikė siūlymus Teisingumo ministerijai dėl Europos Komisijos Pasiūlymo dėl Europos Parlamento ir Tarybos Direktyvos dėl minimalių nusikaltimų aukų teisių, pagalbos ir apsaugos standartų nustatymo (toliau – Direktyvos projektas).

Direktyvos projekte kontrolierė siūlė įtvirtinti aukos atstovo sąvoką arba Direktyvos tekste išsamiau reglamentuoti aukos atstovo vaidmenį, minimalius kriterijus ar pan. bei suvienodinti tekste naudojamus aukos atstovo terminus. Taip pat siūlė patikslinti (įtvirtinti) teisinės pagalbos sąvoką, bei papildyti Direktyvos projekto nuostatas dėl vaiko globėjo paskyrimo bei patikslinti nuostatas, užtikrinant galimybę aukoms pagal nacionalinės teisės procedūras naudotis nemokama teisine pagalba (teisinėmis konsultacijomis ir/ar teisiniu atstovu).

Be to, siūlė papildyti Direktyvos projektą nuostata (išlyga), kad, atliekant pažeidžiamos aukos įvertinimą, į aukos norus atsižvelgiama, jeigu tai neprieštarauja aukos interesams, įvertinant aukos brandą ar pan., taip pat siūlė papildyti Direktyvos projektą išlyga, kad apklausą gali vykdyti ir kitos lyties asmuo, jeigu auka tam neprieštarauja ir tai atitinka aukos interesus.

Direktyvos projekte pasiūlė taip pat numatyti, kad visais atvejais vaiko aukos teises ir teisėtus interesus atstovauja ir gina, teisinę pagalbą vaikui ir jo šeimai teikia asmuo, turintis teisinį išsilavinimą (advokatas, jo pavedimu advokato padėjėjas, kt.), kadangi vaiko aukos tėvai, net ir nesant interesų konflikto tarp tėvų ir vaiko, dėl teisinių žinių neturėjimo ar trūkumo, nusikaltimo poveikio ir kitų objektyvių priežasčių, negali kompetentingai ginti ir atstovauti vaiko teisių ir interesų ikiteisminio tyrimo bei teismo nagrinėjimo metu. Be to, kontrolierės nuomone, Direktyvos projekte turėtų būti numatyta, jog atitinkami mokymai užtikrinami vaiko aukos (ir kitų pažeidžiamų aukų) interesus atstovaujantiems ir ginantiems atstovams (vaiko teisių apsaugos, socialinės rūpybos, sveikatos priežiūros ir kitų kompetentingų institucijų darbuotojams (specialistams), advokatūros atstovams).

3.8. Vaiko apsauga nuo smurto

Kiekvienas vaikas turi teisę būti apsaugotas nuo visų rūšių bei formų smurto (fizinio, psichologinio, seksualinio, ekonominio) jo atžvilgiu, nes tai kelia grėsmę jo teisių užtikrinimui, sudaro sąlygas pakenkti jo asmenybės raidai, fizinei, psichinei ir dvasinei sveikatai. Svarbus vaidmuo sistemoje tenka teisinėms nuostatoms, įtvirtinančioms smurto prieš vaikus prevencijos ir pagalbos jiems priemonės.

Vaikų apsauga nuo seksualinio išnaudojimo ir seksualinės prievartos

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos atstovai ataskaitiniais metais dalyvavo Ministro Pirmininko 2011 m. kovo 15 d. potvarkiu sudarytoje tarpžinybinėje darbo grupėje Europos Tarybos konvencijos dėl vaikų apsaugos nuo seksualinio išnaudojimo ir seksualinės prievartos ratifikavimo ir Konvencijos nuostatų įgyvendinimo Lietuvoje galimybėms išnagrinėti bei išvadoms ir siūlymams parengti.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė darbo grupėje išsakė nuomonę, jog atsižvelgiant į Konvencijos tikslą ir turinį, taip pat siekiant stiprinti ir gerinti kiekvieno vaiko apsaugą nuo seksualinės prievartos ir seksualinio išnaudojimo Lietuvoje, yra tikslinga ratifikuoti Europos Tarybos Konvenciją dėl vaikų apsaugos nuo seksualinio išnaudojimo ir seksualinės prievartos (toliau - Konvencija). Užtikrinus tinkamą Konvencijos bei Europos Parlamento ir Tarybos 2011 m. gruodžio 13 d. direktyvą 2011/92/ES dėl kovos su seksualine prievarta prieš vaikus, jų seksualiniu išnaudojimu ir vaikų pornografija, kuria pakeičiamas Tarybos pamatinis sprendimas 2004/68/TVR, būtų sustiprinta vaikų apsauga nuo seksualinio išnaudojimo ir seksualinės prievartos, sudarytos galimybės geriau ginti ir atstovauti vaikų aukų teises ir teisėtus interesus ir kt.

Vertinant galiojančių nacionalinių teisės aktų nuostatas ir Konvencijos įgyvendinimo galimybes Lietuvoje, valstybė iš dalies yra pasiruošusi įgyvendinti Konvencijos nuostatas, tačiau visiškam Konvencijos nuostatų įgyvendinimui yra būtina tobulinti teisinį reglamentavimą bei imtis priemonių, kurios užtikrintų praktinį teisės normų įgyvendinimą. Vaiko teisių apsaugos kontrolierė atkreipė dėmesį į tai, kad, pvz.:

- skiriasi Konvencijoje ir nacionaliniuose teisės aktuose įtvirtinti vaikystės pabaigos pagrindai. Konvencijoje vaikystės pabaiga siejama tik su asmens amžiumi (pilnametyste), o nacionaliniuose teisės aktuose – vaikystės pabaiga siejama tiek su vaiko amžiumi, tiek su kitomis aplinkybėmis (emancipacija, santuokos sudarymas). Vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone, dėl šios priežasties praktikoje gali kilti problemų, siekiant užtikrinti tinkamą Konvencijos nuostatų įgyvendinimą (pvz., sprendžiant veiksnus šešiolikmečio atstovavimo klausimą, turint omenyje tai, kad savivaldybių vaiko teisių apsaugos skyrių įgaliojimai vaiko atžvilgiu yra siejami su vaiko amžiumi ir veiksnumu);

- Baudžiamajame ir Baudžiamojo proceso kodeksuose yra vartojamos sąvokos „vaikas“, „mažametis“, „nepilnametis“, nepateikiant šių sąvokų apibrėžties. Sąvokų „mažametis“ ir „nepilnametis“ samprata aiškinama (pateikiama) remiantis teismų praktika;

- Baudžiamajame ir Baudžiamojo proceso kodeksuose vartojama nukentėjusiojo sąvoka (nukentėjusiuoju pripažįstamas fizinis asmuo, kuriam nusikalstama veika padarė fizinės, turtinės ar moralinės žalos; asmuo pripažįstamas nukentėjusiuoju ikiteisminio tyrimo pareigūno, prokuroro nutarimu ar teismo nutartimi), tuo tarpu Konvencijoje vartojama aukos sąvoka, pažymint, kad seksualinio išnaudojimo ar prievartos faktai neturi būti nustatyti (įrodyti) prieš vaiką pripažįstant auka;

- praktikoje kiltų problemų įgyvendinant Konvencijos nuostatas, numatančias, jog asmenys, bijantys, kad jie gali padaryti kurį nors Konvencijoje nurodytą nusikaltimą, prirėkus turėtų galimybę pasinaudoti veiksmingomis intervencijos programomis arba priemonėmis nusikaltimo padarymo rizikai įvertinti ir jos išvengti, dėl paslaugų, programų ar kitų priemonių nebuvimo (jų nepakankamumo), taip pat dėl informacijos apie galimybę dalyvauti atitinkamose

prevencinės intervencijos programose ar pasinaudoti pagalbos priemonėmis stokos, neprieinamumo ar sklaidos nebuvimo. Smurtautoju gali būti tiek suaugęs, tiek nepilnametis asmuo, todėl prevencinės intervencijos programos ir priemonės turėtų būti skirtos tiek suaugusiems asmenims, tiek vaikams (sulaukusiems ir nesulaukusiems baudžiamosios atsakomybės amžiaus), kurie bijo (mano), jog gali padaryti Konvencijoje numatytą nusikalstamą veiką;

- Konvencijos nuostatų dėl pagalbos aukoms, jų artimiesiems ir bet kuriam už jų priežiūrą atsakingam asmeniui, teikimo įgyvendinimas praktikoje būtų apsunkintas, nes galimybė gauti būtiną kompleksinę pagalbą nėra garantuojama. Dėl patirto seksualinio išnaudojimo ar seksualinės prievartos bei nesuteiktos reikalingos pagalbos, netinkamos jos kokybės arba pagalbos ir paramos trūkumo, kitų priežasčių (neigiamos specialistų, šeimos narių, visuomenės reakcijos ir požiūrio į auką, aukos stigmatizavimo ir kt.) vaiko elgesys gali neigiamai pasikeisti, tapti probleminiu;

- nacionaliniuose teisės aktuose ir Konvencijoje įtvirtintos nuostatos dėl pranešimo apie vaiko teisių pažeidimą yra daugiau deklaratyvios ir nėra tinkamai įgyvendinamos praktikoje, kadangi kiekvienos situacijos vertinimas ir sprendimo dėl kompetentingų institucijų informavimo priėmimas priklauso nuo įvairių aplinkybių (subjektyvaus asmens požiūrio, vertinimo, informuotumo ir pan.), todėl specialistai ne visada gauna informaciją apie vaiką, patyrusį seksualinę prievartą ar seksualinį išnaudojimą;

- Baudžiamojo kodekso nuostatos turės būti tobulinamos, kriminalizuojant pavojingus veiksmus ir (ar) plečiant nusikalstamų veikų sudėtis, siekiant garantuoti tinkamą Konvencijos nuostatų įgyvendinimą dėl asmenų baudžiamosios atsakomybės už su vaikų prostitucija, pornografija bei dalyvavimu pornografiniuose renginiuose susijusius nusikaltimus, dėl atsakomybės už vaiko tvirkinimą, vaikų kurstymą seksualiniais tikslais, dėl sankcijų ir priemonių taikymo nusikaltusiems asmenims ir kt.;

- galėtų būti tobulinamas teisinis reglamentavimas, išsamiau ir nuosekliau reglamentuojant bei akcentuojant bylą, kuriose dalyvauja vaikas (liudytojas, nukentėjęs) ypatumus, taip pat būtina praktikoje užtikrinti tinkamą teisės aktuose įtvirtintų vaiko aukos teisių ir jo teisėtų interesų atstovavimą ir gynimą (reikalingi papildomi finansiniai, žmogiškieji ištekliai ir kt.);

- būtina užtikrinti tinkamą ir kvalifikuotą vaiko aukos teisių ir teisėtų interesų atstovavimą, visais atvejais kai procese dalyvauja ir vaiko interesus gina jo atstovas pagal įstatymą, ir kai šią pareigą vykdo savivaldybės vaiko teisių apsaugos skyriaus atstovas. Taip pat vaikams, seksualinės prievartos ir išnaudojimo aukoms, turėtų būti užtikrinta galimybė nemokamai naudotis nemokama kvalifikuota, profesionalia teisine pagalba ir numatytas įgalioto atstovo (asmens, teikiančio pagalbą proceso dalyviams ir ginančio jų teises ir teisėtus interesus) dalyvavimas procese (įtvirtinant šias nuostatas Baudžiamojo proceso kodekse ir Valstybės garantuojamo teisinės pagalbos įstatyme);

- būtina stiprinti aukų privatumo, tapatumo apsaugą, užkertant kelią bet kokios informacijos, galinčios padėti aukas identifikuoti viešam platinimui. Nacionaliniuose teisės aktuose įtvirtintos nuostatos dėl aukos privatumo apsaugos nėra pakankamos ir praktikoje kyla aukos privatumo apsaugos užtikrinimo problemų. Atsižvelgiant į tai, svarstyтина galimybė numatyti baudžiamąją atsakomybę už baudžiamųjų bylų medžiagos ar jos dalies, kuri yra nevieša, atskleidimą, paskelbimą ar pa(si)naudojimą ja;

- praktikoje nėra tinkamai įgyvendinamos Baudžiamojo proceso kodekso nuostatos, kuriose įtvirtintos nepilnamečio liudytojo ir nukentėjusios apklausos ypatybės, papildomos garantijos, kuriomis siekiama apsaugoti vaiką nuo papildomų neigiamų išgyvenimų, pasekmių ir pan., numatant psichologo, savivaldybės vaiko teisių apsaugos skyriaus specialisto dalyvavimą apklausoje, apklausos vaizdo ir garso įrašo darymą, apsaugą nuo galimo neleistino poveikio, ribojant apklausų skaičių, dalyvavimą teisiamuosiuose posėdžiuose ir kt. Siekiant užtikrinti tinkamą tiek jau galiojančiuose teisės aktuose numatytų vaiko liudytojo, nukentėjusiojo teisių ir interesų apsaugos garantijų įgyvendinimą, tiek Konvencijos nuostatas dėl vaikų apklausos,

būtina tobulinti teisinį reglamentavimą bei ypatingą dėmesį skirti praktiniam šių nuostatų įgyvendinimui (užtikrinti reikiamus žmogiškuosius, finansinius, techninius ir kt. išteklius). Būtina išspręsti psichologų dalyvavimo procese problemą, skiriant reikalingą finansavimą psichologų etatų penkiuose apygardų teismuose įsteigimui ir išlaikymui bei svarstyti kitas priemones, kurios pagerintų vaiko atstovavimo ir jo teisių apsaugos teisiniuose procesuose kokybę.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierės kvietimu, 2011 m. gegužės 25-26 d. Lietuvoje lankėsi Europos Tarybos programos „Kuriame Europą vaikams ir su vaikais“ patarėja Tina-Maria Levamo. Susitikimo su darbo grupės Europos Tarybos konvencijos dėl vaikų apsaugos nuo seksualinio išnaudojimo ir seksualinės prievartos ratifikavimo ir Konvencijos nuostatų įgyvendinimo Lietuvoje galimybėms išnagrinėti nariais metu, buvo pristatyta Europos Tarybos veikla, kovojant su vaikų seksualinio išnaudojimo ir seksualinės prievartos prieš vaikus problema, aptarti Europos Tarybos konvencijos dėl vaikų apsaugos nuo seksualinio išnaudojimo ir seksualinės prievartos ratifikavimo ir įgyvendinimo klausimai (problemos) ir pan.

Taip pat Europos Tarybos programos „Kuriame Europą vaikams ir su vaikais“ atstovė dalyvavo ir skaitė pranešimą 2011 m. gegužės 25-27 d. vykusiame tarptautiniame praktiniame seminare „Tyrimai ir baudžiamasis persekiojimas dėl seksualinės prievartos prieš vaikus internete“.

Atsižvelgiant į tai, kad Lietuvos pirmininkavimo Europos saugumo ir bendradarbiavimo organizacijai (ESBO) laikotarpiu (2011 metais) buvo atkreiptas dėmesys į seksualinės prievartos prieš vaikus problemą, Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga kartu su Seimo Žmogaus teisių komitetu ir ESBO, 2011 m. gegužės 25-27 d. organizavo tarptautinį praktinį seminarą „Tyrimai ir baudžiamasis persekiojimas dėl seksualinės prievartos prieš vaikus internete“.

Pagrindinis seminaro, skirto teisėsaugos pareigūnams, tikslas buvo pagerinti Rytų Europos teisėsaugos institucijų gebėjimus atskleisti, tirti vaikų seksualinį išnaudojimą internete bei persekioti už tai baudžiamąja tvarka, stiprinant tarptautinių teisėsaugos institucijų bendradarbiavimą ir koordinavimą. Su seminaro dalyviais iš Rumunijos, Moldovos, Rusijos, Ukrainos, Baltarusijos ir Lietuvos savo patirti dalinosi nusikaltimų elektroninėje erdvėje ekspertai iš Europolo, Švedijos ir Prancūzijos. Seminaro metu buvo pažymėta, kad būtina siekti, jog visos valstybės prisijungtų prie tarptautinių sutarčių ir dokumentų, kurių tikslas apsaugoti vaiką nuo seksualinio smurto ir seksualinio išnaudojimo, bei suderintų nacionalinių teisės aktų nuostatas su šiais dokumentais. Seminaro dalyviai taip pat atkreipė dėmesį, kad nacionaliniuose teisės aktuose yra skirtingai apibrėžiamos nusikalstamos veikos ir skirtingai reglamentuojama baudžiamoji atsakomybė už nusikalstamas veikas dėl seksualinio smurto prieš vaiką ir vaiko seksualinio išnaudojimo, todėl praktikoje kyla problemų, sprendžiant asmenų baudžiamojo persekiojimo ir baudžiamosios atsakomybės klausimus. Kovojant su vaikų seksualiniu išnaudojimu internete, seminaro dalyvių nuomone, ypatingai svarbu užtikrinti, kad teisėsaugos pareigūnai galėtų naudotis aukšto lygio technologinėmis priemonėmis, o tarpvalstybinių susitarimų, tarptautinių sutarčių ir kitų dokumentų pagrindu būtų užtikrintas glaudus skirtingų valstybių teisėsaugos pareigūnų ir kitų atsakingų institucijų bendradarbiavimas.

Draudimas dirbti su vaikais už tam tikras nusikalstamas veikas teistiems asmenims

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė pritarė Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo papildymo 43¹ straipsniu įstatymo projekto (XIP-2585) (toliau – Projektas) tikslui - užtikrinti vaikams saugesnę aplinką, užkertant kelią nusikalstamų veikų prieš vaikus recidyvui ir jo atvejų sumažinimui.

Projekto svarstymo Seimo Žmogaus teisių komitete metu buvo atkreiptas dėmesys, kad Europos Parlamento ir Europos Tarybos direktyvoje 2011/92/ES dėl kovos su seksualine prievarta prieš vaikus, jų seksualiniu išnaudojimu ir vaikų pornografija, kuria pakeičiamas

Tarybos pamatinis sprendimas 2004/68/TVR, numatyta, jog valstybės narės imasi būtinų priemonių užtikrinti, kad fiziniam asmeniui, kuris buvo nuteistas už bet kurią iš direktyvos 3-7 straipsniuose nurodytų nusikalstamų veikų, galėtų būti laikinai ar visam laikui užkirstas kelias vykdyti bent profesinę veiklą, susijusią su tiesioginiais ir reguliariais kontaktais su vaikais, o Europos Tarybos konvencijoje dėl vaikų apsaugos nuo seksualinio išnaudojimo ir seksualinės prievartos numatyta, kad kiekviena šalis imasi būtinų teisėkūros ar kitų priemonių, kuriomis galima uždrausti nusikaltėliui laikinai ar visam laikui užsiimti su vaikais susijusia profesine ar visuomenine veikla, kurią vykdant buvo padarytas nusikaltimas, nustatyti kitokias priemones.

Atsižvelgiant į tai, kad nusikalstamos veikos prieš vaikus sukelia skirtingas pasekmes, skiriasi nusikalstamų veikų recidyvizmo lygis, buvo pasiūlyta svarstyti galimybę patikslinti Projektą, numatant, kad draudimo dirbti tam tikrą su vaikais susijusį darbą arba versti tam tikra su vaikais susijusia individualia veikla asmenims, teistiems už tyčinius nusikaltimus padarytus vaikui, galiojimo laikotarpis nebūtų siejamas su teistumo laikotarpiu ir, kad kiekvienu atveju teismas priimtų sprendimą dėl draudimo termino, įvertinęs visas aplinkybes.

Siekiant užtikrinti tinkamą vaikų apsaugą ir atsižvelgiant į tai, kad nusikalstamas veikas prieš vaiką įvykdę asmenys gali užsiimti savanoriška, visuomenine veikla, susijusia su vaiko priežiūra, auklėjimu, ugdymu ir pan. (pvz., globojamo vaiko svečiavimasis pas asmenį savaitgaliais, švenčių ar/ir atostogų laikotarpiu; asmens savanoriškas darbas vaikų globos įstaigoje, vaikų dienos centre ir kt.), buvo pasiūlyta svarstyti galimybę patikslinti Projektą, numatant, kad draudimas dirbti ar užsiimti veikla būtų taikomas ir asmenims, užsiimantiems savanoriška, visuomenine veikla.

Draudimas taikyti lygtinį paleidimą asmenims, teistiems už nusikaltimus nepilnamečio asmens seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos atstovai dalyvavo Seimo Žmogaus teisių komitete vykusiuose Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso 158 straipsnio papildymo ir pakeitimo įstatymo projekto Nr. XIP-1146 svarstymuose bei teikė pastabas ir pasiūlymus dėl siūlomo teisinio reguliavimo pakeitimų.

Projekto tikslas – stiprinti nepilnamečių vaikų apsaugą, uždraudžiant lytinio paleidimo taikymą asmenims, nuteistiems už nusikaltimus nepilnamečio asmens seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui ir tikintis, kad šis draudimas atgrasys asmenis nuo kėsimosi į vaiko seksualinio apsisprendimo laisvę ir neliečiamumą. Vaiko teisių apsaugos kontrolierė teigiamai įvertino projekto tikslą vaiko teisių ir interesų apsaugos požiūriu, turėdama omenyje augančią seksualinę prievartą prieš vaikus ir jų seksualinį išnaudojimą, šios prievartos žalingas pasekmes vaikui bei įvairias tarptautiniame ir Europos Sąjungos lygmenyse numatomas priemones, kuriomis siekiama stiprinti vaikų apsaugą nuo seksualinės prievartos ir išnaudojimo.

Taip pat kontrolierė atkreipė dėmesį ir į tai, kad vaikų apsaugai nuo seksualinės prievartos ir išnaudojimo skirtuose dokumentuose atkreipiamas dėmesys ne tik į būtinybę griežtinti baudžiamąją atsakomybę už minėtas nusikalstamas veikas prieš vaikus, bet ir atkreipiamas dėmesys į valstybės pareigą nustatyti tinkamas intervencijos programas ir priemones, užkirsti kelią pakartotinių seksualinio pobūdžio nusikalstamų veikų prieš vaikus padarymui ar sumažinti pakartotinumą pavojų, sudarant asmeniui galimybę bet kuriuo metu (teismo proceso metu, įkalinimo įstaigoje ar už jos ribų) pasinaudoti specialiomis programomis ir priemonėmis, ir kt.

Atsižvelgiant į tai, buvo išsakyta nuomonė, kad tik uždraudus seksualinio pobūdžio nusikalstamas veikas prieš vaikus padariusiems asmenims taikyti lygtinį paleidimą, gali nebūti pasiekti norimi tikslai, kad reikėtų svarstyti tokio draudimo būtų proporcingumo kiekvienu individualiu atveju klausimą ir galbūt klausimą dėl lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigos asmeniui netaikymo galėtų išspręsti teismas, skirdamas bausmę.

Atsižvelgdama į siūlomus Bausmių vykdymo kodekso pakeitimus ir nepilnamečių baudžiamosios atsakomybės amžių, vaiko teisių apsaugos kontrolierė siūlė svarstyti galimybę

patikslinti projektą, numatant, kad siūlomas įtvirtinti draudimas nebūtų taikomas nepilnamečiams.

Taip pat buvo atkreiptas dėmesys, kad kartu su Bausmių vykdymo kodekso nuostatomis, turėtų būti keičiamos ir Baudžiamojo kodekso nuostatos, reglamentuojančios bausmės vykdymą ir numatančios lygtinį atleidimą nuo laisvės atėmimo bausmės prieš terminą, neatliktos laisvės atėmimo bausmės dalies pakeitimą švelnesne ir kt.

Smurtiniais nusikaltimais padarytos žalos kompensavimas

Siekdama užtikrinti efektyvesnę nuo smurtinių nusikaltimų nukentėjusių vaikų teisių ir teisėtų interesų gynimą, ataskaitiniais metais vaiko teisių apsaugos kontrolierė Seimo Narkomanijos ir alkoholizmo prevencijos komisijos pirmininkei V. V. Margevičienei pateikė siūlymą padidinti nepilnamečiams priteistos smurtiniais nusikaltimais padarytos turtinės ir (ar) neturtinės žalos kompensacijos ir kompensacijos avansu dydį, t. y. Smurtiniais nusikaltimais padarytos žalos kompensavimo įstatymo 7 straipsnio 2 dalies 2 punktą ir 3 dalies 2 punktą papildyti įtvirtinant, jog maksimalus kompensuojamos turtinės žalos, padarytos nepilnamečiui smurtiniu nusikaltimu, dydis yra 80 MGL, maksimalus kompensuojamos neturtinės žalos, kilusios dėl nepilnamečio atžvilgiu padaryto smurtinio nusikalimo, dydis yra 100 MGL.

Bendradarbiavimo susitarimas siekiant gerinti vaiko teisių apsaugą baudžiamajame procese

Siekiant užtikrinti glaudesnę teritorinių prokuratūrų ir savivaldybių vaiko teisių apsaugos skyrių bendradarbiavimą, gerinti vaiko teisių apsaugą baudžiamajame procese, 2011 m. sausio 27 d. buvo pasirašytas Generalinės prokuratūros, Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos ir Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos bendradarbiavimo susitarimas (toliau – Susitarimas). Pagal šį susitarimą Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga pagal savo kompetenciją koordinuoja ir skatina susitarimo šalių bendradarbiavimą - gavusi iš kitų šį susitarimą pasirašiusių šalių informacijos apie vaiko teisių apsaugos baudžiamajame procese problemas, organizuoja pasitarimus, diskusijas ir kitus renginius vaiko teisių apsaugos baudžiamajame procese ir institucijų bendradarbiavimo gerinimo klausimais bei teikia teisės aktų tobulinimo ar naujų teisės aktų priėmimo iniciatyvas, jeigu šalių nurodytų problemų sprendimui būtina pakeisti teisės aktus.

Vykdydamos minėtą Susitarimą, Generalinis prokuroras 2011 m. kovo 2 d. išleido nurodymą dėl vaiko teisių baudžiamajame procese užtikrinimo, o Socialinės apsaugos ir darbo ministras 2011 m. kovo 18 d. įsakymu patvirtino Vaiko teisių apsaugos skyrių ir teritorinių prokuratūrų bendradarbiavimo ginant vaiko teises rekomendacijas (toliau – Rekomendacijas).

2011 m. gruodžio 5 d. vyko Susitarimą pasirašiusių šalių susitikimas, kurio metu buvo aptartas Susitarimo įgyvendinimas, savivaldybių vaiko teisių apsaugos skyrių ir prokuratūrų iškeltos problemos ir kt.

Tarpinstituciniai pasitarimai dėl vaiko teisių apsaugos skyrių ir teritorinių prokuratūrų bendradarbiavimo, siekiant tinkamai užtikrinti vaiko teises baudžiamajame procese, ataskaitiniais metais vyko Vilniuje, Panevėžyje, Raseiniuose, Šiauliuose.

3.9. Vaiko teisės į mokslą užtikrinimas

Vaikas turi teisę į mokslą, leidžiantį išlavinti gyvenimui svarbius komunikacinius gebėjimus, padėti įsisavinti žinių visuomenei būdingą informacinę kultūrą, užtikrinant valstybinės kalbos, užsienio kalbų ir gimtosios kalbos mokėjimą, informacinį raštingumą, šiuolaikinę socialinę kompetenciją ir gebėjimus savarankiškai kurti savo gyvenimą. Valstybė turi pareigą kurti švietimo sistemas ir užtikrinti jų prieinamumą kiekvienam vaikui be jokios

diskriminacijos ir nepriklausomai nuo vaiko socialinės padėties, kalbos, amžiaus ar kitų aplinkybių.

Valstybinės kalbos ir tautinės mažumos kalbos ugdymas

Atsižvelgdama į Seimo narių L. Talmont, M. Mackevič, J. Narkevič kreipimąsi, vaiko teisių apsaugos kontrolierė ataskaitiniais metais teikė nuomonę dėl Švietimo įstatymo pakeitimo įstatymo (toliau – Įstatymo) nuostatų, kuriose apibrėžti valstybinės kalbos ir tautinės mažumos kalbos ugdymo aspektai mokyklose tautinės mažumos kalba.

Kontrolierės nuomone, tautinių mažumų mokinių poreikis jau bendrojo ugdymo mokykloje gerai išmolti valstybinę kalbą ir sėkmingai integruotis į Lietuvos visuomenę atitinka visuomenės ir tautinių mažumų švietimo poreikius, jog vaikai įgytų gerą išsilavinimą, o jų kalbiniai gebėjimai sudarytų jiems galimybę sėkmingai konkuruoti darbo rinkoje ar studijuoti Lietuvos aukštosiose mokyklose. Jungtinių Tautų Vaiko teisių komitetas yra atkreipęs dėmesį į tai, kad būtina kurti dvikalbę mokymo sistemą, kuri leistų vaikams patekti į aukštesnio lygio mokyklas. Dvikalbis mokymas leidžia suderinti visuomenės interesus švietimo srityje su tautinių mažumų švietimo poreikiais ir atitinka vaiko teisę ir teisėtą interesą būti gerai parengtam savarankiškam gyvenimui visuomenėje. Be to, priemonės, susijusios su lietuvių kalbos mokymo sąlygų gerinimu, sudarys vienodas galimybes tautinėms mažumoms priklausantiems asmenims įgyti visų lygių išsilavinimą ir paskatins rasti visapusiškai ir veiksmingai Lietuvos piliečių lygybei visose ekonominio, socialinio, politinio ir kultūrinio gyvenimo srityse.

Arešto ir laisvės atėmimo bausmę atliekančių vaikų ugdymas

Ataskaitiniais metais vaiko teisių apsaugos kontrolierė atliko tyrimą dėl Kauno nepilnamečių tardymo izoliatoriuje – pataisos namuose (toliau – Kauno NTI-PN) esančių nepilnamečių teisės į mokslą pažeidimo bei atkreipė suinteresuotų institucijų dėmesį į teisinio reglamentavimo trūkumus dėl suimtų ir arešto bausmę atliekančių nepilnamečių bendrojo ugdymo organizavimo.

Įvertinusi tyrimo metu surinktą medžiagą ir atsižvelgdama į susitikimo su Kauno NTI-PN ir Kauno „Aitvaro“ vidurinės mokyklos administracijos atstovais rezultatus, vaiko teisių apsaugos kontrolierė pažymėjo, kad:

- remiantis Bausmių vykdymo kodekso 53 straipsnio ir 57 straipsnio 4 dalies nuostatomis, nepilnamečiams, atliekantiems arešto bausmę, nėra organizuojamas mokymas, tuo pažeidžiant vaiko interesų pirmenybės ir nediskriminavimo principus, taip pat ribojant galimybę įgyvendinti kiekvienam vaikui garantuojamą teisę į mokslą;
- Bausmių vykdymo kodekso 147 straipsnyje, Suėmimo vykdymo įstatymo 41 straipsnyje bei Vyriausybės 2009 m. balandžio 8 d. nutarimu Nr. 264 patvirtintame Suimtųjų ir nuteistųjų, atliekančių laisvės atėmimo bausmę, bendrojo organizavimo tvarkos apraše skirtingai reglamentuojamas vyresnių nei 16 metų laisvės atėmimo bausmę atliekančių nuteistųjų ir suimtųjų bendrojo ugdymo organizavimas – vyresnio nei 16 metų suimtojo bendrajam ugdymui organizuoti yra būtinas ne tik jo rašytinis prašymas, bet ir tardymo izoliatoriaus administracijos sutikimas;
- nepakankamai dėmesio skiriama nepilnamečių ugdymui, nesilaikoma teisės aktuose įtvirtintų ugdymo proceso organizavimui nustatytų reikalavimų. Pamokų skaičiaus mažinimas, neteisingas klasių jungimas, skirtinga kalba besimokančių mokinių ugdymas bendroje klasėje, specialistų trūkumas neleidžia mokiniams tinkamai plėtoti asmeninių kompetencijų ir apsunkina sėkmingą nepilnamečių reintegraciją į visuomenę;
- Kauno NTI-PN esančių nepilnamečių ugdymas dėl objektyvių priežasčių negali būti organizuojamas taikant tradicinėms bendrojo ugdymo mokykloms nustatytus ugdymo proceso organizavimo reikalavimus;

- nepilnamečių teisės į mokslą (pakankamas pamokų skaičius visiems mokiniams, tinkamas klasių komplektavimas, ugdymo formų įvairovė, švietimo pagalbos teikimas, ugdymui pritaikytos patalpos ir kt.) tinkamam realizavimui trukdo tiek teisinio reglamentavimo spragos dėl nepilnamečių suimtųjų ir nuteistųjų laikymo sąlygų, jiems taikomo režimo bei jų ugdymo proceso organizavimo nesuderinamumo, tiek nepakankamas Kauno „Aitvaro“ vidurinės mokyklos, organizuojančios nepilnamečių ugdymą, ir Kauno NTI-PN, privalančios sudaryti sąlygas nepilnamečiams mokytis, finansavimas;

- siekiant užtikrinti suimtų ir nuteistų nepilnamečių teisę į mokslą, tardymo izoliatoriuje būtina įrengti mokyklos patalpas (klases). Šiam tikslui įgyvendinti būtina tęsti tardymo izoliatoriaus patalpų pertvarkymo (mokymo patalpų įrengimo) proceso finansavimą (tyrimo metu finansavimas buvo sustabdytas);

- nuteistų ir suimtų nepilnamečių, esančių Kauno NTI-PN, ugdymo proceso organizavimo trūkumai yra akivaizdūs, problemos tęsiasi ne vienerius metus ir yra gerai žinomos atsakingoms valstybės ir savivaldybės institucijoms. Turi būti imtasi visų įmanomų teisinių, organizacinių, finansinių ir kt. priemonių, kad vaikų teisių ir teisėtų interesų pažeidimą lemiančios priežastys būtų pašalintos.

Atlikusi tyrimą, vaiko teisių apsaugos kontrolierė atkreipė Kauno „Aitvaro“ vidurinės mokyklos, Kauno miesto savivaldybės, Švietimo ir mokslo ministerijos, Teisingumo ministerijos, Kalėjimų departamento prie Teisingumo ministerijos ir Kauno NTI-PN dėmesį į nustatytus nepilnamečių teisės į mokslą pažeidimus. Taip pat kontrolierė kreipėsi į Švietimo ir mokslo ministeriją bei Teisingumo ministeriją su siūlymais peržiūrėti ir inicijuoti teisės aktų, reglamentuojančių arešto ir laisvės atėmimo bausmėmis nuteistų bei suimtų nepilnamečių ugdymo organizavimą ir jų teisinę padėtį, pakeitimus.

Apie atliktą tyrimą ir situaciją Kauno NTI-PN, problemas dėl nepilnamečių teisės į mokslą užtikrinimo, vaiko teisių apsaugos kontrolierė informavo Seimo Švietimo, mokslo ir kultūros, Žmogaus teisių bei Socialinių reikalų ir darbo komitetus.

Atsižvelgdamas į kontrolierės priimtus sprendimus, Kauno miesto savivaldybės administracijos Švietimo ir kultūros departamento Švietimo ir kultūros įstaigų veiklos analizės skyrius atliko Kauno „Aitvaro“ vidurinės mokyklos veiklos kokybės analizę. Švietimo ir mokslo ministerija informavo, kad, vykdydama kontrolieriaus sprendimus, kartu su Kalėjimų departamento prie Teisingumo ministerijos atsakingais darbuotojais analizuoja mokymo organizavimo tobulinimo galimybes ir teiks siūlymus dėl teisės aktų pakeitimų.

Sprendžiant arešto ir laisvės atėmimo bausmėmis nuteistų bei suimtų nepilnamečių ugdymo organizavimo problemas ataskaitiniu laikotarpiu:

- Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos atstovai, kartu su kitų kompetentingų institucijų atstovais, dalyvavo Kalėjimų departamente prie Teisingumo ministerijos ir Kauno NTI-PN vykusiuose tarpinstituciniuose pasitarimuose, kurių metu buvo ieškomi bendrojo ugdymo organizavimo problemų sprendimo būdai ir galimybės;

- parengtas ir Seimo narei, darbo grupės dėl vaiko teisių apsaugos institucijų sistemos pertvarkymo koncepcijai parengti pirmininkei V. V. Margevičienei pateikti Bausmių vykdymo kodekso 53 ir 57 straipsnių pakeitimo įstatymo projektas ir Suėmimo vykdymo įstatymo 41 straipsnio pakeitimo įstatymo projektas. Rengiant nurodytus projektus buvo kreiptasi į Švietimo ir mokslo ministeriją, Teisingumo ministeriją, Kalėjimų departamentą, Kauno NTI-PN, Panevėžio pataisos namams, Kauno miesto ir Panevėžio miesto savivaldybes, prašant pateikti nuomonę. Vaiko teisių apsaugos kontrolierė pasiūlė Bausmių vykdymo kodekso 53 ir 57 straipsnius papildyti nuostatomis dėl nepilnamečių, atliekančių arešto bausmę, bendrojo ugdymo bausmės atlikimo laikotarpiu. Atsižvelgiant į tai, kad suimtųjų ir nuteistųjų, atliekančių laisvės atėmimo bausmę, bendrojo ugdymo organizavimas išsamiai reglamentuojamas poįstatyminiuose teisės aktuose, projekte buvo siūloma įtvirtinti nuostatą, kad areštą atliekančių nepilnamečių bendrojo lavinimo areštines tvarka būtų reglamentuota poįstatyminiais teisės aktais. Suėmimo vykdymo įstatymo 41 straipsnio 2 dalį buvo pasiūlyta pakeisti numatant, kad vyresnio negu 16 metų suimtojo bendrojo ugdymo organizavimui būtų reikalingas tik šio asmens

rašytinis prašymas. Atsižvelgiant į tai, kad siūlomų teisės aktų įgyvendinimui bus reikalingos papildomos lėšos bei poįstatyminių teisės aktų pakeitimai, buvo siūloma svarstyti alternatyvą dėl teisės aktų pakeitimų įsigaliojimo, t. y. įsigaliojimo datą siejant su naujų mokslo metų pradžia arba su naujais biudžetiniais metais;

- kreiptasi į Švietimo ir mokslo ministeriją dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2011 m. birželio 27 d. nutarimo Nr. 785 „Dėl Mokinio krepšelio lėšų apskaičiavimo ir paskirstymo metodikos patvirtinimo“ pakeitimo. Vaiko teisių apsaugos kontrolierė siūlė Mokinio krepšelio lėšų apskaičiavimo ir paskirstymo metodiką papildyti nuostatomis dėl mokinio krepšelio lėšų sumos apskaičiavimo bendrojo ugdymo mokykloms, esančiose patalpose, t. y. numatyti, jog mokykloms, veikiančiose laisvės atėmimo įstaigose, metams skiriama mokinio krepšelio lėšų suma būtų apskaičiuojama pagal vidutinį metinį mokinių skaičių;

- kreiptasi į Švietimo ir mokslo ministeriją dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2011 m. birželio 29 d. nutarimu Nr. 768 patvirtintų Mokyklų, vykdančių formaliojo švietimo programas, tinklo kūrimo taisyklių 24.3.5 ir 24.4.6 punktų bei švietimo ir mokslo ministro 2011 m. birželio 7 d. įsakymu Nr. V-1016 patvirtintų 2011-2013 metų pagrindinio ir vidurinio ugdymo programų bendrųjų ugdymo planų 116 punkto pakeitimo. Vaiko teisių apsaugos kontrolierė siūlė numatyti, kad, organizuojant nepilnamečių, kuriems laikinai atimta ar apribota laisvė, ugdymą prioritetas būtų teikiamas jų mokymui pagal bendrąsias ugdymo programas, skirtas nepilnamečiams, o ne suaugusiems (pilnamečiams) asmenims.

Vaikų rengimas šeimai ir lytiškumo ugdymas

Ataskaitiniais metais vaiko teisių apsaugos kontrolierė tęsė 2009 m. pradėtą darbą dėl švietimo ir mokslo ministro 2007 m. vasario 7 d. įsakymu Nr. ISAK-179 patvirtintos Rengimo šeimai ir lytiškumo ugdymo programos (toliau – Programa) priemonių plano įgyvendinimo bendrojo ugdymo įstaigose.

Problemų aptarimas susitikimų metu

Atsižvelgdama į įstaigoje 2011 m. gegužės mėnesį gautą Seimo Visuomenės plėtros, reprodukcinės sveikatos ir teisių parlamentinės grupės kreipimąsi dėl Programos neatitikimo jaunimo lytinio švietimo poreikiams, nepakankamo jaunimo konsultavimo lytinės ir reprodukcinės sveikatos bei kontracepcijos klausimais, lytiniu keliu plintančių infekcijų ir ŽIV tyrimo bei gydymo prieinamumo, taip pat su paaugliais dirbančių specialistų kvalifikacijos trūkumo, vaiko teisių apsaugos kontrolierė įstaigoje surengė susitikimą su šios parlamentinės grupės nariais, taip pat Seimo Žmogaus teisių komiteto, Mokinių parlamento ir Šeimos planavimo ir seksualinės sveikatos asociacijos atstovais. Posėdžio metu buvo aptarta situacija dėl sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumo problemų, lytiškai plintančių ligų tyrimų, kurie yra mokami, kompensavimo galimybių, iškelti ankstyvų lytinių santykių ir su jais susijusių problemų, pavyzdžiui, neplanuoto nėštumo, galimi sprendimo būdai ir kt.

Ataskaitiniais metais kontrolierė susitiko ir su Lietuvos mokinių parlamento atstovais Programos įgyvendinimo bendrojo ugdymo įstaigose problemos aptarti bei siūlymams dėl padėties gerinimo apsvarstyti.

Kreipimasis į suinteresuotas institucijas

Siekdama išsiaiškinti Parlamentinės grupės kreipimesi nurodytas aplinkybes, kontrolierė taip pat kreipėsi į Sveikatos apsaugos bei į Švietimo ir mokslo ministeriją, prašydama pateikti išsamius paaiškinimus dėl esamos situacijos. Be to, užtikrindama vaikų dalyvavimą, sprendžiant klausimus, susijusius su jų gerove, vaiko teisių apsaugos kontrolierė kreipėsi į Lietuvos mokinių parlamentą ir Lietuvos moksleivių sąjungą, prašydama pateikti nuomonę apie bendrojo ugdymo įstaigose organizuojamo jaunų žmonių lytinio švietimo klausimais trūkumus bei galimus siūlymus esamai situacijai spręsti. Dėl visuomenės sveikatos priežiūros specialisto dalyvavimo Programos vykdyme kontrolierė ataskaitiniais metais taip pat kreipėsi į savivaldybių visuomenės

sveikatos biurus (gauti duomenys šiuo metu apibendrinami) bei į Lietuvos medicinos studentų asociaciją.

Sveikatos apsaugos ministerija informavo apie visuomenės sveikatos priežiūros funkcijoms įgyvendinti savivaldybėse įsteigtus visuomenės sveikatos biurus, taip pat planuojamą vykdyti projektą „Konsultacijų jaunimui sveikatos klausimais teikimas, jaunimo sveikatos konsultacijų kabinetų/centrų įrengimas“, kurio metu bus vykdoma informacijos sklaida, mokymai/paskaitos jaunimui, ypač kaimo vietovėse apie reprodukcinės sveikatos paslaugas, atlikta vaikams ir jaunimui palankių sveikatos priežiūros paslaugų teikimo esamos situacijos analizė ir kt. Be to, atkreipė dėmesį, kad jaunimui palankių paslaugų teikimo, vaikų ir jaunimo psichikos sveikatos priežiūros ir jos organizavimo, sveikos gyvensenos įgūdžių formavimo klausimai yra įtraukti į kvalifikacijos tobulinimo kursų, skirtų savivaldybių visuomenės sveikatos biurų vaikų ir jaunimo sveikatos priežiūros specialistams ir visuomenės sveikatos priežiūros specialistams, vykdančioms sveikatos priežiūrą mokykloje, programos turinį.

Švietimo ir mokslo ministerija pripažino, jog Programa nėra įgyvendinama sistemingai ir nuosekliai, nes dažniausiai į mokomuosius dalykus integruojamos vadovėliuose pateikiamos temos, klasės valandėlių metu aptariamos tik atskiros lytiškumo temos, o tai neapima sistemingo ir nuoseklaus programos temų nagrinėjimo, tačiau yra dedamos pastangos situacijai gerinti – skatinama mokytojų motyvacija tobulinti rengimo šeimai ir lytiškumo ugdymo kompetencijas, Programos temos įtraukiamos į Bendrąsias ugdymo programas. Be to, planuojama stiprinti pedagogų motyvaciją integruoti rengimo šeimai ir lytiškumo ugdymo klausimus į dėstomuosius dalykus, plėsti rengimo šeimai ir lytiškumo ugdymo kvalifikacijos kėlimo seminarų pasiūlą mokytojams, gerinti seminarų kokybę ir atsižvelgti į mokytojų poreikius, aprūpinti juos metodinėmis mokymo priemonėmis. Ministerija taip pat atkreipė dėmesį į mokinių tėvų žinojimo, kokios programos vykdomos mokykloje, ir domėjimosi jų turiniu bei eiga, svarbą, kas sudarytų prielaidas mokykloms atsakingiau įgyvendinti Programos uždavinius.

Lietuvos mokinių parlamento pirmininkas P. Kazakevičius rašte pabrėžė, kad lytinio švietimo integravimas į pamokas – biologijos, dorovinio ugdymo, tikybos ir kt. – nėra efektyvi priemonė, todėl lytinio švietimo pamoka turėtų būti atskira disciplina. Taip pat atkreipė dėmesį į mokytojų nekompetentingumą lytinio švietimo klausimais, specialistų, vedančių mokiniams paskaitas higienos, kontracepcijos klausimais, trūkumą. Lietuvos mokinių parlamento nuomone, sprendžiant problemas, reikėtų:

- Lytinio ugdymo ir rengimo šeimai dalykus mokiniams vesti periodiškai, apimant tam tikrą pamokų kiekį per metus, tačiau nesudarant atskiros disciplinos.
- Rengti pedagogams specialius mokymus lytinio švietimo ir rengimo šeimai klausimais.
- Į bendrojo ugdymo įstaigas kviešti jaunesnio amžiaus specialistus diskutuoti su vaikais lytiškumo temomis.
- Skirti daugiau dėmesio berniukų lytiniam švietimui bei abiejų lyčių švietimui apie lyčių fiziologinius ir psichologinius skirtumus.
- Įtraukti į Programą temas apie šeimos biudžeto planavimą.

Ikimokyklinių įstaigų problemos

Atsižvelgus į Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje gaunamus prašymus padėti spręsti klausimą dėl vaiko priėmimo į ikimokyklinio ugdymo įstaigą (vaikas ilgiau kaip 2-3 metus laukia eilėje) bei skundus, susijusius su įvairiais pažeidimais ikimokyklinio ugdymo įstaigose (valgiaraščio reikalavimų, bendrų higienos normų, technologijų, savikontrolės reikalavimų nesilaikymas ir kt.) atskaitiniais metais buvo pradėtas tyrimas, kurio metu pateikti informacija apie aukščiau minėtas problemas buvo paprašyta Lietuvos ikimokyklinio/priešmokyklinio ugdymo įstaigų, miestų (rajonų) savivaldybės administracijų, miestų (rajonų) visuomenės sveikatos centrų ir miestų (rajonų) maisto ir veterinarijos tarnybų. Tyrimą planuojama pabaigti ir išvadas bei siūlymus dėl esamos situacijos pateikti 2012 m.

3.10. Vaiko sveikatos užtikrinimas

Kiekvienas vaikas turi teisę į aukščiausio lygio sveikatos priežiūros prieinamumą, o valstybės privalo garantuoti šią teisę, ypatingą dėmesį skirdamos sveikatos paslaugų gerinimui.

Odontologija

Igyvendinant Šiaurės Ministrų Tarybos Biuro finansuojamą projektą, Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos atstovai 2011 metais lankėsi Švedijoje ir Norvegijoje, siekiant susipažinti su Švedijos ir Norvegijos vaikų ombudsmenų vykdytomis kampanijomis, skirtomis atkreipti odontologų dėmesį į jų vaidmenį vaiko teisių apsaugos sistemoje bei užtikrinti, kad odontologai praneštų kompetentingoms vaiko teisių apsaugos institucijoms apie pastebimus galimus smurto prieš vaikus, jų nepriežiūros atvejus.

Susitikimų su vaikų ombudsmenais, odontologijos srities specialistais (valstybinių ir vietos valdžios institucijų atstovais, akademinės bendruomenės atstovais ir odontologais) buvo atkreiptas dėmesys į tai, kaip odontologai yra susiję su vaiko teisių apsauga ir jų galimybėmis, sprendžiant vaikų saugumo, saugių ir sveikų gyvenimo sąlygų bei jiems reikalingos pagalbos suteikimo klausimus. Taip pat aptartos problemos, kurios išaiškėjo vykdytų kampanijų ir bendradarbiavimo su odontologais metu, pvz., kriterijų (indikacinių gairių) nebuvimas, remiantis kuriais būtų galima priimti sprendimą dėl kompetentingos institucijos informavimo, žinių trūkumas ir kt.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė numato 2012 metais sudaryti galimybę Lietuvos suinteresuotų institucijų, įstaigų ir organizacijų atstovams, taip pat odontologijos srities specialistams pristatyti Švedijos ir Norvegijos patirtį dėl odontologų dalyvavimo ir vaidmens vaiko teisių apsaugos sistemoje.

Ortopedinė avalynė

Tęsdama ankstesniais metais pradėtą darbą, vaiko teisių apsaugos kontrolierė 2011 m. aiškinosi praktikoje galimai kylančias problemas dėl ortopedinės avalynės vaikams prieinamumo bei ortopedijos techninių priemonių įsigijimo išlaidų kompensavimo.

Valstybinė ligonių kasa prie Sveikatos apsaugos ministerijos, reaguodama į vaiko teisių apsaugos kontrolierės prašymą pateikti išsamius duomenis apie ortopedijos techninių priemonių poreikį vaikams bei pareikšti nuomonę apie galimai kylančias ortopedinės avalynės įsigijimo problemas, informavo, kad neįgaliems vaikams visose ortopedijos įmonėse, sudariusiose sutartis su Valstybine ligonių kasa, laukti kol bus priimti jiems reikiamos ortopedinės avalynės užsakymai nereikia. Vaikams iki 18 metų tenka laukti, kol bus priimtas ortopedinės avalynės užsakymas, tik vienoje ortopedijos įmonėje – AB „Ortopedijos technika“, tačiau visais atvejais šie pacientai turi teisę kreiptis į kitas ortopedijos įmones, kuriose eilių nėra. Atsižvelgiant į privalomojo sveikatos draudimo fondo biudžeto galimybes, 2011 m. ortopedinei avalynei iš PSDF biudžeto skiriama suma buvo padidinta nuo 4004 tūkst. Lt iki 4828 tūkst. Lt. Ortopedijos techninių priemonių gamybos išlaidų kompensavimą reglamentuojančių teisės aktų pakeitimai bei 2011 m. padidėjęs ortopedijos techninių priemonių gamybos finansavimas leidžia užtikrinti geresnį šių priemonių prieinamumą.

Saugos diržai ir sėdynės vaikams

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė, įvertinusi Lietuvoje galiojančias teisės aktų nuostatas dėl vaikų, vežamų automobiliais, saugumo, saugos diržų ir specialių vaikų ūgiui ir svoriui pritaiktų sėdynių naudojimo ir manydama, kad vaikai, vežami ant galinės automobilio sėdynės ir esantys iki 150 cm ūgio, turėtų būti vežami specialiose jų ūgiui ir svoriui pritaikytose

atitinkamos grupės vaikų tvirtinimo sistemose, kaip tai reglamentuota 2003 m. balandžio 8 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvoje 2003/20/EB, iš dalies keičiančioje 1991 m. gruodžio 16 d. Tarybos direktyvą 91/671/EEB dėl saugos diržų ir vaikų tvirtinimo sistemų transporto priemonėse privalomo naudojimo, ataskaitiniais metais kreipėsi į Susisiekimo ministeriją dėl būtinybės griežtinti vaikų vežimo automobiliuose tvarką bei, atitinkamai, keisti Administracinių teisės pažeidimų kodekso nuostatas, numatant sankcijas ir nuobaudas už vaikų vežimo tvarkos pažeidimus automobilyje bei mokykliniame autobuse.

Susisiekimo ministerija informavo kontrolierę, kad artimiausiu metu planuojama parengti Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. gruodžio 11 d. nutarimo Nr. 1950 „Dėl Kelių eismo taisyklių patvirtinimo“ pakeitimo“ projektą ir pateikti jį svarstyti suinteresuotoms institucijoms.

Psichikos sveikata

Atsižvelgdama į Seimo Narkomanijos ir alkoholizmo prevencijos komisijos pirmininkės V. V. Margevičienės prašymą, ataskaitiniais metais vaiko teisių apsaugos kontrolierė teikė išvadas dėl Psichikos sveikatos priežiūros įstatymo pakeitimo įstatymo projekto nuostatų, kuriomis remiantis nepilnametis dėl jam nustatyto psichikos ar elgesio sutrikimo, sukkelto dėl biologinių, psichologinių, socialinių veiksnių ar psichoaktyvių medžiagų vartojimo, gali būti priskirtas prie psichikos ligonių, atitikimo tarptautiniams ir nacionaliniams teisės aktams.

Kontrolierė atkreipė dėmesį, kad vaikams dėl jų fizinio ir psichinio nebrandumo yra reikalinga ypatinga apsauga ir priežiūra, o ypač – sprendžiant psichikos sveikatos vaikams ir paaugliams užtikrinimo klausimus. Vertindama minėto projekto nuostatas, reglamentuojančias asmenų priskyrimą psichikos ligoniams, kontrolierė pažymėjo, kad toks teisinis reglamentavimas yra įtvirtintas galiojančiame Psichikos sveikatos priežiūros įstatyme, be to, psichikos ir elgesio sutrikimai, kilę dėl psichoaktyvių medžiagų vartojimo, yra priskiriami psichikos ligoms ir pagal 10-os redakcijos Tarptautinę statistinę ligų ir sveikatos problemų klasifikaciją.

Taip pat vaiko teisių apsaugos kontrolierė atkreipė dėmesį į siekį Projekto nuostatomis įtvirtinti abiejų tėvų dalyvavimą nepilnamečio hospitalizavimo atveju – kontrolierės nuomone, toks įtvirtinimas sudarytų prielaidas vienam iš tėvų sąmoningai piktnaudžiauti tėvų valdžia, ypač tada, kai vienas iš tėvų nepilnamečio atžvilgiu naudojo seksualinę ar psichologinę prievartą, o nukentėjusiam vaikui pagal medicininės indikacijas yra rekomenduojamas stacionarinis gydymas krizių intervencijos skyriuje (tokiu būdu nepilnamečiui būtų apribotos galimybės naudotis tobuliausiomis sveikatos sistemos paslaugomis ir ligų gydymo bei sveikatos atstatymo priemonėmis). Be to pasiūlė Psichikos sveikatos priežiūros įstatyme aiškiai reglamentuoti tėvų atstovavimo klausimus ne tik hospitalizavimo, bet ir ambulatorinės pagalbos teikimo vaikui atveju. Siekiant geriausiai užtikrinti vaiko interesus, įgyvendinant psichikos sveikatos priežiūrą, svarbu atkreipti dėmesį į teisės aktų, reglamentuojančių nepilnamečių pacientų teises bei jų atstovavimo klausimus, nuostatų suderinamumą, taip pat šių nuostatų praktinį įgyvendinimą.

Vaikų dalyvavimas biomedicininuose tyrimuose

Ataskaitiniu laikotarpiu vaiko teisių apsaugos kontrolierė kreipėsi į Vyriausybę prašydama atkreipti dėmesį į teisinio reglamentavimo dėl vaikų dalyvavimo biomedicininuose tyrimuose spragas, praktikoje kylančias problemas bei imtis priemonių šių problemų sprendimui.

Atsižvelgdama į tai, kad Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje ne vienerius metus gaunami paklausimai bei suinteresuotų asmenų, institucijų inicijuojami pasitarimai dėl vaikų dalyvavimo biomedicininuose tyrimuose, Biomedicininų tyrimų etikos įstatymo 7 straipsnio 2 dalies nuostatų, reglamentuojančių vaikų dalyvavimą biomedicininuose tyrimuose, praktinio įgyvendinimo, vaiko teisių apsaugos kontrolierė konstatavo, kad nėra imamasi konkrečių veiksmų, kurie išspręstų suinteresuotų asmenų, institucijų ginčus, pašalintų esamas teisinio reglamentavimo ir praktinio įgyvendinimo spragas bei leistų užtikrinti tinkamą vaikų,

dalyvaujančių (galinčių dalyvauti) biomediciniuose tyrimuose, teisių ir teisėtų interesų apsaugą.

Biomedicinių tyrimų etikos įstatymo 5 straipsnyje ir 7 straipsnio 2 dalyje išskirtos pažeidžiamų asmenų grupės, kurių sutikimui dalyvauti biomediciniame tyrime gali turėti įtakos išorinės aplinkybės, bei įtvirtintos papildomos, tik tam tikrai pažeidžiamų asmenų grupei skirtos apsaugos priemonės. Vadovaujantis Biomedicinių tyrimų įstatymo 7 straipsnio 2 dalies nuostatomis, dėl vaiko dalyvavimo biomediciniame tyrime turi būti gautas abiejų tėvų (vieno iš tėvų, jeigu vaiko tėvai gyvena skyriumi) ar įstatyminio nepilnamečio atstovo ir rajono, miesto savivaldybės vaiko teisių apsaugos skyriaus sutikimas.

Atsižvelgdama į tai, kad buvo praktikoje kilo problemos dėl Biomedicinių tyrimų etikos įstatymo 7 straipsnio 2 dalies nuostatų (savivaldybių vaiko teisių apsaugos skyrių sutikimų gavimo/davimo) praktinio įgyvendinimo, kontrolierė pateikė savo nuomonę šiuo klausimu.

Turėdama omenyje minėtą teisinį reglamentavimą ir tai, kad miestų, rajonų savivaldybių vaiko teisių apsaugos skyriai yra pagrindinės institucijos, kurioms tenka pareiga savo savivaldybės teritorijoje užtikrinti vaiko teisių apsaugą ir ją reglamentuojančių teisės aktų įgyvendinimą, atstovauti ir ginti vaiko teises ir jo teisėtus interesus, vaiko teisių apsaugos kontrolierė išsakė nuomonę, kad sutikimą dėl konkretaus vaiko dalyvavimo biomediciniame tyrime turėtų duoti vaiko gyvenamosios vietos savivaldybės vaiko teisių apsaugos skyrius. Taip pat, kad priimdamas sprendimą (atsisakyti) išduoti leidimą dėl konkretaus vaiko dalyvavimo tyrime, savivaldybės vaiko teisių apsaugos skyrius turėtų vertinti vaiko dalyvavimą tyrime ne mediciniu, o intelektualiniu, valiniu ir informuotumo aspektais (pvz., ar vaiko sutikimas dalyvauti tyrime yra duotas laisvai, asmeniškai; ar vaikui, atsižvelgiant į jo brandą, gebėjimą suprasti ir įvertinti informaciją, yra paprasta ir suprantama kalba suteikta informacija apie tyrimą, dalyvavimo jame sąlygas; ar išklaudyta ir įvertinta vaiko nuomonė ir noras dalyvauti tyrime; ar vaiko atstovai pagal įstatymą nepiktnaudžiauja savo teisėmis vaiko atžvilgiu ir pan.). Tais atvejais, kai vaikas dėl amžiaus, brandos ar kitų objektyvių aplinkybių negali išreikšti savo nuomonės dėl dalyvavimo tyrime, vaiko teisių apsaugos skyrius, vadovaudamasis aukščiau nurodytais kriterijais, turėtų vertinti vaiko atstovų pagal įstatymą sprendimą dėl vaiko dalyvavimo tyrime.

Atsižvelgus į tai, kad biomedicininio tyrimo objektu gali būti gyvi žmonės, vaisius, audiniai, <...>, medicinos dokumentai, kontrolierės nuomone, Sveikatos apsaugos ministerija kartu su Socialinės apsaugos ir darbo ministerija bei kitos kompetentingos institucijos turėtų svarstyti ir įvertinti galimybę diferencijuoti atvejus pagal biomedicininio tyrimo objektą ir nustatyti kriterijus, kai yra būtinas savivaldybių vaiko teisių apsaugos skyrių sutikimas dėl vaiko dalyvavimo biomediciniame tyrime. Tam tikrais atvejais, kai taikomi neintervenciniai tyrimo metodai ir tyrime dalyvauja didelė grupė vaikų, galėtų būti duodamas vienos (centrinės) vaiko teisių apsaugos institucijos sutikimas dėl vaikų dalyvavimo tyrime arba pakaktų Lietuvos bioetikos komiteto sutikimo (leidimo) ir kt.

Be to, teisės aktuose turėtų būti nuosekliai ir aiškiai reglamentuota vaiko ir jo atstovų pagal įstatymą sutikimo dalyvauti biomediciniuose tyrimuose procedūra bei skiriamas ypatingas dėmesys tinkamai informuoto asmens sutikimo procedūrai užtikrinti.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė atkreipė dėmesį tai, kad Biomedicinių tyrimų etikos įstatyme nėra reglamentuoti vaiko informavimo ir jo nuomonės išklauso, sutikimo davimo, ginčų tarp vaiko ir jo atstovų pagal įstatymą sprendimo procesas, kiti svarbūs aspektai. Siekiant užtikrinti vieningą praktikos formavimąsi bei tinkamą vaiko, dalyvaujančio (galinčio dalyvauti) biomediciniuose tyrimuose, teisių apsaugą, kontrolierės nuomone, pagrindiniai vaiko dalyvavimo biomediciniuose tyrimuose aspektai turėtų būti reglamentuoti įstatyme, o poįstatyminiuose teisės aktuose – vaiko (jo atstovų pagal įstatymą) dalyvavimo biomediciniuose tyrimuose sąlygų įgyvendinimas (procedūra).

Vyriausybė, reaguodama į vaiko teisių apsaugos kontrolierės iškeltas problemas dėl vaikų dalyvavimo biomediciniuose tyrimuose, pavedė Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai bei

Sveikatos apsaugos ministerijai pagal kompetenciją pateikti siūlymus dėl šių problemų sprendimo.

Vaikų dalyvavimo biomediciniuose tyrimuose ir Biomedicinių tyrimų etikos įstatymo 7 straipsnio 2 dalies nuostatų įgyvendinimo problemos buvo nagrinėjamos Tarpžinybinėje vaiko gerovės taryboje bei Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos organizuojuose kompetentingų institucijų atstovų pasitarimuose.

Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, vykdydama Vyriausybės pavedimą, pateikė siūlymus Sveikatos apsaugos ministerijai dėl Biomedicinių tyrimų etikos įstatymo tobulinimo.

Sveikatos apsaugos ministerija informavo vaiko teisių apsaugos kontrolierę, kad vykdydama Vyriausybės pavedimą, atsižvelgdama į Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos pateiktą atsakymą dėl Biomedicinių tyrimų etikos įstatymo tobulinimo, Tarpžinybinėje vaiko gerovės taryboje ir kituose tarpžinybiniuose pasitarimuose vykusius svarstymus bei pateiktus argumentus, tarptautinių teisės aktų nuostatas, pradėjo rengti Biomedicinių tyrimų etikos įstatymo 7 straipsnio 2 dalies papildymo ir pakeitimo projektą, kuris bus pateiktas derinti suinteresuotoms institucijoms teisės aktų nustatyta tvarka.

Praktikoje kylančias problemas dėl Biomedicinių tyrimų etikos įstatymo reikalavimų dėl vaikų dalyvavimo biomediciniuose tyrimuose įgyvendinimo, vaiko teisių apsaugos kontrolierė aptarė su susitikime su VšĮ Vilniaus universiteto ligoninės Santariškių klinikų filialo Vaikų ligoninės direktoriumi J. Raistenskiu ir direktoriaus pavaduotoja valdymui S. Burokiene, taip pat susitikime su minėtos Vaikų ligoninės Vaikų onkohematologijos skyriaus atstovais.

3.11. Vaiko apsauga nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė, užtikrindama tarpinstitucinį bendradarbiavimą, pastebėjusi ir (ar) gavusi informacijos apie draudžiamos ir (ar) ribojamos informacijos sklaidą visuomenės informavimo priemonėse, dėl viešosios informacijos įvertinimo pagal kompetenciją kreipiasi į Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnybą (prie žurnalistų etikos inspektoriaus veikia ekspertų grupė), Lietuvos radijo ir televizijos komisiją, policiją ir kt. institucijas, nurodytas Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos įstatyme.

Vaikams skirtų laidų, animacinių serialų stebėseną

Lietuvos radijo ir televizijos komisija, pagal savo kompetenciją atlikdama Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymo nuostatų įgyvendinimo priežiūrą, kontroliuoja kaip laikomasi įstatymų nustatytų viešosios informacijos ir jos sklaidimo reikalavimų, vykdo elektroninių ryšių tinklais transliuojamų ar retransliuojamų audiovizualinių kūrinių, radijo ir (ar) televizijos programų stebėseną.

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje pastebėta, kad ir toliau išlieka aktualios vaikams skirtų laidų, filmų turinio, žymėjimo ir kt. problemos. Ataskaitiniu laikotarpiu buvo gauta nemažai tėvų prašymų suteikti informaciją ir (ar) atkreipti dėmesį į vaikams skirtų laidų, filmų turinį, transliavimo laiką ir pan.

Atsižvelgdama į pastebėtas problemas, kontrolierė ataskaitiniais metais kreipėsi į Lietuvos radijo ir televizijos komisiją, prašydama, siekiant efektyvios vaiko apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio, atliekant transliuojamų ar retransliuojamų audiovizualinių kūrinių, radijo ir (ar) televizijos programų stebėseną, atkreipti didesnę dėmesį į vaikams skirtų laidų, animacinių serialų ir kt. transliavimą.

Interneto tinklalapiuose skleidžiamos informacijos kontrolė

Ataskaitiniais metais nagrinėjant skundus išaiškėjo vaiko teisių apsaugos problemos, kai interneto tinklalapyje patalpinta informacija yra saugoma ne Lietuvos jurisdikcijoje esančiose tarnybinėse stotyse, o prieiga prie šios informacijos gali būti panaikinama tik bendradarbiaujant Lietuvos ir šalies, kurios tarnybinėje stotyje yra saugoma ši informacija, kompetentingoms institucijoms. Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga ir Žurnalistų etikos inspektoriatas tarnyba neturi kompetencijos bei įgaliojimų panaikinti kitos šalies tarnybinėje stotyje saugomą informaciją ar prieigą prie jos. Be to, ne visada, atlikus internete paskleistos informacijos vertinimą, galima tolimesnė tokios informacijos kontrolė, netgi baudžiamosios atsakomybės taikymas (atkreiptinas dėmesys į tai, kad kai kuriose šalyse (pavyzdžiui, JAV) pornografinio turinio informacijos platinimas nėra įstatymu draudžiamas).

Atsižvelgdama į tai, kad už Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymo įgyvendinimo priežiūrą atsakingas žurnalistų etikos inspektorius, ataskaitiniu laikotarpiu vaiko teisių apsaugos kontrolierė kreipėsi į jį dėl konkretaus nepilnamečio asmens duomenų paviešinimo viename iš interneto tinklalapių. Žurnalistų etikos inspektorius informavo, kad tyrimas dėl minėto tinklalapio (konkrečios situacijos) nėra perspektyvus dėl jurisdikcijos ir kt. aukščiau minėtų problemų bei pažymėjo, kad asmens duomenų bei užrašų, siejančių asmenį, kurio duomenys buvo paskleisti, su interneto tinklalapiuose paskelbta pornografinio pobūdžio informacija, remiantis Baudžiamojo kodekso 155 straipsniu („Ižeidimas“), gali būti vertinamas kaip viešas, užgaulus žmogaus pažeminimas, ižeidimas. Pareiškėjams buvo pasiūlyta kreiptis į prokuratūrą dėl ižeidimo, garbės ir orumo pažeidimo bei tyčiojimosi. Dėl konkretaus interneto tinklalapio buvo kreiptasi į „karštąją liniją“, tačiau JAV „karštoji linija“ nerado neteisėto turinio tinklalapyje.

Viešosios informacijos ženklėjimas

Atitinkamai klasifikuojamos pagal amžiaus cenzą ir žymimos turi būti ne tik televizijos, radijo programos ir laidos, bet ir kompiuteriniai žaidimai, spaudos leidiniai, smulkūs spaudiniai (reklaminiai lankstinukai, atvirukai, paveikslėliai, lipdukai ir kt.), garso ir vaizdo įrašai, taip pat kitos prekės, skleidžiančios neigiamą poveikį nepilnamečių vystymuisi darančią viešąją informaciją.

Vaiko tėvai (globėjai, rūpintojai) yra atsakingi už vaiko priežiūrą ir auklėjimą, viešosios informacijos ženklėjimo sistema yra pirmiausia skirta jiems, sistemos taikymas padeda tėvams apsaugoti vaikus nuo žalingo viešosios informacijos poveikio. Tėvai privalo domėtis, kokia viešąja informacija naudojasi vaikai, o viešosios informacijos skleidėjai privalo imtis priemonių ir sudaryti sąlygas tėvams užtikrinti galimybę riboti viešosios informacijos, darančios neigiamą poveikį vaikams, pasiūlą.

Ataskaitiniu laikotarpiu vaiko teisių apsaugos kontrolierė, ištyrusi skundą dėl viename stalo žaidime pateiktos informacijos turinio, konstatavo, kad žaidime (stalo žaidimo kortelėse) paskelbta informacija sudarė sąlygas pažeisti vaiko teisę ir teisėtą interesą būti apsaugotu nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio jo psichosocialiniam vystymuisi, todėl stalo žaidimas turėjo būti klasifikuojamas pagal amžiaus cenzą ir pažymėtas teisės aktų nustatyta tvarka.

Žaidimo platintojui Lietuvoje kontrolierė rekomendavo pašalinti vaiko teisių ir teisėtų interesų pažeidimą sąlygojančias priežastis ir teisės aktų nustatyta tvarka tinkamai pažymėti žaidimą.

Siūlymai tobulinti teisinį reglamentavimą

Ataskaitiniu laikotarpiu Teisingumo ministerijai teikdama pastabas ir pasiūlymus dėl Administracinių nusižengimų kodekso projekto derinimo vaiko teisių apsaugos kontrolierė siūlė patikslinti Projekto straipsnio „Neigiamą poveikį nepilnamečių vystymuisi darančios viešosios

informacijos žymėjimo ir (ar) skleidimo reikalavimų pažeidimas“ nuostatas, įvardinant asmenis, atsakančius už šiame straipsnyje numatytus administracinius nusižengimus. Be to, atsižvelgdama į numatytų administracinių nusižengimų pobūdį ir pasekmes, pasiūlė už šiuos administracinius nusižengimus palikti tik administracinę nuobaudą – baudą, taip pat padidinti baudų už administracinius nusižengimus, numatytus minėto straipsnio 5 ir 6 dalyse, dydžius.

3.12. Nepilnamečių justicija

Nepilnamečiai, kaip viena aktyviausių ir pažeidžiamiausių visuomenės grupių, jautriai reaguoja į įvairius sociokultūrinius, ekonominius ir politinius pokyčius, vykstančius visuomenėje, todėl itin svarbu nuolat tobulinti nepilnamečių justiciją (patraukimą atsakomybėn, bausmių atlikimą, nusikalstamumo prevenciją).

Vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įgyvendinimas

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė ataskaitiniu laikotarpiu lankėsi visuose tuo metu veikusiuose vaikų socializacijos centruose: Gruzdžių, Kauno, Vėliučionių, „Širvėnos“ ir Čiobiškio vaikų socializacijos centruose, skirtuose vaikinams, bei Vilniaus ir Kauno „Saulutės“ vaikų socializacijos centruose, skirtuose merginoms.

Lankymosi vaikų socializacijos centruose metu susipažinta su vaikų ugdymo ir gyvenimo sąlygomis, aptartos šių centrų veikloje kylančios problemos bei galimi jų sprendimo būdai ir priemonės. Susitikimų metu buvo pastebėta, kad vaikų socializacijos centruose skiriasi vaikų gyvenimo ir ugdymo sąlygos, darbuotojų požiūris į vaikus, socializacijos ir resocializacijos procesus, darbo metodai, vaikams taikomos skatinamojo ir drausminamojo pobūdžio priemonės, šių centrų veiklai skiriamos lėšos ir jų panaudojimo efektyvumas, ir kt.

Formalus ir neformalus ugdymas yra viena iš pagrindinių veiklų vaikų socializacijos centruose, tačiau pastebėta, kad vaikų užimtumui, laisvalaikio organizavimui ne visada skiriamas reikalingas dėmesys, dažnai apsiribojama tradicinėmis veiklomis, kurios nėra patrauklios, prasmingos ir (ar) naudingos.

Vykdamat ugdymo procesą susiduriama su vaikų motyvacijos mokytis nebuvimo (stokos), drausmės pamokų metu ir kitomis problemomis. Manytina, kad stokojama aktyvių mokymo metodų, šiuolaikiškų mokymo priemonių ir kt. Vidutinės priežiūros priemonės tikslams pasiekti ypač svarbi darbuotojų kompetencija, personalo skaičius. Centrų darbuotojams stinga žinių ir gebėjimų dirbti su vaikais, taip pat trūksta reikalingų specialistų (pvz., psichologų).

Kai kurių vaikų socializacijos centrų atstovai nurodė, kad jiems trūksta metodinių rekomendacijų, kokybiškų mokymų, mokymo priemonių, kad praktikoje kyla situacijos, kai jie nežino kaip tinkamai pasielgti vaiko atžvilgiu, kokių priemonių imtis, taip pat buvo minima darbuotojų saugumo užtikrinimo problema, ją argumentuojant vaikų agresyviu elgesiu, sveikatos problemomis (psichikos sutrikimai) ir pan. Taip pat atkreiptas dėmesys į kitas vaikų sveikatos problemas (odontologijos, šeimos gydytojo, psichiatro ir kt. paslaugų poreikis).

Lankymųsi metu buvo atkreiptas dėmesys į skirtingus vaikų socializacijos centrų skiriamų lėšų dydžius ir jų panaudojimo efektyvumą. Kai kurių vaikų socializacijos centrų atstovai nurodė, kad galėtų būti dar didinama vaikų maitinimui skiriamų lėšų norma, nors ji buvo padidinta. Taip pat buvo atkreiptas dėmesys į tai, kad centrai patiria nemažą išlaidas dėl vaikų vežiojimo į ikiteisminio tyrimo, teismo nagrinėjimo procesus.

Švietimo ir mokslo ministerijos sprendimus ir planuojamas priemones dėl vaikų socializacijos centrų veiklos tobulinimo, vaiko teisių apsaugos kontrolierė aptarė susitikimo su švietimo ir mokslo ministru G. Steponavičiumi metu.

Su vaikų socializacijos centrų veikla, Vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymo įgyvendinimo problemos taip pat buvo aptartos Tarpžinybinėje vaiko gerovės taryboje (vaiko teisių apsaugos kontrolierė yra šios tarybos narė).

Siekiant užtikrinti tinkamą 2011 m. sausio 1 d. įsigaliojusio naujos redakcijos Vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymo įgyvendinimą praktikoje, buvo kreiptasi Ministro Pirmininką prašant atkreipti dėmesį į įstatymų leidėjo Lietuvos Respublikos vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymo pakeitimo įstatymo 2 straipsnyje įtvirtinto pasiūlymo Lietuvos Respublikos Vyriausybei bei kitoms valstybės ir savivaldybių institucijoms ir įstaigoms turinį, Įstatymo įgyvendinamųjų teisės aktų trūkumą ir imtis priemonių, siekiant užtikrinti tinkamą Vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymo nuostatų įgyvendinimą.

Atsižvelgdama į tai, kad Kalėjimų departamento organizuotame pasitarime, svarstant nuteistų nepilnamečių integracijos į visuomenę, jų elgesio pokyčių ir pakartotinio nusikalstamumo prevencijos klausimus bei problemas, buvo atkreiptas dėmesys į pataisos inspekcijų veiklą, nepilnamečių, esančių pataisos inspekcijos įskaitoje, problemas bei bendradarbiavimo su atsakingomis institucijomis (ypatingai vaiko teisių apsaugos, švietimo, policijos) svarbą, vaiko teisių apsaugos kontrolierė kreipėsi į savivaldybių administracijų direktorius dėl bendradarbiavimo su pataisos inspekcijomis savivaldybėse stiprinimo, įtraukiant pataisos inspekcijų atstovus į savivaldybių administracijų vaiko gerovių komisijų, sudaromų kiekvienoje savivaldybėje vykdant Vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymo nuostatas, sudėtį ir (ar) veiklą. Kreipimesi paminėta, kad viena iš pataisos inspekcijų veiklos kryptių yra darbas su nepilnamečiais, esančiais pataisos inspekcijų įskaitoje, padedant šiems nepilnamečiams spręsti socialines problemas, formuoti socialinius įgūdžius integruotis į visuomenės gyvenimą, skatinant mokytis ir kt.

Nepilnamečių justicijos 2009-2013 metų programos įgyvendinimas ir tobulinimas

Nepilnamečių justicijos 2009-2013 metų programos valdymo komitetas, kurio nare yra ir vaiko teisių apsaugos kontrolierė, priėmė sprendimą peržiūrėti galiojančią Nepilnamečių justicijos 2009-2013 metų programą (toliau – Programa) ir, įgyvendinant Strateginio planavimo metodikos nuostatas, parengti reikalingus Programos pakeitimus.

Ataskaitiniu laikotarpiu Teisingumo ministerijai buvo pateikti pasiūlymai dėl rengiamo Nepilnamečių justicijos 2013-2014 metų tarpinstitucinio veiklos plano tikslų, uždavinių, priemonių ir asignavimų (1 priedo) papildymo naujomis priemonėmis, numatytų priemonių patikslinimo ir pan. bei pastabos ir pasiūlymai pateiktam derinti Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimo „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2009 m. rugsėjo 2 d. nutarimo Nr. 1070 „Dėl Nepilnamečių justicijos 2009-2013 metų programos patvirtinimo“ pakeitimo“ projektui.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė, įvertinusi Nepilnamečių justicijos 2009-2013 metų programos įgyvendinimo rezultatus bei siekdama teigiamų pokyčių nepilnamečių justicijos srityje, pateikė šiuos siūlymus dėl Nepilnamečių justicijos 2013-2014 metų tarpinstitucinio veiklos plano 1 priedo:

- papildyti nauja priemone dėl savivaldybių vaiko teisių apsaugos skyrių darbuotojų mokymo, suteikiant žinių, susijusių su baudžiamuoju ir administraciniu procesu, ir žinių, kurių reikia sprendžiant su probleminio elgesio vaikais susijusius klausimus (atsakingas vykdytojas Socialinės apsaugos ir darbo ministerija (Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos);
- numatyti, kad bendruose policijos, pataisos inspekcijos, laisvės atėmimo vietų pareigūnų, prokurorų ir teisėjų mokymuose dalyvauja ir savivaldybių vaiko teisių apsaugos skyrių darbuotojai (įtraukiant į šios priemonės vykdytojų sąrašą Socialinės apsaugos ir darbo

ministeriją (Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybą prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos);

- numatyti konkrečią savivaldybę, kurioje bus vykdomas eksperimentinis nusikaltimo aukos ir nepilnamečio nusikaltėlio taikinamojo tarpininkavimo projektas (arba, remiantis kitais kriterijais, apibrėžti šio projekto vykdymo mastą) bei papildyti šią priemonę įgyvendinančių institucijų sąrašą institucija, atsakinga už vaiko teisių apsaugą;

- numatyti priemonę – sudaryti technines galimybes ikiteisminio tyrimo metu per nepilnamečių įtariamųjų, liudytojų ir nukentėjusiųjų apklausas daryti vaizdo ir garso įrašus (atsakingi vykdytojai Generalinė prokuratūra, Policijos departamentas prie Vidaus reikalų ministerijos);

- numatyti priemones, kurios skatintų ne tik nepilnamečių, esančių laisvės atėmimo vietose ir pataisos inspekcijų įskaitoje, bet ir nepilnamečių, esančių vaikų socializacijos centruose, integraciją, šalintų priežastis dėl kurių jiems buvo taikytos vidutinės priežiūros ar auklėjamojo poveikio (atidavimas į specialią auklėjimo įstaigą) priemonės ir kt.;

- numatyti neįvykdytą priemonę - įvertinti vaikų, grįžtančių iš laisvės atėmimo vietų ir vaikų socializacijos centrų, integravimosi į bendruomenę problemas bei galimus jų sprendimo būdus, specialios resocializacijos įstaigos poreikį;

- numatyti priemones, skirtas nepilnamečių, esančių vaikų socializacijos centre, laisvalaikio užimtumui ir praktinei veiklai organizuoti, jų grįžimui į visuomenę parengti;

- numatyti priemones, skirtas tinkamam minimalios priežiūros vykdymui užtikrinti (pavyzdžiui, metodinės ir konsultacinės pagalbos teikimas minimalią priežiūrą vykdančioms asmenims) bei minimalios ir vidutinės priežiūros sistemos stiprinimui, vieningos praktikos formavimui ir jos sklaidai (pavyzdžiui, metodinės ir konsultacinės pagalbos teikimas savivaldybių administracijų ir (ar) mokyklų vaiko gerovės komisijoms);

- atsižvelgiant į vaiko nuomonės svarbą vertinant nepilnamečių justicijos sistemą, numatyti, kad viena iš kompleksiniame sociologiniame tyrime dalyvaujančių asmenų grupių yra vaikai, susidūrę su nepilnamečių justicijos sistema; kt.

3.13. Kiti įvairioms institucijoms teikti siūlymai dėl teisinio reglamentavimo tobulinimo bei vaiko teisių apsaugos gerinimo

Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodeksas

Atsižvelgdama į tai, kad susitikimuose su vaikų socializacijos centrų ir policijos atstovais metu buvo atkreiptas dėmesys į praktikoje pasitaikančius atvejus, kai savavališkai iš vaikų socializacijos centrų pasišalinusių vaikų tėvai, artimieji, draugai ar pažįstami nepraneša atsakingoms institucijoms apie jiems žinomą vaiko buvimo vietą ar šią informaciją sąmoningai slepia, vaiko teisių apsaugos kontrolierė Seimo narei, darbo grupės dėl vaiko teisių apsaugos institucijų sistemos pertvarkymo koncepcijai parengti pirmininkei V. V. Margevičienei pateikė siūlymą papildyti Administracinių teisės pažeidimų kodekso 181² straipsnį „Melagingos informacijos suteikimas, kliudymas vaikui nustatyti globą (rūpybą) ir informacijos nepranešimas“ nauja 3 dalimi ir joje įtvirtinti administracinę atsakomybę asmenimis už nepranešimą apie savavališkai iš vaiko globėjo (rūpintojo) ar vaikų socializacijos centro pasišalinusio vaiko buvimo vietą. Asmuo, žinantis apie savavališkai iš vaiko globėjo (rūpintojo) arba vaikų socializacijos centro pasišalinusios vaiko buvimo vietą, apie tai turėtų pranešti atitinkamai vaiko globėjui (rūpintojui) arba vaikų socializacijos centrui arba teritorinei policijos įstaigai. Administracinių teisės pažeidimų protokolus už šį pažeidimą turėtų teisę surašyti policijos pareigūnai, bylas nagrinėtų – apylinkės teismai.

Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodekso projektas

Teisingumo ministerijai buvo pateiktos pastabos ir pasiūlymai pateiktam derinti Administracinių nusižengimų kodekso projektu Nr. 11-871-01 (toliau – Projektas):

- atsižvelgiant į tai, kad Projekte išlieka vaiko atstovų pagal įstatymą atsakomybė už tam tikrus administracinius nusižengimus padarytus vaikų iki šešiolikos metų, siekiant užtikrinti teisinio reglamentavimo nuoseklumą ir aiškumą, pasiūlyta nurodyti už kokius vaiko iki šešiolikos metų padarytus administracinius nusižengimus atsakys vaiko tėvai, globėjas arba rūpintojas bei iš esmės peržiūrėti ir įvertinti galimybę išplėsti administracinių nusižengimų sąrašą, kai vaiko atstovams pagal įstatymą tenka administracinė atsakomybė už vaiko iki šešiolikos metų padarytus administracinius nusižengimus;

- patikslinti Projekto nuostatas dėl mokslinio eksperimento draudimo, įtvirtinant, kad draudžiami moksliniai eksperimentai su vaiku (ne tik mažamečiu);

- svarstyti galimybę patikslinti Projekto nuostatą dėl viešųjų darbų neskyrimo asmenims, auginantiems vaikų iki trejų metų, atsižvelgiant į vaiko interesus, ir numatyti, kad viešieji darbai gali būti neskiriami asmeniui, auginančiam vaiką iki septynerių metų, atsižvelgiant į vaiko interesus (pavyzdžiui, kai asmuo yra vienišas tėvas (motina) ir pan.);

- papildyti Projektą, numatant, kad atvejus, kai administracinė nuobauda gali būti neskiriama ir priešingai, kai asmeniui gali būti skiriama tik administracinio poveikio priemonė. Taip pat nurodyti administracinio poveikio priemonės – įpareigojimas dalyvauti prevencijos, resocializacijos, bendravimo su vaikais tobulinimo, smurtinį elgesį keičiančiose ir kitose programose (kursuose) (toliau – įpareigojimas dalyvauti kursuose) – taikymo ypatumus (įpareigojimas dalyvauti kursuose gali būti skiriamas kartu su administracine nuobauda arba neskiriant administracinės nuobaudos, skiriamas tik šis įpareigojimas), siekiant užtikrintas teisinio reglamentavimo aiškumą ir nuoseklumą;

- atsisakyti sąlygos, kad asmens sutikimas dalyvauti atitinkamuose kursuose yra laikomas atsakomybę lengvinančia aplinkybe;

- patikslinti Projekto nuostatas dėl atsakomybę sunkinančių aplinkybių, numatant, kad sunkinančia aplinkybe yra administracinis nusižengimas padarytas prieš vaiką (ne tik mažametį) bei prieš asmenį esantį bejėgiškoje būsenoje;

- diferencijuoti arba sutrumpinti dviejų metų administracinės nuobaudos skyrimo terminą, atsižvelgiant į didelę administracinių nusižengimų pobūdžio ir jų pasekmių įvairovę;

- svarstyti galimybę Projekte numatyti, kad būtų sprendžiamas vaiko nukreipimo (apgyvendinimo) vaikų socializacijos centre klausimas, jeigu vaikas, per vieną metų laikotarpį tris ir daugiau kartų padarė administracinių teisės pažeidimų požymių turinčią veiką (atitinkamai koreguojant Vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymą);

- Projekto straipsnyje „Vaiko teisių pažeidimas“ numatyti aukštesnę maksimalios baudos ribą, sudarant platesnes galimybes atsakomybę taikančiam asmeniui parinkti baudos dydį, atsižvelgiant į administracinio nusižengimo pasekmes, padarymo aplinkybes ir pan., bei papildyti straipsnį nauja dalimi, numatant atsakomybę už pakartotinį šio administracinio nusižengimo padarymą;

- Projekto straipsnį „Tėvų valdžios nepanaudojimas arba panaudojimas priešingai vaiko interesams“ papildyti numatant, kad be įspėjimo tėvams gali būti taikoma ir kita administracinė nuobauda – bauda (pavyzdžiui, nuo penkiasdešimties iki dviejų šimtų litų), suderinant baudos dydį su baudos, skiriamos vaiko globėjui ar rūpintojui, dydžiu (Projekto 65 straipsnio 1 dalis) ir šios straipsnio 2 dalyje numatytu baudos dydžiu. Taip pat šio straipsnio 3 dalyje numatyti, kad administracinio poveikio priemonė – įpareigojimas dalyvauti kursuose – yra taikoma už abiejose šio straipsnio dalyse numatytus administracinius nusižengimus;

- Projekto straipsnį „Vaiko globėjo (rūpintojo) pareigų nevykdymas arba vykdymas priešingai vaiko interesams“ papildyti nauja 2 dalimi, numatant, griežtesnę vaiko globėjo (rūpintojo) atsakomybę už pakartotinį administracinio nusižengimo padarymą, suderinant šios dalies nuostatas ir administracinę nuobaudą su administracine nuobauda, skiriama tėvams. Taip

pat patikslinti esamą šio straipsnio 2 dalį, numatant, kad administracinio poveikio priemonė – įpareigojimas dalyvauti kursuose – yra taikoma už abiejose šio straipsnio dalyse numatytus administracinius nusižengimus. Atsižvelgiant į tai, kad vaiko globėju gali būti ne tik fizinis, bet ir juridinis asmuo, Projekto rengėjams pasiūlyta svarstyti galimybę patikslinti šio straipsnio nuostatas ir numatyti galimybę taikyti administracinę atsakomybę juridinio asmens atstovams (vadovui ar jo įgaliotam asmeniui, darbuotojui ar pan.);

- Projekto straipsnį „Melagingos informacijos suteikimas, kludymas vaikui nustatyti globą (rūpybą) ir informacijos nepranešimas“ patikslinti, atsižvelgiant Civilinio kodekso 3.250 straipsnio nuostatas, paliekant platesnį asmenų, kurie turi būti informuojami apie vaiko teisių pažeidimus, sąrašą. Taip pat šį straipsnį papildyti nuostatomis, numatančiomis atsakomybę už nepranešimą vaiko globėjui (rūpintojui), vaikų socializacijos centrui arba policijai apie savavališkai iš globėjo (rūpintojo) arba vaikų socializacijos centro pasišalinusio vaiko buvimo vietą;

- Numatyti griežtesnę atsakomybę asmenims, baustiems už alkoholinių gėrimų arba tabako gaminių nupirkimą ar kitokį perdavimą nepilnamečiui, nepilnamečio nugirdymą;

- Projekto straipsnį „Neigiamą poveikį nepilnamečių vystymuisi darančios viešosios informacijos žymėjimo ir (ar) skleidimo reikalavimų pažeidimas“ patikslinti, įvardinant asmenis, atsakančius už šiame straipsnyje numatytus administracinius nusižengimus, bei šio straipsnio 1 ir 3 dalyje išbraukti įspėjimą, paliekant tik administracinę nuobaudą – baudą, 5 ir 6 dalyse padidinti baudų dydžius (atitinkamai nuo dviejų iki penkių tūkstančių ir nuo penkių iki penkiolikos tūkstančių);

- patikslinti Projekto straipsnio „Kludymas jaunimui mokytis“ pavadinimą ir 1 dalies formuluotę, siekiant užtikrinti tinkamą šio straipsnio taikymą ir kiekvienam vaikui garantuojamos teisės į mokslą įgyvendinimą. Taip pat svarstyti galimybę įtvirtinti tėvų, globėjų, rūpintojų ar kitų už vaiką (vaiko priežiūrą) atsakančių asmenų atsakomybę už sąlygų vaikui mokytis iki 16 metų pagal privalomo švietimo programas nesudarymą, trukdymą ir pan., taip pat ir už sąlygų tęsti mokslą nesudarymą, trukdymą mokytis ir pan. ir vyresniam negu 16 metų vaikui, jeigu jis nori ir geba mokytis toliau. Peržiūrėti numatytų baudų dydžius, juos sumažinant;

- Projekto straipsniuose „Nedidelis chuliganizmas“, „Alkoholinių gėrimų gėrimas viešose vietose arba girta pasirodymas viešosiose vietose“, „Asmenų iki aštuoniolikos metų alkoholinių gėrimų vartojimas ar jų turėjimas“ numatyti galimybę taikyti administracinio poveikio priemonę – įpareigojimas dalyvauti kursuose, kadangi atitinkamo administracinio nusižengimo padarymas gali būti susijęs su vaiko ir jo atstovų pagal įstatymą tarpusavio santykių problemomis ar pan. Taip pat svarstyti galimybę atleisti nuo administracinės atsakomybės vaiką vartojusį alkoholinius gėrimus, jeigu savanoriškai kreipiamasi į medicinos įstaigą dėl pagalbos suteikimo dėl alkoholinių gėrimų vartojimo;

- papildyti Projekto straipsnį „Vertimasis prostitucija ar atlygintinis naudojimas prostitucijos paslaugomis“ (ypatingai kaip prostitucija verčiasi nepilnametės, nesant šio straipsnio 3 dalyje numatytų aplinkybių) numatant, kad asmeniui gali būti taikoma administracinio poveikio priemonė – įpareigojimas dalyvauti kursuose (pavyzdžiui, reabilitacinio pobūdžio programose ir pan.);

- papildyti Projektą nauju straipsniu, reglamentuojančiu asmenų iki aštuoniolikos metų atsakomybę už rūkymą. Palikus Projekte nuostatą dėl tėvų arba globėjo (rūpintojo) atsakomybės už atitinkamus vaiko iki šešiolikos metų padarytus administracinius nusižengimus, numatyti tėvų arba globėjo (rūpintojo) (svarstyti galimybę ir kitų už vaiką atsakingų asmenų) atsakomybę už vaiko iki šešiolikos metų rūkymą;

- Projekto straipsnyje „Administracinių nusižengimų bylų viešumas“ numatyti išimtį iš viešumo principo bylose dėl administracinių nusižengimų, kuriuos padarė nepilnametis arba nukentėjusiuoju yra nepilnametis vaikas;

- Projekto straipsniuose „Atstovai pagal įstatymą“, „Administracinių nusižengimų bylų nagrinėjimas“ ir „Bylos nagrinėjimas teisme“ numatyti, kad tam tikrais atvejais

atsakomybėn traukiamo nepilnamečio asmens, nukentėjusiojo arba liudytojo atstovo pagal įstatymą dalyvavimas yra būtinas (privalomas);

- papildyti Projekto straipsnį „Administracinė atsakomybėn traukiamo asmens pristatymas ir paieška, asmenų atvedinimas“, numatant pareigą informuoti vaiko tėvus, globėją arba rūpintoją apie vaiko sulaikymą;

- svarstyti galimybę numatyti, kad administracinių nusižengimų bylos, kai atsakomybėn traukiamas nepilnametis, gali būti nagrinėjamos pagal nepilnamečio gyvenamąją vietą; kt.

Lietuvos Respublikos darbo kodekso 179 straipsnio 2 dalies pakeitimo įstatymo projektas

Susipažinusi su Darbo kodekso 179 straipsnio 2 dalies pakeitimo įstatymo projektu Nr. XIP-2660 (toliau – Projektas) vaiko teisių apsaugos kontrolierė Seimo Teisės ir teisėtvarkos komitetui išreiškė abejones dėl siūlomo teisinio reguliavimo pakeitimų tikslingumo. Kontrolierė pažymėjo, kad:

- Civilinio kodekso 3.209 straipsnio 3 dalyje įtvirtintas imperatyvas, draudžiantis įvaikinti jaunesnį kaip 3 mėnesių vaiką, tačiau vaiko, kuriam gali būti nustatyta globa, minimali amžiaus riba nėra įtvirtinta, todėl vaiko globėjas, kaip ir biologinė vaiko motina, turi teisę į nėštumo ir gimdymo atostogas bei motinystės pašalpą iki vaikui sukaks 70 dienų. Paminėtina, kad asmenų, auginančių biologinius vaikus, bei asmenų, globojančių ar įvaikinusių vaikus, lygios teisės į tikslines atostogas, skirtas vaikų priežiūrai, gali būti ir yra realizuojamos per Darbo kodekso 180 straipsnyje įtvirtintas atostogas vaikui prižiūrėti iki jam sukaks 3 metai;

- svarstant įstatymo projektą tikslinga atsižvelgti ne tik į skirtingas tikslinių atostogų rūšis, įtvirtintas Darbo kodekso 178-180 straipsniuose, jų paskirtį, bet ir netekto darbo užmokesčio, susijusio su vaikų priežiūra, kompensavimo skirtumus bei dokumentus, kurių pagrindu suteikiamos atostogos.

Motinystės (tėvystės) pašalpos dydis nuo nėštumo ir gimdymo atostogų pabaigos, kol vaikui sueis vieni metai, yra 100 procentų pašalpos gavėjo kompensuojamojo uždarbio, jeigu apdraustasis pasirenka gauti šią pašalpą, kol vaikui sueis vieneri metai. Jeigu apdraustasis pasirenka gauti motinystės (tėvystės) pašalpą, kol vaikui sueis dveji metai, šios pašalpos dydis nuo nėštumo ir gimdymo atostogų pabaigos, kol vaikui sueis vieneri metai, yra 70 procentų, o kol vaikui sueis dveji metai, – 40 procentų pašalpos gavėjo kompensuojamojo uždarbio.

Todėl, svarstant įstatymo projektą, turėtų būti įvertintas papildomas lėšų poreikis, reikalingas siūlomam teisinio reglamentavimo pakeitimui įgyvendinti.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė pritarė Seimo kanceliarijos Teisės departamento 2010-11-17 išvadoje dėl Projekto pateiktoms išvadoms dėl minėto projekto nuostatų suderinimo su Darbo kodekso 180 straipsnio bei Ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymo atitinkamų straipsnių nuostatomis.

Lietuvos Respublikos kūno kultūros ir sporto įstatymo pakeitimo įstatymo projektas

Ataskaitiniu laikotarpiu vaiko teisių apsaugos kontrolierė teikė savo nuomonę bei pasiūlymus Seimo Švietimo, mokslo ir kultūros komitetui dėl Kūno kultūros ir sporto įstatymo pakeitimo įstatymo projekto Nr. XIP-1051 (toliau – Projektas). Kontrolierė nesutiko su siūlymu nustatyti, kad nepilnamečiams sportininkams profesionalams nuo 14 iki 18 metų draudžiama turėti sportininko atstovą (agentą). Toks draudimas nėra pagrįstas. Draudimas nepilnamečiui sportininkui profesionalui turėti savo atstovą (agentą) gali sudaryti sąlygas sporto organizacijoms piktnaudžiauti nepilnamečio nepatyrimu bei užkirsti galimybę jam ir jo įstatyminiams atstovams (tėvams, rūpintojams) pasinaudoti kvalifikuota ir profesionalia pagalba.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė pasiūlė įvertinti nepilnamečių profesionalių sportininkų teisę į ypatingą apsaugą bei nustatyti taisykles, užtikrinančias, kad užsiėmimas profesionaliu

sportu būtų saugus, nekeltų pavojaus sveikatai, fiziniam, protiniam ir dvasiniam vystymuisi ir nepakenktų jų mokymuisi.

Kontrolierė pasiūlė Projekte įtvirtinti nuostatas, išsamiau reglamentuojančias nepilnamečių profesionalių sportininkų apsaugą ir garantijas (pavyzdžiui, nustatant maksimaliai leistiną treniruočių valandų skaičių per savaitę; poilsio laiką ir kt.). Užtikrinant didesnę nepilnamečių apsaugą, siūlė numatyti imperatyvias atstovavimo sutarties nuostatas, kurios būtų įtraukiamos į kiekvieną sutartį, sudarytą su nepilnamečiu profesionaliu sportininku.

Lietuvos Respublikos civilinės būklės aktų ir jų registravimo įstatymo projektas

Teisingumo ministerijai vaiko teisių apsaugos kontrolierė teikė siūlymus dėl Civilinės būklės aktų ir jų registravimo įstatymo projekto (toliau – Projektas). Kontrolierė siūlė papildyti projektą, įtvirtinant terminus, per kuriuos atitinkamais atvejais asmenys privalo pranešti apie konkretų civilinės būklės aktą (pavyzdžiui, terminą, per kurį tėvai turi pranešti apie vaiko gimimą, jeigu vaikas gimė ne sveikatos priežiūros įstaigoje; terminą, per kurį Lietuvos Respublikos pilietis turi pranešti apie užsienio valstybėje sudarytą, nutrauktą ar pripažintą negaliojančią santuoką).

Statistinės informacijos apie vaikus rodiklių sąrašo projektas

Ataskaitiniu laikotarpiu vaiko teisių apsaugos kontrolierė Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai teikė siūlymus dėl parengto Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimo „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. birželio 8 d. nutarimo Nr. 695 „Dėl statistinės informacijos apie vaikus rodiklių sąrašo patvirtinimo“ pakeitimo“ projekto (toliau – Projektas) tobulinimo. Kontrolierė siūlė Projekte nustatytą vartojimo išlaidų rodiklio parametras papildyti vaikų skaičiaus šeimoje kriterijais, taip pat duomenis apie namų ūkius skirstyti pagal tai, ar vaikus augina abu tėvai, ar vienas iš jų. Tais pačiais parametrais siūlė papildyti ir skurdo rizikos lygio rodiklius. Be to, buvo pasiūlyta papildyti Projekto 3.25 punktu įtvirtinto rodiklio parametrus, nurodant kiek per metus įrašyta šeimų į socialinės rizikos šeimų sąrašus, kiek išbraukta iš jų (šie parametrai parodytų realius pokyčius minėtoje srityje).

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė nesutiko su Projekto rengėjų siūlymu atsisakyti vaikams nustatytos globos (rūpybos) nustatymo pagrindų kriterijaus. Šis rodiklis ir jo parametrai duomenys iliustruotų socialinio darbo ir paslaugų šeimai tobulinimo kryptis, galimus socialinio darbo ar valstybės politikos priemonių tam tikroms problemoms spręsti trūkumus ar/ir šių priemonių įgyvendinimo problemas. Taip pat nesutiko su nepagrįstai sutapatinamais globėjo nušalinimo ir atleidimo iš pareigų atvejais.

Kontrolierė siūlė nustatyti vaikų, per metus apgyvendintų vaikų globos įstaigose, skaičiaus parametras bei neatsisakyti parametro „mieste, kaime“, parodančio nestacionarių socialinių paslaugų prieinamumą (galimus skirtumus) miesto ir kaimo vietovėse.

Pranešimo Jungtinių Tautų Žmogaus teisių tarybai projektas

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė, susipažinusi su Lietuvos Respublikos pranešimo Jungtinių Tautų Žmogaus teisių tarybos vykdomai visuotinei periodinei peržiūrai projektu (toliau – Pranešimas), ataskaitiniais metais Teisingumo ministerijai teikė nuomonę ir siūlymus dėl dokumento turinio ir struktūros.

Kontrolierė pažymėjo, kad, atsižvelgiant į tarptautiniuose ir nacionaliniuose dokumentuose akcentuojamą vaikų padėties, jų teisių ir teisėtų interesų užtikrinimo išskirtinumą, tikslinga Pranešime išskirti atskirą dalį, kurioje būtų pateikiama informacija apie vaikų teisių ir interesų užtikrinimo situaciją Lietuvoje, vaikų teisių užtikrinimo klausimą aptariant tiek bendrame žmogaus teisių kontekste, tiek atskiroje Pranešimo dalyje. Taip pat rengiant Pranešimą pasiūlyta pateikti ne tik bendro pobūdžio informacija apie vaiko teisių apsaugos institucijų

sistemą, bet ir trumpą šios sistemos stiprybių ir silpnybių analizę, bei ne fragmentiškai paliesti dalį socialinių vaiko teisių, bet atkreipti dėmesį į esmines ataskaitinio laikotarpio problemas įvairiose vaiko teisių grupėse (kultūrinėje, ekonominėje, švietimo, sveikatos ir kt. srityse), o ne tik fragmentiškai paliesti dalį socialinių vaiko teisių.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone, rengiamo Pranešimo turinys galėtų būti formuojamas atsižvelgiant į paskutinįjį (-iuosius) Lietuvos pranešimą (-us) apie žmogaus teisių užtikrinimą, Lietuvai pateiktas pastabas bei esminius nevyriausybinių organizacijų ataskaitos apie žmogaus teisių padėtį aspektus, aptariant valstybės padarytą pažangą per ataskaitinį laikotarpį, pokyčius ir pan.

Europos Tarybos strategijos dėl vaiko teisių projektas

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė, atsakydama Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai pažymėjo, kad siekiant įgyventi Europos Tarybos strategiją dėl vaiko teisių (2012-2015) Lietuvoje bei gerinti vaiko teisių apsaugą, specialistų, dirbančių vaiko teisių apsaugos sistemoje, kvalifikaciją, taip pat vaikų ir visuomenės informuotumą apie vaikų teises, ši strategija bei kiti joje nurodyti ir (ar) su vaiko teisių apsaugos gerinimu susiję dokumentai (rekomendacijos, gairės ir pan.) turėtų būti prieinama visiems vaiko teisių apsaugos sistemos specialistams, vaikams bei suinteresuotiems visuomenės nariams (užtikrinant dokumentų vertimą į lietuvių kalbą, viešą prieinamumą ir kt.). Taip pat kontrolierės informavo, kad Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga pagal kompetenciją ir atsižvelgdama į savo turimus finansinius ir žmogiškuosius išteklius, galėtų prisidėti prie Europos Tarybos strategijos dėl vaiko teisių įgyvendinimo Lietuvoje 2012 – 2015 metais (pvz., vykdydama šviečiamojo, informacinio pobūdžio priemones; spręsdama teisinio reglamentavimo tobulinimo ir praktinio įgyvendinimo problemas ir pan.).

Trečiojo Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijos papildomas protokolai

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė, atsakydama Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai dėl Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos papildomo protokolo dėl skundų procedūros projekto, pažymėjo, kad pritariam šiam projektui, ir mano, jog įtvirtinus nacionalinėms žmogaus teisių institucijoms ir ombudsmenams galimybę kreiptis į Jungtinių Tautų Vaiko teisių komitetą su kolektyviniais skundais dėl pasikartojančių bet kurios teisės, numatytos Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijoje ar jos papildomuose protokoluose, pažeidimų, įtakojančių daugelį asmenų, Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos kontrolierius galės efektyviau vykdyti jam suteiktus įgaliojimus bei ginti vaikų teises ir teisėtus interesus.

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos pozicija dėl Trečiojo Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijos protokolo buvo išsakyta ir Socialinės apsaugos ir darbo ministerijoje vykusio pasitarimo minėtu klausimu metu.

IV. VAIKO DALYVAVIMO UŽTIKRINIMAS. VAIKAS KAIP TEISĖS SUBJEKTAS IR AKTYVUS DALYVIS

Lietuva, ratifikuodama Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvenciją ir prisiimdama kitus tarptautinius įsipareigojimus vaiko teisių apsaugos srityje, įsipareigojo skirti reikiamą dėmesį vaiko nuomonės išklausymui, užtikrinti jam galimybę dalyvauti ir teikti siūlymus, sprendžiant su jo gerove susijusius klausimus.

Vaikų ir jų organizacijų dalyvavimui, sprendžiant su jais susijusius klausimus, ataskaitiniu laikotarpiu Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje buvo skiriamas didelis dėmesys, taip užtikrinant vaikų nuomonės išklausimą ir galimybę jiems daryti įtaką sprendimams, susijusiems su jų gerove šeimoje ir visuomenėje.

Vaikų dalyvavimas kuriant tarptautinius instrumentus:

- *Europos Tarybos Rekomendacijos dėl vaikų teisių ir jų teisinio statuso bei dėl tėvų atsakomybės*

Europos Taryba, rengdama Rekomendacijas dėl vaikų teisių ir jų teisinio statuso bei dėl tėvų atsakomybės, atsižvelgdama į Rekomendacijas ruošiančių ekspertų nuomonę, kad šis dokumentas turi būti paremtas vaikų nuomone, nes jame aptariamai jautrūs vaikams klausimai (vaiko teisė rinktis pavardę, paveldėti turtą, žinoti savo tėvus ir pan.), kreipėsi į valstybės nares, prašydama atlikti vaikų anoniminę apklausą.

Atsižvelgdama į Europos Tarybos prašymą, bendradarbiaudama su VŠĮ „Paramos vaikams centras“, vaiko teisių apsaugos kontrolierė atliko konsultacijas su vaikais, kurių metu buvo diskutuojama minėtais Rekomendacijoje aptariamais klausimais, siekdama išsiaiškinti jų nuomonę.

Vaikų nuomonei išsiaiškinti kartu su VŠĮ „Paramos vaikams centras“ psichologe buvo atrinktos 3 skirtingos tikslinės vaikų grupės. Pirmoje diskusijų grupėje dalyvavo jaunieji Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos patarėjai iš ENYA (Europos jaunųjų patarėjų tinklo dalyviai) grupės. Antroji tikslinė vaikų grupė, dalyvavusi diskusijose su Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos konsultantu bei psichologe – vaikai, augantys vaikų globos namuose. Trečiame diskusijų etape buvo apsilankyta bendrojo lavinimo mokyklose, kur konsultantas ir psichologė bendravo su vaikais savanoriais, iš anksto pareiškusiais norą dalyvauti diskusijoje jiems rūpimais klausimais.

Apibendrinus apklausose dalyvavusių vaikų nuomonę išryškėjo, kad augantys vaikų globos namuose vaikai savo nuomonę juos liečiančiais klausimais dėstė labiau kategoriškai, tuo tarpu vaikai augantys šeimose – buvo labiau linkę pagrįsti savo atsakymą vienu ar kitu teiginiu.

Konsultacinės diskusijos vyko vaikams draugiškoje aplinkoje, grupėse nuo 3 iki 5 vaikų. Visi vaikai diskusijose dalyvavo savanoriškai ir turėjo teisę bet kuriuo diskusijos metu atsisakyti toliau dalyvauti diskusijoje.

- *Europos Tarybos Rekomendacijos dėl vaikų ir jaunimo dalyvavimo*

Europos Taryba, parengusi Rekomendacijų dėl vaikų ir jaunimo dalyvavimo projektą, atsižvelgdama į vaiko nuomonės svarbą, kreipėsi į visas valstybės nares su prašymu pateikti apibendrintą anonimiškai apklaustų vaikų nuomonę dėl Rekomendacijų (pastabas bei nuomonę dėl Rekomendacijų projekto taip pat galėjo teikti nevyriausybinės organizacijos, dirbančios su vaikais). Rekomendacijose pagrindinis dėmesys atkreipiamas į tai, jog vaiko amžius neturi būti priežastimi riboti ar kitaip varžyti vaiko teisę reikšti savo nuomonę ir būti išklausytam. Minimų Rekomendacijų priemonėse taip pat numatyta, kad valstybės narės privalo imtis priemonių bei įsipareigoti, kad ši vaiko teisė – reikšti savo nuomonę ir būti išklausytam nebūtų varžoma galiojančių įstatymų, tvarkų ar praktikos. Nuomonę dėl minėtų Rekomendacijų teikė jaunieji

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos patarėjai iš ENYA (Europos jaunųjų patarėjų tinklo dalyviai) grupės.

Vaikų dalyvavimas, teikiant siūlymus dėl vaiko teisių apsaugos gerinimo Lietuvoje

Ataskaitiniais metais, siekdama išsiaiškinti vaikų nuomonę dėl vaiko teisių apsaugos gerinimo ir kartu apsvarstyti galimus problemų sprendimo būdus, vaiko teisių apsaugos kontrolierė bendradarbiavo su:

- Lietuvos Mokinių Parlamentu – pirmininkas P. Kazakevičius, atsakydamas į kontrolierės prašymą, raštu pateikė nuomonę, taip pat susitikimo su kontroliere metu aptarė bendrojo ugdymo įstaigose (mokyklose) įgyvendinamos Rengimo šeimai ir lytiškumo ugdymo programos trūkumus ir galimus problemų sprendimus.⁹

- Lietuvos moksleivių sąjunga – susitikimo su prezidente M. Gardauskaite metu buvo aptarta smurto, patyčių ir mokinių bei mokytojų tarpusavio santykių problema mokyklose, pagalbos teikimo vaikams būdai ir priemonės, pasidalinta patirtimi, sprendžiant konkrečius vaiko teisių pažeidimo atvejus, aptarta Lietuvos moksleivių sąjungos ir Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos bendradarbiavimo galimybė.

Renginiai vaikams

- Renginys „Savaitė BE PATYČIŲ“. Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga 2011 m. prisidėjo organizuojant nevyriausybinės organizacijos „Vaikų linija“ inicijuotą akciją „Savaitė BE PATYČIŲ“, skirtą didinti visuomenės sąmoningumą apie patyčių problemą.

Prie minėtos akcijos prisijungė daugiau kaip 1000 ikimokyklinio ir bendrojo ugdymo įstaigų, globos namų, kuriose besimokantys/gyvenantys vaikai rengė įvairias veiklas, skirtas kovai su patyčiomis – rengė diskusijas, piešė plakatus, kūrė dainas ir video filmukus, organizavo psichologinius užsiėmimus, kurių metu buvo kalbama, kaip atpažinti patyčias ir jų išvengti, dalyvavo edukacinėse filmų peržiūrose ir šių filmų aptarimuose.

- Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos kartu su Vilniaus mokytojų namais organizuotos kasmetinės Atvelykio ir Kalėdų mugės – parodos „Angelų vaikai – su meile Jums“, skirtos Lietuvos specialiųjų mokyklų ir pensionatų ugdytiniais. Renginyje savo sukurtais darbais prekiaavo Lietuvos specialiųjų ugdymo įstaigų ir pensionatų vaikai, vyko žaidimai, koncertai.

- Lietuvos Nepriklausomybės Akto signataro E. Bičkausko iniciatyva, kartu su Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga, organizuotos kartingų varžybos Lietuvos vaikų globos namų auklėtiniais ir socializacijos centrų ugdytiniais.

⁹ Platesnė informacija apie Lietuvos mokinių parlamento pateiktas pastabas ir siūlymus pateikiama skyriuje „Vaiko teisės į mokslą įgyvendinimas“

V. BENDRADARBIAVIMAS IR KITA VEIKLA

Įgyvendindama Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstatymo nuostatas, kontrolierė bendradarbiauja su Lietuvos Respublikos ir užsienio valstybių institucijomis, įstaigomis bei organizacijomis, taip pat su tarptautinėmis organizacijomis bei kitais fiziniais ir juridiniais asmenimis.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė dalyvauja Respublikos Prezidento, Seimo, Vyriausybės, valstybės ir savivaldybių įstaigų, įmonių, organizacijų bei kitų asmenų organizuojamuose posėdžiuose, pasitarimuose, taip pat komisijų ir darbo grupių veikloje, kai svarstomi klausimai, susiję su vaiko teisių ir jo teisėtų interesų apsauga ir pareiškia savo nuomonę.

Su Lietuvos Respublikos Seimu

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė ir (ar) jos patarėjai dalyvavo ir pasisakė (teikė nuomonę) Seimo Žmogaus teisių, Socialinių reikalų ir darbo, Teisės ir teisėtvarkos, Valstybės valdymo ir savivaldybių, Biudžeto ir finansų bei kitų komitetų organizuojuose pasitarimuose, diskusijose, posėdžiuose ir klausymuose, svarstant teisės aktų projektus bei kitus su vaiko teisių apsaugos problemomis bei jų sprendimu susijusius klausimus. Taip pat buvo dalyvauta Narkomanijos ir alkoholizmo, Peticijų bei kitų komisijų pasitarimuose, skirtuose aptarti priemonės geresnei vaiko teisių apsaugai užtikrinti.

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos atstovai dalyvavo ir Seimo valdybos sudarytos darbo grupės Vaiko teisių apsaugos institucijų sistemos pertvarkos koncepcijai parengti veikloje.

Su Lietuvos Respublikos Vyriausybe

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė ir jos patarėjai dalyvavo Ministro Pirmininko sudarytose darbo grupėse:

- Lietuvos pasirengimui pirmininkauti ir pirmininkavimui ESBO (Europos saugumo ir bendradarbiavimo organizacijoje) 2011 metais koordinuoti;
- Europos Tarybos konvencijos dėl vaikų apsaugos nuo seksualinio išnaudojimo ir seksualinės prievartos ratifikavimo ir Konvencijos nuostatų įgyvendinimo Lietuvoje galimybėms išnagrinėti;
- Pasiūlymams dėl nesimokančių vaikų nustatymo ir paieškos parengti.

Su Prezidentūra

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė dalyvavo Prezidentūros surengtuose:

- Pasitarime vaiko globos teisinio reglamentavimo klausimais (plačiau – skyriuje „Vaiko globa“).
- Forume, skirtame aptarti žmogaus teisių apsaugą Lietuvoje. Forumo dalyviams kontrolierė pristatė žmogaus teisių apsaugos problemas bei Nacionalinės žmogaus teisių institucijos steigimo Lietuvoje perspektyvas.
- Diskusijoje dėl nacionalinės žmogaus teisių institucijos steigimo Lietuvoje perspektyvų.

Su prokuratūra ir policija

Ataskaitiniu laikotarpiu Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga bendradarbiavo su Generaline prokuratūra bei teritorinėmis prokuratūromis:

- Generalinėje prokuratūroje vyko Generalinės prokuratūros atstovų susitikimas su vaiko teisių apsaugos kontroliere ir žurnalistų etikos inspektore, kuriame buvo aptartos viešojo intereso - vaiko teisių ir teisėtų interesų gynimo problemos, kai visuomenės informavimo priemonės skelbia teismuose nagrinėjamų baudžiamųjų bylų duomenimis, susijusius su nepilnamečiu vaiku.
- Vaiko teisių apsaugos kontrolierė ir jos patarėjai dalyvavo Vilniaus apskrities Vyriausiojo policijos komisariato organizuotame pasitarime dėl Romų tabore gyvenančių vaikų situacijos.

Su Teisingumo ministerija ir jai pavaldžiomis įstaigomis

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė ir jos patarėjai dalyvavo Teisingumo ministerijos organizuotuose pasitarimuose dėl:

- Neturtinio pobūdžio sprendimų vaikų atžvilgiu vykdymo ypatumų.
- Lietuvos pranešimo Jungtinių Tautų Žmogaus teisių tarybos vykdomai visuotinei periodinei peržiūrai dėl žmogaus teisių užtikrinimo.
- Tėvų ir teisėtų vaiko atstovų teisės gauti informaciją apie asmens, gyvenančio kartu su vaiku, teistumą už nusikaltimus vaiko seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumo problemos sprendimo (pasitarimas surengtas Seimo Žmogaus teisių komiteto ir kontrolierės kreipimosi pagrindu)¹⁰.
- Lietuvos Respublikos piliečių problemų, sąlygotų intensyvių emigracijos ir eurointegracijos procesų bei esamo asmenvardžių rašybos teisinio reguliavimo galimos priešpriešos (apskrito stalo diskusija „Asmenvardžių rašyba – ar tiksliai nubrėžta riba tarp žmogaus ir valstybės interesų“).

Taip pat dalyvauta:

- Nepilnamečių justicijos programos valdymo komiteto darbe.
- Kalėjimų departamento prie Teisingumo ministerijos organizuotuose pasitarimuose dėl ugdymo proceso organizavimo Kauno nepilnamečių tardymo izoliatoriuje – pataisos namuose ir kitose laisvės atėmimo vietose (plačiau apie problemą – skyriuje „Vaiko teisės į mokslą užtikrinimas“).
- Kalėjimų departamento organizuotame pasitarime dėl priemonių, galinčių paskatinti nepilnamečių, atliekančių laisvės atėmimo bausmę ar esančių vaikų socializacijos centre, artimuosius aktyviau lankyti savo vaikus, taip mažinant jų socialinę atskirtį ir padedant jiems įsitvirtinti visuomenėje.

Su Švietimo ir mokslo ministerija bei jai pavaldžiomis įstaigomis

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus patarėjai dalyvavo švietimo ir mokslo ministro sudarytose tarpžinybinėse darbo grupėse šiems teisės aktų projektams parengti:

- Privalomo ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo nustatymo tvarkos aprašui – numatyti, kad vaikui ikimokyklinis ir priešmokyklinis ugdymas atitinkamais atvejais gali būti privalomas;
- Kompleksiškai teikiamos švietimo pagalbos, socialinės paramos, sveikatos priežiūros paslaugų ikimokyklinio ir priešmokyklinio amžiaus vaikams ir jų tėvams (globėjams) tvarkos aprašui – dėl ikimokyklinio ir priešmokyklinio amžiaus vaikams ir jų tėvams

¹⁰ Platesnė informacija pateikiama skyriuje „Vaiko teisių apsauga šeimoje“.

(globėjams) kompleksiškai teiktinos švietimo pagalbos, socialinės paramos ir sveikatos priežiūros paslaugų.

Taip pat dalyvauta Švietimo ir mokslo ministerijos organizuotame Pedagoginių psichologinių tarnybų vadovų pasitarime dėl švietimo pagalbos teikimo mokiniui, mokytojui ir mokyklai reglamentuojančių teisės aktų įgyvendinimo, pedagoginių psichologinių tarnybų atstovų dalyvavimo baudžiamajame ir civiliniame procese (nepilnamečių apklausose, teismo posėdžiuose ir kt.).

Su Socialinės apsaugos ir darbo ministerija bei jai pavaldžiomis įstaigomis

- Vaiko teisių apsaugos kontrolierė dalyvavo Tarpžinybinėje vaiko gerovės tarybos darbe.
- Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus patarėja dalyvavo Socialinės apsaugos ir darbo ministerijoje vykusiame pasitarime dėl papildomo Jungtinių tautų Vaiko teisių konvencijos papildomo protokolo bei pateikė vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomonę, jog ji pritaria Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos papildomo protokolo dėl skundų procedūros projektui, kuriuo siekiama užtikrinti tinkamą Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijos ir jos dviejų papildomų protokolų nuostatų įgyvendinimą bei stiprinti vaikų teisių apsaugos ir gynimo mechanizmą.
- Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos atstovai dalyvavo Socialinės apsaugos ir darbo ministerijoje organizuotame susitikime, kurio metu buvo aptartas labdaros ir paramos fondo „Algojimas“, dirbančio su šeimomis, auginančiomis specialiujų poreikių vaikus, kartu su Didžiosios Britanijos Londono Bromley centru rengiamas projektas „Lietuvos galimybių studijos parengimas kompleksinių paslaugų prieinamumui ir turinio kokybei užtikrinti neįgaliam vaikui ir jo šeimai“. Susitikimo metu buvo pristatyti projekto tikslai, etapai, aptartas galimas tarpžinybinis bendradarbiavimas.
- Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus patarėjai dalyvavo socialinės apsaugos ir darbo ministro sudarytoje darbo grupėje dėl valstybinių socialinės globos įstaigų neįgaliesiems pertvarkymo galimybių įvertinimo, posėdžiuose globos organizavimo, institucinės sąrangos ir kitais klausimais.
- Bendradarbiaujant, Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje buvo organizuotas susitikimas su socialinės apsaugos ir darbo ministru D. Jankausku, viceministru D. Bitaičiu ir Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos direktore O. Tarvydiene. Susitikimo metu buvo aptartos vaiko teisių apsaugos sistemos tobulinimo galimybės.

Su Užsienio reikalų ministerija

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė ir jos patarėja dalyvavo Užsienio reikalų ministerijoje vykusiuose ministro pirmininko sudarytos darbo grupės Lietuvos pasirengimui pirmininkauti ir pirmininkavimui Europos saugumo ir bendradarbiavimo organizacijoje (ESBO) 2011 metais koordinuoti posėdžiuose, kuriuos buvo aptariamos Lietuvos pirmininkavimo ESBO aktualijos, planuojami ESBO renginiai, jų darbotvarkės ir kt. klausimai. Be to, ataskaitiniais metais ministerijai buvo teikiama informacija dėl vaiko teisių užtikrinimo problemų ir priemonių joms spręsti.

Su Sveikatos apsaugos ministerija

Kontrolierė ataskaitiniais metais susitiko su Valstybinės ligonių kasos prie Sveikatos apsaugos ministerijos atstovu A. Taminsku. Susitikimo metu aptarti aktualūs reabilitacijos, odontologijos ir kitų sveikatos priežiūros paslaugų vaikams teikimo klausimai.

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus patarėja dalyvavo sveikatos apsaugos ministro sudarytose darbo grupėse:

- Siūlymams dėl vaikams teikiamų odontologinių paslaugų prieinamumo gerinimo parengimo.
- Dėl valstybinių socialinės globos įstaigų neįgaliesiems pertvarkymo galimybių.
- Valstybinės psichikos sveikatos strategijos įgyvendinimo 2011-2013 metų programos projektui parengti.

Su savivaldybėmis

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė ataskaitiniais metais:

- Susitiko su Vilniaus miesto meru A. Zuoku dėl Vilniaus miesto savivaldybės vaikų ir kūdikių globos namuose augančių vaikų situacijos, ikimokyklinio ugdymo organizavimo, mokyklų tinklo pertvarkos bei mokyklos nelankančių vaikų klausimų.
- Kartu su patarėjais dalyvavo Raseinių, Jurbarko, Marijampolės ir Kelmės savivaldybių organizuotose tarpžinybinėse diskusijose, kurių metu aptarė vaiko teisių problemas sprendžiant vaiko teisių gynimo ir jo interesų atstovavimo baudžiamajame procese, vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymo įgyvendinimo savivaldos ir instituciniu lygmeniu, psichologinės pagalbos teikimo vaikams, nukentėjusiems nuo smurto, ir kt. klausimus.
- Kartu su patarėja dalyvavo Vilniaus miesto savivaldybėje organizuotoje apskrito stalo diskusijoje dėl vaikų nusikalstamumo.
- Dalyvavo ir skaitė pranešimą VII respublikiniame Vaiko teisių apsaugos skyrių (tarnybų) darbuotojų seminare-sąskrydyje „Vaiko globos ir įvaikinimo Lietuvoje raida, šiandienos aktualijos ir perspektyvos“. Renginio metu kontrolierė skaitė pranešimą „Vaiko globos ir įvaikinimo tendencijos bei iššūkiai“.
- Įstaigoje susitiko su Zarasų savivaldybės meru A. Abramavičiumi. Susitikimo metu diskutuota dėl ET svarstytinų klausimų dėl vaiko teisių.

Su kitomis institucijomis, įstaigomis ir organizacijomis

Kontrolierė ir jos patarėjai ataskaitiniais metais dalyvavo:

- Lietuvos radijo ir televizijos komisijos organizuotoje apskritojo stalo diskusijoje „Informacijos apie savižudybę pateikimas televizijoje“, kurioje buvo nagrinėjami nepilnamečių apsaugos klausimai, pristatytos Rekomendacijos transliuotojams dėl informacijos apie savižudybę pateikimo.
- Ryšių reguliavimo tarnybos rengto Saugesnio interneto projekto Valdymo grupės posėdžiuose.
- VšĮ Žmogaus teisių stebėjimo instituto organizuotame susitikime su Jungtinių Tautų vyriausiojo žmogaus teisių komisaro regioniniu atstovu Europai J. Jarab. Susitikimo metu buvo aptarta žmogaus teisių būklė ir pažeidžiamų žmonių grupių padėtis Lietuvoje.
- Susitikime su Tailando Senato Žmogaus teisių komiteto atstovais. Susitikimo metu kontrolierė pristatė vaiko teisių apsaugos situaciją Lietuvoje – pasidalino gerąją praktika, pristatė Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos veiklą.
- IX Lietuvos pediatrų draugijos suvažiavime, kurio metu buvo aptartos vaiko teisių apsaugos aktualijos, vaiko raidos sutrikimų prevencija, biopsichosocialinio modelio koncepcija, nustatant neįgalumą.

Su nevyriausybinėmis organizacijomis

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus patarėja dalyvavo:

- VŠĮ Paramos vaikams centras projekto „Vaikų – nusikaltimų aukų – kompleksinė pagalba“ patariamajame komitete, kurio tikslas – stebėti vaikų apsaugos nuo smurto situaciją šalyje.
- VŠĮ Paramos vaikams centras tarptautinio projekto „Seksualinė prievarta prieš vaikus globos įstaigose“ Paramos taryboje.

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga taip pat bendradarbiavo su VŠĮ „Vaikų linija“ – prisidėjo organizuojant renginį „Savaitė be patyčių“, įstaigoje įvykusio susitikimo su vadovu R. Povilaičiu aptarė šios nevyriausybinių organizacijos kartu su Pasaulio organizacijos biuru Europoje ir Lietuvoje atlikto neigiamos vaikystės patirties paplitimo tyrimo rezultatus.

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos kartu su kitomis institucijomis organizuotos konferencijos

- Europos saugumo ir bendradarbiavimo organizacija, Seimo Žmogaus teisių komitetas ir Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga organizavo tarptautinį mokomąjį seminarą „Tyrimai ir baudžiamasis persekiojimas dėl seksualinės prievartos prieš vaikus internete“. Seminaras organizuotas siekiant pagerinti Rytų Europos teisėsaugos institucijų gebėjimus atskleisti ir tirti seksualinį vaikų išnaudojimą internete, stiprinant tarptautinį teisėsaugos institucijų bendradarbiavimą ir koordinavimą. Seminare analizuotos seksualinės prievartos prieš vaikus tendencijos, identifikuotos nacionalinių teisės aktų spragos, dalintasi gerąja praktika dėl internetinių svetainių, kuriose platinama smurto prieš vaikus medžiaga, nustatymo ir vaikų identifikavimo.
- Lietuvos Respublikos Seimo Žmogaus teisių komitetas, Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga ir Mykolo Romerio universitetas organizavo konferenciją „Vaiko teisių apsaugos užtikrinimo problemos“. Konferencijoje buvo aptartos šiuo metu aktualios ir esminės vaikų teisių apsaugos užtikrinimo problemos, atkreipiant dėmesį į problemas susijusias su teismo sprendimais, žiniasklaida, bylų nagrinėjimu bei vaikų atsakomybe baudžiamajame procese ir kitais aktualiais klausimais.

Tarptautinis bendradarbiavimas

Ataskaitiniais metais Europos vaikų ombudsmenų tinklo (*European Network of Ombudspersons for Children*) konferencijoje ir generalinėje asamblėjoje vaiko teisių apsaugos kontrolierė E. Žiobienė buvo išrinkta į ENOC Biurą. Taip pat vaiko teisių apsaugos kontrolierė ir jos patarėjai dalyvavo Europos Komisijos, Europos Parlamento, Europos Tarybos, Jungtinių Tautų vaiko teisių komiteto ir kitų organizacijų organizuojuose ir finansuojuose tarptautiniuose renginiuose: konferencijose, seminaruose, apskritojo stalo diskusijose, kurių metu dalinosi Lietuvos patirtimi vaiko teisių apsaugos srityje bei sėmėsi kitų šalių gerosios praktikos šioje srityje.

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje įvykę susitikimai

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje ataskaitiniais metais lankėsi valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų, nevyriausybinių organizacijų, taip pat užsienio šalių (Moldovos, Rusijos ir kt.) institucijų bei Europos ir tarptautinių organizacijų – World Childhood Foundation (Pasaulio vaikystės fondas), Ignitus Worldwide, ESBO (High Commissioner on National Minorities) ir kt. – atstovai. Susitikimų metu buvo aptariama vaiko teisių apsaugos institucijų Lietuvoje sistema, pasidalijama gerąja vaiko teisių užtikrinimo praktika, aptariamoms Lietuvoje bei užsienio šalyse kylančios problemos vaiko teisių apsaugos srityje, supažindinama su Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos veikla.

Vizitai vaikų įstaigose

Atliekant tyrimus ir siekiant geriau susipažinti su praktikoje kylančiomis problemomis vaiko teisių apsaugos srityje, ataskaitiniais metais buvo organizuotos 33 komandiruotės, dažnai vienos išvykos metu apilankant kelėtos savivaldybių atitinkamas įstaigas ir institucijas. Vaiko teisių apsaugos kontrolierė bei jos patarėjai ataskaitiniais metais lankėsi Kauno nepilnamečių tardymo izoliatoriuje – pataisos namuose, visuose vaikų socializacijos centruose (Kauno vaikų socializacijos centre, Kauno vaikų socializacijos centre „Saulutė“, Gruzdžių vaikų socializacijos centre, Biržų rajono vaikų socializacijos centre „Širvėna“, Čiobiškio vaikų socializacijos centre, Vėliučionių vaikų socializacijos centre), visuose sutrikusio vystymosi kūdikių namuose (Vilniaus, Klaipėdos, Šiaulių ir Alytus sutrikusio vystymosi kūdikių namuose, Lietuvos sveikatos mokslų universiteto ligoninės VŠĮ Kauno klinikų filialo Vaikų reabilitacijos ligoninėje „Lopšelis“ bei Panevėžio Algimanto Bandzos kūdikių ir vaikų globos namuose), daugelyje vaikų globos namų, mokyklų, taip pat VŠĮ Vilniaus universiteto ligoninės Santariškių klinikų filialo Vaikų ligoninėje.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė ir Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos atstovai dalyvavo įvairiuose Lietuvoje vykusiose renginiuose (konferencijose, seminaruose tyrimų/projektų pristatymuose ir kt.).

VI. SIŪLYMAI

Atsižvelgdama į ataskaitiniu laikotarpiu pastebėtas problemas vaiko teisių apsaugos srityje, vaiko teisių apsaugos kontrolierė atkreipia dėmesį ir siūlo:

1. Priimti sprendimą ir pradėti vaiko teisių apsaugos institucijų pertvarką.
2. Neatidėliotinai vykdyti institucinės vaikų iki 3 (4) metų globos reformą, pertvarkant sutrikusio vystymosi kūdikių namus iš asmens sveikatos priežiūros įstaigos į socialinės globos įstaigas, bei, esant poreikiui, teikti jose sveikatos priežiūros paslaugas.
3. Ieškoti ir įgyvendinti efektyvias alternatyvių vaiko globos formų šeimos aplinkoje skatinimo bei vaikų paėmimo iš šeimos ir globos nustatymo prevencijos priemones.
4. Užtikrinti psichologų pareigybių finansavimą visuose penkiuose apygardų teismuose.
5. Tobulinti įstatyminių reguliavimų vaiko teisių apsaugos srityje:
 - 1) vaiko globos srityje:
 - Socialinių paslaugų įstatyme įtvirtinti nuostatą, jog vaikų globos įstaigų (išskyrus šeimynas) vietų skaičius turėtų būti ne didesnis negu 60 vietų;
 - keisti ir papildyti Civilinio ir Civilinio proceso kodeksų, Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo nuostatas dėl vaiko globos, įtvirtinant teismo leidimo nustatyti vaikui laikinąją globą (rūpybą), t. y. paimti vaiką iš šeimos ir atskirti nuo jos, institutą, taip pat nustatyti maksimalų 6 mėnesių vaiko laikinosios globos (rūpybos), nustatytos administraciniu aktu, terminą, kuriam pasibaigus teismas turėtų spręsti laikino tėvų valdžios ribojimo ir globos (rūpybos) nustatymo (tęstinumo) klausimus bei suteikti teismui diskrecijos teisę pačiam nuspręsti, kokią vaiko globos (rūpybos) rūšį (laikiną ar nuolatinę) nustatyti vaikui, laikinai apribojus jo tėvų valdžią, taip patikslinant vaiko globėjui (rūpintojui) keliamus reikalavimus, taip pat išsamiau reglamentuoti vaiko paėmimo iš tėvų arba kitų teisėtų vaiko atstovų procesą ir kitus su juo susijusius klausimus;
 - 2) priimti Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo pakeitimus, kurie užtikrintų vaikams saugesnę aplinką, užkertant kelią dirbti tam tikrą su vaikais susijusį darbą arba versti tam tikra su vaikais susijusia veikla asmenims, teistiems už nusikaltimus prieš vaikus.
 - 3) ratifikuoti Europos Tarybos Konvenciją dėl vaikų apsaugos nuo seksualinio išnaudojimo ir seksualinės prievartos ir, siekiant užtikrinti tinkamą Konvencijos nuostatų įgyvendinimą, tobulinti galiojantį teisinį reglamentavimą, užtikrinti tinkamą teisės aktų įgyvendinimą praktikoje, nenutrūkstamą finansavimo mechanizmą, optimalų kvalifikuotų specialistų, taip pat plėsti (kurti) pagalbos ir paslaugų infrastruktūrą;
 - 4) tobulinti Vaikų išlaikymo fondo administravimą bei nesumokėto išlaikymo vaikui išieškojimo mechanizmą;
6. Plėtoti socialinių ir bendruomeninių paslaugų vaikui ir šeimai spektrą ir prieinamumą, užtikrinti socialinių paslaugų kokybę, siekiant išvengti vaiko paėmimo iš šeimos.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė

Edita Žiobienė